Л. Френк Баум

Чарівник Країни Оз

Переклад: Мар Пінчевський

Цю книжку присвячую моїй любій подрузі, доброму товаришеві — ДРУЖИНІ

СМЕРЧ

Дороті жила в самому серці неозорих канзаських прерій, на фермі в дядечка Генрі та його дружини тітоньки Ем. Хатина їхня була зовсім маленька, на одну кімнату, і збили її з дощок, які довелося здалеку везти сюди фургоном. У хатині стояли тісно одне побіля одного стара чавунна грубка, мисник, стіл, кілька стільців та двоє ліжок: велике — дядечка Генрі й тітоньки Ем — в одному кутку, а маленьке — Дороті — в іншому. Горища в хатині не було, погреба — теж, якщо не вважати за погріб вузьку яму, яка звалася сховом. До схову всі троє могли залазити на випадок урагану чи коли б здійнявся грізний і могутній — від землі до неба — смерч, що змітає зі свого шляху геть усе, навіть будинки. Під лядкою, що була в підлозі, до темного схову вела драбина.

Довкола ферми — скільки займеш оком — слалася одноманітна сіра прерія, і не було там жодної людської оселі, жодного деревця. Під палючим сонцем розорана земля запікалась, бралася змереженою тонкими тріщинами сірою кіркою. Влітку трава втрачала свої зелені барви — сонце висушувало високе стебло, знебарвлювало його так само, як і все навкруги. Колись хатина радувала зір свіжою фарбою, але на сонці фарба облупилася, її змили дощі, й сірі стіни немовби злилися з безрадісним краєвидом.

Тітонька Ем приїхала сюди жвавою, гарненькою молодицею. Але сонце та вітер не пощадили її. Вони пригасили веселі іскорки в тітоньчиних очах, висушили й знекровили колись рум'яні щоки, вишневі уста. Тітонька схудла, згорбилась і навіть розучилась усміхатися. Коли до них приїхала сирітка-племінниця Дороті, тітонька Ем спершу страшенно лякалася дитячого сміху. Зачувши веселий голосок племінниці, вона скрикувала й хапалася за серце. "Чого б я ото так раділа?" — чудувалася вона.

Ніколи не сміявся й дядечко Генрі. Він з ранку до вечора трудився в поті чола, але що таке радість — не знав. Дядечко теж був весь якийсь сірий — здавалося, його з голови до ніг, від сивої чуприни, довгої сивої бороди й до стоптаних черевиків укривала сива пилюка. Завжди насуплений, завжди замкнутий, він навіть балакав знехотя, здебільшого ж — мовчав.

А знаєте, хто не давав Дороті нудьгувати, хто весь час розважав її? Тото. Ось хто не був сірий! Тото, маленький чорний песик із довгими шовковистими кудлами й чорними очицями, що весело поблискували обабіч смішного, блискучого, як ґудзик, чорного носика, цілими днями грався, й Дороті гралася разом із ним і дуже його любила.

Сьогодні, проте, вони не гралися. Дядечко Генрі сидів на порозі й тривожно поглядав на небо. Дороті стояла на дверях із Тото на руках і теж дивилася на небо. Тітонька Ем мила посуд.

Ось із півночі до них долинуло басовите гудіння вітру, й дядечко Генрі з Дороті побачили, як з-за обрію по високій траві побігли хвилі, віщуючи бурю.

Аж тут у повітрі розлігся пронизливий свист. Він долинав із протилежного боку — з півдня, і, глянувши туди, обоє побачили, що й звідти набігає вітер, котячи по траві хвилі.

Дядечко Генрі рвучко підвівся.

— Не мине нас смерч, Ем, — гукнув він дружині. — Я побіг до худоби. — І він кинувся до повітки.

Тітонька Ем випустила з рук казанок і підскочила до дверей. Визирнувши надвір, вона вмить збагнула, яка небезпека загрожує їм.

— Мерщій до схову! — крикнула вона Дороті. Але Тото вирвався в дівчинки з рук і чкурнув під ліжко. Дороті, звісно, полізла слідом, щоб витягти його звідти. Нажахана тітонька відкинула лядку й хутко спустилася по драбині у вузьку темну яму. Дороті нарешті впіймала Тото за загривок і вилізла з-під ліжка. Та до схову не добігла: вітер зненацька страхітливо заревів, і хатину трусонуло так, що дівчинка не встояла на ногах і гепнула на підлогу.

І тут сталося диво дивне.Хатина крутнулася раз, удруге й повільно здійнялася вгору! Дороті навіть подумала, що так, напевно, злітає в небо повітряна куля.

Північний та південний вітри зійшлися саме над хатинкою, і вона опинилась у центрі смерчу. Всередині цієї величезної повітряної вирви ніякого руху не було, але під могутнім натиском двох вітрів, що, зштовхнувшися, закружляли в шаленому вихорі навколо хатини, вона здіймалася вище й вище, аж доки опинилася на верхівці смерчу; там вона й зависла, і смерч поніс її за багато-багато миль, наче то була не хатина, а легесенька пір'їнка.

Хоч у кімнатці панував морок, а вітер за стінами несамовито вив, Дороті незабаром призвичаїлася до польоту. Переставши кружляти, хатина на одну лиш неприємну мить стрімко нахилилася, але одразу ж вирівнялась і тепер тільки злегка погойдувалася, потроху заколисуючи дівчинку.

На відміну від Дороті, яка тихенько сиділа на підлозі й чекала, що буде далі, Тото не знаходив собі місця: голосно гавкав, гасав з кутка в куток — і таки догасався! Коли песик уже вкотре пробігав повз отвір у підлозі, хатину гойднуло, і він випав. Дівчинка з жахом подумала, що втратила його назавжди, але за мить побачила над отвором чорне вухо: потужний повітряний тиск підтримував Тото, не даючи йбму шугнути в безвість. Дороті підповзла до отвору, вхопила песика за вухо й зачинила лядку. Години спливали, й дівчинка поволі заспокоювалася, хоч вітер за стінами вив так гучно, що можна було оглухнути. Дороті, звичайно, не могла не думати, що станеться з нею, коли хатинка впаде на землю, але час минав, нічого страшного більше не коїлося, і зрештою дівчинка вирішила: чому бути, того не минути. З цією думкою вона переповзла хисткою підлогою до ліжка й лягла на нього, а Тото стрибнув до неї і вмостився поряд.

І хоч хатина й далі погойдувалася, а вітер несамовито ревів, Дороті незабаром заплющила очі й міцно заснула.

ЗУСТРІЧ ІЗ ЖУВАЧАМИ

Прокинулася вона від несподіваного й дуже сильного поштовху — якби не м'яке ліжко, то, мабуть, не злічити б їй синців та ґуль. Відбувшись, на щастя, легким переляком, Дороті не зразу навіть збагнула, що сталося, але цієї миті песик тицьнувся своїм холодним носом їй в обличчя й жалібно заскавчав. Дівчинка сіла й аж тоді помітила, що хатина більше не гойдається і в кімнаті вже не темно: її заливало яскраве сонячне світло. Зіскочивши з ліжка, — Тото, звісно, стрибнув слідом, — вона підбігла до дверей і розчинила їх.

Визирнувши, дівчинка ойкнула від здивування, і що довше вона роздивлялася довкола, то більшими й круглішими робились її очі.

Дивуватися й справді було з чого. Хатина приземлилась у напрочуд гарному місці. Навкруги буяв зелений сад, на струнких деревах рясніли

великі соковиті плоди. Око тішили пишні квітники, а над ними та між віттям дерев пурхали й співали яскраві різнобарвні пташки. Трохи віддалік серед зелені виблискував стрімкий дзюркотливий потічок. Звикла до сірого одноманіття прерій, Дороті вже й забула, що на світі існує така краса.

Милуючись краєвидом, дівчинка раптом помітила, як до неї наближається четверо дивовижних істот, та таких, що їй не доводилось бачити зроду. На зріст вони були невисокі, але й не зовсім малі, власне, такі, як сама Дороті, але віком куди старші за неї.

А втім, вони вражали не так зростом, як убранням. На голові в кожного — у жінки й трьох чоловіків — були гостроверхі, не менш як півметра заввишки, капелюхи, оздоблені довкола крис дзвіночками. Що не крок дзвіночки милозвучно дзеленькотіли. Чоловіки були в блакитних капелюхах, жінка — в білому і в білій мантії, рясні зборки якої спадали з її плечей; незліченні зірочки на мантії мінилися проти сонця, як коштовне каміння. Убрання чоловіків кольором не відрізнялося від їхніх капелюхів, і тільки халяви до блиску начищених чобіт були темніші, сині. Дороті подумала, що чоловіки — двоє з них були бородаті — віком, певно, не молодші від дядечка Генрі. А їхня супутниця ще старша: обличчя геть зморшкувате, волосся біле-біле, а хода така, наче ноги в колінах уже й не згинаються.

Зупинившись за кілька кроків від Дороті, чоловіки нерішуче затупцяли на місці, перешіптуючись ї ніби не наважуючись підійти. Але маленька стара жінка статечно наблизилася до дівчинки, низько вклонилася і співучо промовила:

— Ласкаво просимо, о благородна чарівнице, до Краю жувачів. Дякуємо за те, що ти вбила Лиху Відьму Сходу й визволила наш народ із рабства.

Дороті слухала стареньку й тільки очима кліпала. Чому ця дивачка називає її чарівницею? І про яку Лиху Відьму Сходу йдеться, про яке вбивство?

"Зовсім я не чарівниця, а просто дівчинка. Смерч закинув мене за тридев'ять земель від рідного дому, — думала Дороті. — І зроду я нікого не вбивала".

Проте старенька, видно, чекала відповіді, й Дороті, повагавшись, проказала:

— Щиро вам дякую за теплі слова, але, певно, сталась якась помилка. Я нікого не вбивала.

— Ну, як не ти, то твоя хатина її вбила, — всміхнулася жінка. — А це, зрештою, те саме. Он, подивися! — І вона показала на ріг хатини.

Дороті глянула туди й зойкнула. З-під будиночка стирчали дві ноги в срібних гостроносих черевичках.

— Ой лишенько! — сплеснула руками Дороті. — Хатина й справді придушила когось! Що ж тепер робити?

— Тепер уже нічого не вдієш, — спокійно відказала старенька.

— А хто ж це?

— Я ж сказала: Лиха Відьма Сходу. Багато років вона тримала всіх жувачів у рабстві, бідолахи працювали на неї день і ніч. Ти визволила їх, і вони прийшли подякувати тобі за благородний вчинок.

— А хто такі жувачі?

— Так звуть мешканців цієї країни, Краю Сходу, над якими панувала Лиха Відьма.

— І ви теж жувачка? — поцікавилася Дороті.

— Ні, але я їхній друг, хоча живу в Краю Півночі. Жувачі побачили, що Лихій Відьмі Сходу настав кінець, і послали по мене гінця. Я зразу прибула сюди. Я — Відьма Півночі.

— Справжня відьма? — вигукнула Дороті.

— Авжеж, справжня, — відповіла старенька. — Але я відьма добра, і всі мене люблять. На жаль, Лиха Відьма була могутнішою від мене — якби не це, я б давно вже сама визволила жувачів.

— А я гадала, що всі відьми лихі, — сказала дівчинка, досить-таки налякана зустріччю із справжньою відьмою.

— Виходить, ти помилялася. На цілу Країну Оз досі було тільки чотири відьми, і дві з них — Південна й Північна — добрі. Я знаю, що кажу: я одна з цих двох, тож помилки тут бути не може. Що ж до Краю Заходу й Краю Сходу, то там справді владарювали відьми лихі. Але одна з них загинула під твоєю хатиною, і тепер у Країні Оз лишилася тільки та Лиха Відьма, що живе на заході.

Обміркувавши все це, Дороті промовила:

— А тітонька Ем казала, що відьми давно перевелися.

— Хто це — тітонька Ем? — поцікавилася Відьма Півночі.

— Моя дядина. Вона живе в Канзасі, і я теж із Канзасу.

Потупивши очі, Відьма Півночі на хвильку замислилась. А тоді підвела голову й призналася:

— Я не знаю, де Канзас, і навіть уперше чую таку назву. Скажи, в Канзасі є вчені люди?

— Авжеж, — відповіла Дороті.

— Ну, тоді все ясно. Наскільки мені відомо, там, де є вчені люди, і справді не лишилося ні відьом, ні віщунів, ні чаклунок, ні чародіїв. А в нашій Країні Оз учених нема, до того ж ми відрізані від решти світу. Через те у нас і досі є відьми й чародії.

— А хто такі чародії? — спитала дівчинка.

— Сам Оз — великий чародій, — відповіла відьма, поштиво притишивши голос. — Він могутніший за всіх нас, разом узятих. Оз живе в Смарагдовому Місті.

Дороті хотіла запитати ще щось, коли це жувачі, які досі тільки мовчки слухали їхню розмову, в один голос скрикнули й показали в той бік, де лежала Лиха Відьма.

— Що сталося? — спитала їхня супутниця, та, придивившись, побачила, що ноги Лихої Відьми зникли — залишилася тільки пара срібних черевичків. Відьма Півночі засміялася й пояснила приголомшеній Дороті: — Лиходійка була така стара, що сонце враз висушило її на порох, а вітер розвіяв його. Лишилися самі срібні черевички. Тепер вони твої. Тож носи їх, ти заслужила цього.

Піднявши черевички, вона витрусила з них порох і простягла Дороті.

— Відьма Сходу пишалася цими черевичками, — промовив один із жувачів. — Вони мають чарівну здатність, але яку саме — ніхто не знає.

Дороті занесла черевички до кімнати й поставила на стіл. Потім вийшла до жувачів і сказала:

— Мені конче треба повернутися додому, бо тітонька й дядечко, певно, вже з ніг збилися, шукаючи мене. Чи ви не покажете мені дороги назад?

Жувачі з Відьмою перезирнулися, потім подивились на Дороті й похитали головами.

— На сході, недалеко звідси, простяглася^ безмежна пустеля, — сказав один із жувачів. — Але нікому ще не вдавалося перейти її.

— І на півдні те саме, — додав другий. — Я бачив це на власні очі. Південь — Край ковтачів.

— А мені розповідали, — озвався третій, — що й на захід дороги немає. Там Край моргунів, там владарює Лиха Відьма Заходу. Ніхто не може перейти через її володіння — вона всіх бере в полон і обертає в рабів.

— Ну, а північ — мій край, — озвалася стара. — Та за ним теж лежить пустеля. Отож боюсь, що тобі доведеться лишитися з нами.

Почувши це, дівчинка заплакала, бо їй не хотілось залишатися серед цих дивовижних чужинців. Сльози Дороті неабияк засмутили лагідних жувачів — діставши хусточки, вони й собі заплакали. А от Відьма Півночі плакати не стала. Вона зняла з голови капелюх, поставила його гострим верхом на кінчик свого носа й урочисто промовила: "Раз, два, три!" Капелюх обернувся на грифельну дошку, а на ній крейдою великими літерами було написано:

"НЕХАЙ ДОРОТІ ЙДЕ ДО СМАРАГДОВОГО МІСТА".

Відьма Півночі взяла дошку, прочитала напис і спитала:

— Мила, тебе звуть Дороті?

— Так, — відповіла дівчинка, втираючи сльози.

— Тоді тобі треба йти до Смарагдового Міста. Може, Оз якось зарадить твоїй біді.

— А де воно, це місто? — спитала Дороті.

— В самісінькому центрі країни, і править ним Оз, великий і мудрий чарівник, про якого я вже згадувала.

— Він — добра людина? — занепокоєно спитала дівчинка.

— Він добрий чарівник. А от чи людина він, не знаю, бо ніколи не бачила його.

— А як мені дістатися до Смарагдового Міста?

— Пішки, як же іще? Дорога далека, подекуди вона приємна, а подекуди важка й навіть небезпечна. Та я почаклую, щоб тебе під час подорожі не спіткало ніяке лихо.

— Може, як на те ваша ласка, ви б краще пішли зі мною? — попросила Дороті, подумавши, що, певно, не зустріне більше такої доброї душі в цій незнайомій країні.

— На жаль, не можу, — відповіла старенька. — Але я поцілую тебе — і людину, яку поцілувала Відьма Півночі, ніхто не скривдить! — Вона підійшла до дівчинки й торкнулася устами її чола, залишивши на ньому круглий сяючий знак. Потім мовила: — До Смарагдового Міста веде

шлях, вимощений жовтою цеглою. Іншого такого шляху немає, ти з нього не збочиш. Ставши перед Озом, не бійся, не тремти, а розкажи до ладу, як опинилася тут, і попроси ради. А тепер до побачення, люба.

Троє жувачів низько вклонилися дівчинці, побажали їй щасливої дороги й пішли собі геть. Відьма ж приязно кивнула Дороті, тричі крутнулася на лівій нозі і зникла без сліду, дуже здивувавши Тото, який зайшовся голосним гавкотом. (Поки Відьма стояла перед ними, він не те що гавкати — гарчати не зважувався).

Але Дороті, знаючи, що має діло з Відьмою, наперед здогадалася, що та зникне саме в такий спосіб, і тому навіть оком не кліпнула.

ЯК ДОРОТІ ВРЯТУВАЛА СТРАШИЛА

Коли Дороті лишилася сама, їй захотілося їсти. Підійшовши до мисника, вона накраяла хліба, намазала його маслом і разом з Тото поснідала, а тоді пішла з відром до потічка й набрала чистої, прозорої води. Песик тим часом гасав між дерев, лякаючи пташок. Дороті гукнула його й саме цієї миті побачила якісь соковиті плоди. Кілька штук вона зірвала і з насолодою з'їла. Повернувшись до хатини, дівчинка випила холодної води, напоїла Тото й заходилася лаштуватись у дорогу.

Дороті мала тільки одне гарне вбрання — картате блакитно-біле платтячко з пояском. Дівчинка дбала, щоб воно завжди було чисте, й вішала його на плічках над ліжком. Хоч блакитні квадратики на платтячку від частого прання трохи зблякли, воно мало ще цілком пристойний вигляд. Старанно вмившись, дівчинка перевдяглася і наділа рожевий капелюшок. Хліб вона поклала в козубець і прикрила білою хустиною. Потім глянула на свої ноги й аж тепер побачила, що її черевики зовсім стоптались. А іншого взуття в неї не було.

— Ох, не витримають вони далекої дороги, Тото, — сказала Дороті, а песик звів на неї чорні очиці й пометляв хвостиком — мовляв, твоя правда.

І тут погляд Дороті зупинився на срібних черевичках, що лишилися від Лихої Відьми Сходу й тепер стояли на столі.

— Цікаво, чи прийдуться вони мені, — сказала Дороті песикові. — Для мандрів кращих не придумаєш, бо таким немає зносу.

Скинувши свої старі черевички, вона взула срібні, й виявилося, що вони якраз до ноги. Тоді, взявши козубець, Дороті сказала:

— Ходім, Тото. Ходімо до Смарагдового Міста, до великого Оза — може, він зарадить нам, допоможе вернутися додому.

Вона замкнула двері, поклала ключ до кишені й у супроводі Тото, який одразу споважнів, вирушила в дорогу.

Поблизу будиночка сходилося й розходилося кілька доріг, але Дороті легко знайшла ту, що була вимощена жовтою цеглою, і попростувала нею, весело цокаючи срібними каблучками.

Сонце яскраво сяяло, пташки радісно співали, й Дороті, — дарма що була ще маленька дівчинка, яку смерч заніс на чужину далеко від рідного краю, — зовсім не почувалася нещасною.

Вона ішла й милувалася чарівними краєвидами. Обабіч шляху тяглися рівненькі паркани, пофарбовані у ясний блакитний колір, за ними слалися золоті лани пшениці й зелені городи. Видно, жувачі були гарні господарі й уміли вирощувати щедрі врожаї. Раз у раз Дороті проминала будинки, мешканці яких виходили подивитись на неї й низько вклонитися. Бо всі вже знали, що це завдяки їй Лиха Відьма наклала головою, а їх визволено з рабства. Житла жувачів мали

незвичайний вигляд: це були круглі споруди, теж пофарбовані в блакитний колір — улюблений колір тутешніх мешканців.

Надвечір, коли втомлена Дороті вже думала, де б заночувати, її увагу привернув будинок, більший, ніж траплялися доти. На зеленій луці перед ним танцювало багато пар, а п'ятеро скрипалів, здавалося, змагались, хто гратиме гучніше. Всі сміялися й співали, а великий стіл перед будинком аж вгинався під тарелями із горіхами, пирогами, печивом, соковитими фруктами та іншими ласощами.

Господарі вийшли вітати Дороті й запросили її на вечерю та на ночівлю. Виявилося, що в цьому будинку мешкає один із найбагатших у Краю Сходу жувачів. Того вечора він разом із друзями святкував визволення з-під влади Лихої Відьми.

Наївшись досхочу, — а прислужував їй сам ба-гатій-жувач, якого-звали Бокк, — Дороті вмостилася на лавочці. їй цікаво було подивитись, як розважаються тутешні мешканці.

Бокк, що аж тепер побачив її срібні черевички, шанобливо сказав:

— Напевне, ви з усіх чаклунок чаклунка.

— Чому ви так гадаєте? — спитала дівчинка.

— Тому, що на ногах у вас срібні черевички й ви подолали Лиху Відьму. Крім того, ваше вбрання певною мірою біле, а тільки відьми й чаклунки вбираються в біле.

Дороті ніяково промовчала: всі тут, здавалося, мали її за чаклунку, а вона ж була звичайнісінька дівчинка, яку випадково заніс сюди смерч.

Коли їй набридло дивитись на танці, Бокк запросив її до будинку, де на неї вже чекала кімната з гарним ліжком, засланим блакитною ковдрою, і в тому ліжку Дороті проспала міцним сном до ранку.

Тото спочивав у тій самій кімнаті, згорнувшись калачиком на блакитному килимку.

За сніданком Дороті розважалася, спостерігаючи, як малесеньке дитинча-жувачик грається з Тото. Маля смикало песика за хвіст, сміялося й щось кумедно белькотіло. Тото взагалі був тут удивовижу, бо жувачі ніколи не бачили собак.

Подякувавши за сніданок, дівчинка спитала:

— Чи далеко звідси до Смарагдового Міста?

— Точно не знаю, бо ніколи там не був, — відповів Бокк. — Кажуть, до Оза без діла краще не потикатися: він не любить, коли йому надокучають. Мені відомо тільки, що йти туди треба не день і не два. Дорога пролягає через багатий і мальовничий край, але трапляються на шляху й перешкоди, й небезпечні місця.

Це, певна річ, занепокоїло Дороті, але, знаючи, що тільки великий Оз може допомогти їй вернутися додому, вона твердо вирішила йти вперед і тільки вперед.

Попрощавшись із гостинними господарями, Дороті рушила далі жовтим, вимощеним цеглою шляхом. Вона йшла і йшла, а коли притомилася, вилізла на паркан, щоб за ним наглянути місце для перепочинку.

За парканом вона побачила велике кукурудзяне поле, а посеред нього, на високій жердині, — опудало, яке, очевидно, мало відлякувати птахів.

Дівчинка задивилася на опудало, яке подумки назвала Страшилом. За голову йому правив напханий соломою мішечок із чудернацьки намальованим на ньому обличчям. На голові стримів старий блакитний капелюх, колишня окраса якогось жува-ча. Мішечок було припасовано до напханого соломою зношеного й злинялого блакитного костюма, а штани заправлено в сині халяви чобіт, які тут носили всі чоловіки.

Дороті придивилася до опудалового обличчя і з подивом побачила, що одним оком Страшило раз у раз підморгує їй. Жодне опудало в Канзасі моргати не вміло, і тому в першу мить дівчинці здалося, що це їй привиділось. Але тут Страшило приязно кивнув їй головою. Тоді Дороті зіскочила з паркану й підійшла ближче, а Тото, нестямно гавкаючи, оббіг довкола жердини.

— Добридень, — мовив Страшило хрипкуватим голосом.

— Ви щось сказали? — здивовано спитала дівчинка.

— Еге ж, — відповів Страшило. — Як ся маєте?

— Дякую, добре. А ви?

— Про себе я такого не скажу, — сумно посміхнувся Страшило. — Надто вже нудне це діло — день і ніч стирчати на жердині, відлякувати вороння.

— А злізти ви не можете? — спитала Дороті.

— Ні, я ж настромлений на жердину. Якби ви зласкавилися зняти мене, я був би вам дуже вдячний.

Дороті обхопила руками опудало і зняла його з жердини; напхане соломою, воно виявилося зовсім легким.

— Щиро вам дякую, — мовив Страшило, коли його ноги торкнулися землі. — Я наче знову на світ народився.

Дороті дивно було слухати, як розмовляє цей напханий соломою чоловічок, дивитись, як він уклоняється їй.

Страшило потягся, позіхнув і спитав:

— Хто ви й куди йдете?

— Мене звуть Дороті. А йду я до Смарагдового Міста, просити великого чарівника Оза, щоб він допоміг мені вернутись додому.

— А де воно — це Смарагдове Місто? І хто такий Оз?

— Хіба ви не знаєте? — здивувалася дівчинка.

— Звідки ж мені знати. Я взагалі нічого не знаю. Розумієте, я напханий соломою, і в голові у мене немає нічого, крім соломи, — сумно відповів він.

— Он як. Мені вас дуже шкода, — зітхнула Дороті.

— Як ви гадаєте, якби я прийшов разом з вами до Смарагдового Міста, чи дав би мені той Оз трохи мозку замість соломи? — спитав Страшило.

— Оцього вже і я не знаю, — відповіла Дороті. — Але я радо взяла б вас із собою. Якщо Оз і не замінить соломи на мозок, гірше, ніж тепер, вам не зробиться.

— Правда ваша, — погодився Страшило. І пояснив: Бачте, мене зовсім не обходить, що тіло в мене солом'яне: зате я не відчуваю болю!

Наступайте мені на ноги, штрикайте мене шпилькою, — я цього навіть не помічу. Мені прикро тільки те, що люди вважають мене дурнем. А як будеш мудрим, коли в голові не мозок, а солома?

— Я розумію вас, — відповіла дівчинка, якій і справді жаль було Страшила. — Ходімте зі мною, я попрошу великого Оза, щоб він зробив для вас усе, що зможе.

— Дякую, — зворушено мовив Страшило. Вони підійшли до паркану, Дороті допомогла Страшилові перелізти через нього, й вони рушили жовтим цегляним шляхом до Смарагдового Міста.

Песикові спочатку не подобався їхній новий супутник. Він раз у раз обнюхував солом'яного чоловічка, неначе підозрював, що у того всередині гніздяться миші, і навіть неприязно на нього гарчав.

Бачачи це, Дороті сказала своєму новому приятелеві:

— Ви не бійтеся Тото. Він не кусається.

— А я й не боюся, — відповів Страшило. — Навіть якщо він укусить, соломі це байдуже. Дозвольте, я понесу ваш козубець. Мені не буде важко, я ж бо ніколи не стомлююся. Хочете, я розкрию вам одну таємницю, — додав він, узявши козубець. — З-поміж усього, що існує на світі, я боюся лише одного.

— Певно, отого фермера, що вас злагодив? — спробувала вгадати Дороті.

— Ні, — відповів Страшило. — Запаленого сірника.

У ЛІСІ

За якийсь час дорога пішла вибоїста, іти по ній стало важче, і Страшило почав спотикатися. Місцями жовті цеглини були побиті, подекуди замість них зяяли ями, які Тото перестрибував, а Дороті обминала. Що ж до Страшила, то він, не маючи мозку, весь час ішов навпростець і провалювався в ями або гепався долілиць на тверду цеглу. Проте це йому не дошкуляло. Дороті піднімала його, ставила на ноги, й він разом із нею сміявся з власної нерозважливості.

Ферми тут були бідніші, будинки й фруктові дерева траплялися рідше, й краєвид ставав чимдалі непривітнішим.

Опівдні вони присіли над вузеньким струмком при дорозі, й Дороті, вийнявши з козубця хліб, запропонувала скибку Страшилові. Той, однак, відмовився, пояснивши:

— Я не відчуваю голоду. І добре, що не відчуваю. Адже в мене рот не справжній, а намальований, і якби на тому місці було прорізано дірку, щоб їсти, солома полізла б назовні, й голова сплющилася б.

Дороті кивнула, визнаючи, що він має рацію, й заходилася під полуднувати. Коли вона поїла, Страшило попросив:

— Розкажіть мені що-небудь про себе, про свою країну.

Дівчинка розповіла йому про Канзас, і про те, яке там усе сіре, і про смерч, який заніс її до цієї дивної Країни Оз.

Уважно вислухавши її, Страшило сказав:

— Я не розумію, навіщо вам залишати нашу прекрасну землю й повертатися до того посушливого, сірого краю, який ви називаєте Канзасом.

— Ви не розумієте цього, бо в голові у вас замість мозку солома, — відповіла дівчинка. — Хоч би яким непривітним і сірим видавався наш рідний край, ми, люди, все одно не проміняли б його на інший, навіть найпрекрасніший. Немає країни, дорожчої за батьківщину.

Страшило зітхнув.

— Авжеж, мені це невтямки, — сказав він. — Якби ваші голови були напхані соломою, як моя, ви б усі, певно, жили в мальовничих країнах, а Канзас лежав би безлюдний, як пустеля. Все-таки Канзасу дуже пощастило, що у ваших головах є мозок.

— Може, і ви мені щось розповісте, поки ми відпочиваємо? — попросила Дороті.

Страшило докірливо глянув на неї і відповів:

— Я так мало прожив, що мені й розповісти нема чого. Злагоджено мене тільки позавчора, і я зовсім не знаю, що діялося на світі до того. На щастя, фермер зразу ж намалював мені вуха. Завдяки цьому я міг чути, що відбувається довкола. Моєму хазяїнові допомагав приятель, і передусім я почув: "Ну, як, друже, подобаються тобі ці вуха?" І відповідь: "Вони вийшли в тебе одне вище, друге нижче". — "Ет, пусте, — сказав мій хазяїн. — Головне мати їх". І це були справедливі слова. Потім мій хазяїн оголосив: "А тепер намалюємо йому очі". Він почав з правого ока, і тільки-но домалював його, я глипнув на нього, а тоді подивився довкола. Я розглядав усе з великою цікавістю, бо це було моє перше знайомство зі світом. "Бач, яке гарненьке око, — зауважив приятель мого хазяїна. — Блакитний колір для очей — найкращий". — "Мабуть, друге око варто зробити трохи більшим", — озвався мій хазяїн, і, коли воно було готове, я став бачити набагато краще. Потім він намалював мені носа й рота. Я тішився, дивлячись, як вони роблять мені тулуб, руки, ноги. І коли вони, нарешті, припасували голову до тіла, я дуже запишався, бо вирішив, що став точнісінько таким, як і вони. "Цей

хлопець жодної ворони сюди не підпустить, — сказав мій хазяїн. — Дивись, як він схожий на нас". Хазяїн узяв мене під пахву, відніс на кукурудзяне поле й настромив на високу жердину там, де ви мене знайшли. А потім вони з приятелем пішли геть. Не бажаючи лишатись на самоті, я хотів був податися слідом за ними, та де там, ноги не діставали до землі! Тут я занепав духом, занудьгував. Я ж навіть думати ні про що не міг, бо ж не було чим. Та ось я помітив, що ворони й інші птахи кружляють над кукурудзяним полем, а сідати бояться, гадаючи, що я нічим не відрізняюся від свого хазяїна. Це підбадьорило мене: виходить, я все-таки недаремно існую на білому світі! Аж тут підлетів до мене старий крук. Покружляв, уважно оглянув мене зусібіч, а тоді вмостився на моєму плечі й каже: ."Невже той фермер має мене за дурня? Та кожен крук, якому не бракує клепки в голові, одразу побачить, що ти — солом'яне опудало!" Потім він зіскочив униз і ну дзьобати кукурудзу просто в мене під ногами. Інші птахи, бачачи, що я йому ніякої шкоди не роблю, й собі злетілися на поле. Ну, це мене вже зовсім засмутило: виходить, я — жалюгідне опудало, та й годі! Але старий крук заспокоїв мене. Він сказав: "Якби ти мав у холові мозок, а не солому, то був би не гірший за людей, ба навіть кращий за деяких із них. Розум — ось найдорожче надбання на цьому світі і для птахів, і для людей". Коли вороння відлетіло, я обміркував ці слова й поклав собі будь-що придбати хоч малесенький, а мозок. А тут, на щастя, з'являєтесь ви й не тільки знімаєте мене з жердини, але й подаєте надію, що великий чаклун Оз наділить мене розумом!

— Я певна, що ви доможетеся свого, — серйозно промовила Дороті. — Адже вам так хочеться стати розумним!

— Атож, страх як хочеться, — зітхнув Страшило. — Знали б ви, як неприємно усвідомлювати, що ти — дурень!

— Ну що ж, рушаймо далі, — сказала дівчинка, віддаючи козубець Страшилові.

Обіч дороги тепер уже не було паркану, а лежала гола кам'яниста земля.

Надвечір вони підійшли до дрімучого лісу. Величезні дерева росли в ньому так густо, що їхнє віття переплiталося над жовтим цегляним настилом. Зелені шати майже не пропускали світла, і в лісі панував напівморок. Але наших мандрівників це не спинило.

— Коли дорога заводить кудись, то вона має і вивести звідти, — зауважив Страшило. — Оскільки ж цей шлях закінчується в Смарагдовому Місті, то нам треба йти ним, куди б він не вів.

— Це кожному ясно, — сказала Дороті.

— Авжеж. Через те воно ясно й мені, — погодився Страшило. — Якби для того, щоб це зрозуміти, потрібен був глузд, я б хіба додумався!

За годину-півтори зовсім споночіло, й Дороті почала спотикатися на кожному кроці. Вона не бачила нічого попереду, але для Тото темрява не була перешкодою: він належав до породи собак, що бачать уночі не гірше, ніж удень. Страшило заявив, що для нього темряви теж не існує, взяв дівчинку за руку, і йти їй стало легше. Але вона все-таки попросила:

— Якщо побачите якийсь будинок чи місцинку, де можна перепочити, ведіть мене туди, добре? Бо що не кажіть, а мандрувати наосліп не дуже приємно.

Незабаром Страшило зупинився.

— Я бачу праворуч дерев'яну хатку, — сказав він. — Підійдемо до неї?

— Авжеж, — зраділа дівчинка. — Я вже насилу ноги переставляю.

Страшило провів її між дерев до хатки. Дороті увійшла досередини, намацала в кутку купку сухого листя, лягла на нього і, впевнившись, що Тото вмостився поруч, міцно заснула.

Її супутник не знав, що таке втома, отож він став собі в іншому кутку й так простояв цілісіньку ніч, терпляче дожидаючи світанку.

БЛЯШАНИЙ ЛІСОРУБ

Коли Дороті прокинулася, сонячне проміння просвічувало крізь густе віття, а Тото гасав навколо хатки, нюшкуючи під кожним кущем. Страшило й досі стояв у кутку.

— Треба пошукати, чи нема тут де-небудь води, — сказала йому Дороті.

— Навіщо вам вода?

— Щоб умитися, бо я вся в пилюці, та й напитися, бо так у горлі пересохло, що я не з'їм і шматочка хліба.

— Певно, нелегко все-таки бути істотою з плоті й крові, — задумливо мовив Страшило. — Ви не можете обійтися без сну, без їжі, води. Зате у вас є мозок! А я б і не таке терпів, аби тільки вміти по-справжньому мислити.

Вийшовши з хатки, вони пішли лісом і незабаром натрапили на прозоре джерельце. Дороті напилася, вмилась і поснідала. В козубці лишалося вже зовсім мало хліба, й дівчинка подумала, що все-таки добре, що Страшило не відчуває голоду: хліба обмаль, ледь вистачить на день для неї й Тото.

Коли вона вже повернула до жовтого цегляного шляху, з хащі долинув тяжкий стогін.

— Що це? — злякано спитала Дороті.

— Якби ж то я знав, — відповів Страшило. — Але можна піти подивитися.

Ту ж мить стогін почувся вдруге. Вони пішли між дерев і за кільканадцять кроків побачили, як попереду щось блимнуло. Дівчинка наддала ходи, а тоді раптом скрикнула і стала мов укопана.

Під великим надрубаним деревом стояв, піднявши над головою сокиру, чоловічок, геть увесь із бляхи: бляшана голова, бляшані руки й ноги були приєднані до бляшаного тулуба на бляшаних суглобах. Чоловічок стояв зовсім нерухомо, як статуя.

Поки Дороті й Страшило зачудовано роздивлялися на нього, Тото, гавкнувши, хапнув його за бляшану ногу — і ледве не зламав зуба.

— Це ви стогнали? — спитала Дороті.

— Так, я, — відповів бляшаний чоловічок. — Я стогну вже понад рік, але досі ніхто не чув мене. Ви прийшли на допомогу перші.

— Чим же я можу вам допомогти? — спитала дівчинка, зворушена його сумним голосом.

— Принесіть маслянку й змастіть мені суглоби, — відповів бляшаний чоловічок. — Вони так заіржавіли, що я не можу ворухнутися. Змастіть мене, і я враз оживу! Маслянка стоїть на полиці в моїй хаті.

Дороті побігла до хати, знайшла маслянку, бігцем повернулася і, перевівши подих, спитала:

— З чого починати?

— З шиї, — відповів Бляшаний Лісоруб.

Мастило, певно, не допомогло б, якби Страшило не покрутив бляшану голову з боку на бік — тільки тоді шия стала як шия.

— А тепер змастіть мені суглоби рук, — попросив Бляшаний Лісоруб.

Дороті виконала й це його прохання, а Страшило заходився обережно згинати й розгинати металеві руки, аж поки в суглобах не лишилося іржі й вони стали як новенькі.

Бляшаний Лісоруб із полегкістю зітхнув, опустив сокиру й поставив її біля дерева.

— Ох, як приємно! — сказав він. — Я тримав цю сокиру над головою, відколи заіржавів. Яке ж це щастя — звільнитися від неї! Якщо ви й ноги мені змастите, я стану знову такий, як був.

Дороті зі Страшилом змастили Лісорубові суглоби ніг, і він, пересвідчившись, що ноги вільно згинаються й розгинаються, заходився дякувати своїм рятівникам. Лісоруб виголосив цілу промову, розчулену й сповнену щирої вдячності.

— Я стояв би тут вічно, якби не ви, — сказав він на завершення. — Тож дякую і ще раз дякую за те, що ви повернули мене до життя. А тепер дозвольте поцікавитись, які дороги привели вас сюди?

— Ми йдемо до Смарагдового Міста, на зустріч із великим чарівником Озом, — відповіла Дороті. — Ніч застала нас у лісі, й ми заночували у вашій хаті.

— А чому ви хочете зустрітися з Озом?

— Я проситиму, щоб він допоміг мені вернутися додому. А Страшило попросить, щоб Оз уклав йому в голову бодай трохи мозку замість соломи.

Бляшаний Лісоруб замислився, а тоді спитав:

— Як ви гадаєте, чи міг би Оз дати мені серце?

— А чого ж, — відповіла Дороті. — Для нього це, мабуть, не важче, ніж дати Страшилові мозок.

— І то правда, — кивнув головою Лісоруб. — Тоді, з вашого дозволу, я приєднаюся до вас і теж піду до Смарагдового Міста просити в Оза допомоги.

— Авжеж, гайда з нами, — озвався Страшило, і Дороті додала, що буде тільки рада, якщо він приєднається до них.

Отож Бляшаний Лісоруб узяв на плече сокиру, і вони вийшли на шлях, вимощений жовтою цеглою.

Бляшаний Лісоруб завбачливо попросив Дороті покласти маслянку в козубець.

— Це на випадок дощу, — пояснив він. — Бо під дощем я обов'язково заіржавію, й без мастила тоді не обійтися.

А незабаром новий супутник показав, що може бути дуже корисний своїм рятівникам. Сталося це, коли шлях перегородили зовсім непрохідні хащі — суцільна стіна з переплетеного гілля. Знявши з плеча сокиру, Бляшаний Лісоруб заходився рубати. Він напрочуд швидко розчистив дорогу, і вони рушили далі.

Замислена Дороті не помітила, як Страшило впав у глибоку яму. Озирнулась вона тоді, коли він покликав на допомогу.

— Чому ви не обминули тієї ями? — спитав Бляшаний Лісоруб.

— Тому, що мені бракує розуму, — весело відповів Страшило. — От дасть мені Оз трохи мозку — стану розумніший і ями почну тоді обминати.

— Ясно, — кивнув Бляшаний Лісоруб. — Та все-таки найдорожче в світі — не мозок.

— А він у вас є? — поцікавився Страшило.

— Ні, в мене голова зовсім порожня. Але колись я мав і мозок, і серце, тож знаю, чого вони варті. Якби мені запропонували вибрати щось одне, я обрав би серце.

— Чому? — спитав Страшило.

— Дозвольте, я розповім вам історію свого життя, і ви зрозумієте чому. Мій батько був лісоруб — заготовляв у лісі дрова, продавав їх і тим заробляв собі на хліб. Підрісши, я теж став лісорубом. Після того, як батько помер, я доглядав свою стареньку матір, а коли й матері не стало, лишився я на світі один як палець і вирішив одружитися. Доля звела мене з однією дуже вродливою дівчиною, яку я покохав усім серцем. Дівчина відповіла мені взаємністю й пообіцяла вийти за мене заміж, як тільки я зароблю гроші на нову хату. Ясна річ, я трудився не покладаючи рук. Отут і почалися мої нещастя. Річ у тім, що наречена жила в однієї старої жінки, яка не хотіла її відпускати: стара була страшенно ледача, а дівчина і годувала її, і господу доглядала. Пішла та стара до Лихої Відьми Сходу й пообіцяла пару овечок і корову, якщо та не дасть нам одружитися. Відьма погодилась і зачарувала мою сокиру. Одного дня, коли я, мріючи про свою нову хату, працював у лісі, сокира

вислизнула з рук і відтяла мені ліву ногу. Спочатку я вирішив, що пропав: який же з одноногого лісоруб! Та потім надумав піти до бляхаря, і той на моє прохання зробив мені бляшану ногу, до якої я незабаром звик, як до справжньої, — тим паче, що й слугувала вона мені не набагато гірше. Довідавшись про це, Лиха Відьма страшенно розлютилася: вона ж бо пообіцяла старій, що ми з моєю коханою ніколи не одружимось! І коли я знову вийшов рубати дрова, сокира вдруге вислизнула в мене з рук і відтяла праву ногу. Довелося ще раз звертатися до бляхаря й звикати до другої бляшаної ноги. По тому зачарована сокира відтяла по черзі ліву й праву руку, але я не здавався і їх теж замінив бляшаними. Тоді з волі Лихої Відьми сокира відтяла мені голову. Я подумав був, що це вже кінець, але й тут мене виручив бляхар: він випадково набрів на мене в лісі й швиденько злагодив бляшану голову. Гадаючи, що ворога переможено остаточно, я працював тепер завзятіше, ніж будь-коли. Та я не уявляв собі, яка підступна й жорстока Лиха Відьма. Вона домоглася-таки свого: ще раз зачарувала мою сокиру, і та, вирвавшись із рук, розтяла навпіл мій тулуб. Бляхар і цього разу допоміг: зробив із бляхи тулуб і металевими суглобами з'єднав з ним мої бляшані руки, ноги й голову. Працювати я міг не гірш, ніж раніше, але — в тому-то й лихо! — втративши серце, я втратив і кохання до любої дівчини. Тепер мені було байдуже, вийде чи не вийде вона за мене заміж. Певно, вона й досі живе в тієї старої — чекає, коли я з'явлюся й поведу її під вінець. А проте лихо не без добра: я пишався своїм новим тілом — воно так вилискувало на сонці, й сокира була тепер не страшна, бо вже не могла поранити мене. Моє тіло боялося тільки одного: іржі. Звісно, я тримав у хаті маслянку й раз у раз змащував собі суглоби. Та одного дня забув це зробити, і, як на те, мене захопила в лісі злива. Перше ніж я встиг подумати про небезпеку, мої суглоби заіржавіли, і я закляк на тому місці, де ви мене знайшли. Цілий рік я простояв непорушно, багато чого передумав і зрозумів: найбільше моє лихо в тому, що я втратив серце. Сповнений кохання, я був найщасливішою людиною в світі, але той, хто не має серця, не може кохати. Якщо великий Оз дасть мені серце, я повернуся до своєї нареченої й одружуся з нею.

Супутники з великою цікавістю вислухали розповідь Бляшаного Лісоруба, та коли він скінчив, Страшило зауважив:

— А я все одно проситиму для себе не серце, а мозок, бо ж дурень навряд чи знатиме, що із своїм серцем робити.

— Ні, серце важливіше, — стояв на своєму Бляшаний Лісоруб. — Самий розум ще не робить людину щасливою, а на світі немає нічого кращого від щастя.

Дороті мовчала, бо не знала, хто з них має рацію. До того ж її тепер тривожило зовсім інше: хліба лишилося зовсім мало — ще раз поїсти вдвох із Тото, й козубець спорожніє. "Добре, звичайно, що Лісоруб і Страшило хліба не потребують, — подумала вона, — але ми з Тото не бляшані й не солом'яні і без їжі жити не можемо".

ЛЯКЛИВИЙ ЛЕВ

Наші мандрівники йшли і йшли дрімучим лісом, спотикаючись тепер мало не на кожному кроці, бо жовтий цегляний шлях був геть устелений сухим гіллям та опалим листям. У цьому закутку лісу майже не водилося птахів, вони ж бо люблять вільний простір і щедре сонце. Але з-за дерев раз у раз чулося гарчання якогось хижого звіра, і серце дівчинки злякано завмирало, бо вона не знала, що то за звір. Зате Тото знав: він тулився до ніг своєї хазяйки й навіть не гавкав у відповідь.

— Чи довго нам ще йти лісом? — спитала Дороті в Бляшаного Лісоруба.

— Не скажу, бо сам ніколи не ходив до Смарагдового Міста, — відповів той. — Але мій батько один раз відвідав його і, пам'ятаю, розповідав мені, тоді ще малому хлопцеві, що то була подорож тривала й небезпечна, хоч поблизу самого міста починався край небаченої краси. Але поки при мені моя маслянка, я нічого не боюся. Страшилові теж

ніхто не заподіє лиха, а вам і поготів, бо на чолі у вас — печать поцілунку Доброї Відьми.

— А Тото? — стурбовано запитала дівчинка. — Хто захистить Тото?

— В разі небезпеки ми й самі захистимо його, — відповів Бляшаний Лісоруб.

Тільки-но він це сказав, у хащі розлігся жахливий рик, і звідти вистрибнув величезний Лев. Лапою він так уперіщив Страшила, що той, ніби м'яч, перекотився через шлях. Потім Лев напав на Бляшаного Лісоруба і спробував роздерти його, та ба, хоч Лісоруб брязнувся навзнак і про всяк випадок завмер, гострі пазурі хижака навіть не подряпали металу.

І тут малий Тото, люто гавкнувши, помчав назустріч ворогові. Лев перекусив би його навпіл — уже навіть пащу роззявив — але Дороті врятувала песика: з усього розмаху вона ляснула звіра по носі й закричала:

— Не смійте кусати Тото! Як вам не соромно — такий великий, а нападає на малого!

— Ніхто його не кусав, — відповів Лев і потер лапою ніс.

— Але ви хотіли його вкусити! Ви просто здоровенний боягуз, ось ви хто!

— Та я й сам це знаю, — відповів Лев і засоромлено похнюпився. — Я давно це знаю, але чим тут зарадиш?

— То вже ваша турбота. Навіщо ви вдарили бідолашного Страшила, безневинну солом'яну істоту?

— Невже він солом'яний? — здивувався Лев, спостерігаючи, як Дороті піднімає Страшила, ставить на ноги й підбиває, мов подушку.

— Ніби ви не бачите! — все ще розгнівано відказала дівчинка.

— То ось чому він так покотився, — мотнув хвостом Лев. — Я й сам здивувався, коли він перелетів через дорогу. А той, другий, теж солом'яний?

— Ні, він бляшаний, — відповіла Дороті, допомагаючи Лісорубові звестися на ноги.

— Тепер мені ясно, чому я притупив об нього пазурі, — сказав Лев. — Коли я дряпнув його, мені аж мороз поза шкірою пішов. А що то за звірятко, яке ви так любите?

— Це мій песик Тото.

— А він який — солом'яний чи бляшаний?

— Не солом'яний і не бляшаний. Він… він м'ясний.

— Он як! Дивна тваринка і — тепер я й сам бачу — напрочуд маленька. Певно, тільки такому боягузові, як я, не соромно кривдити цього малюка.

— А чому ви стали боягузом? — спитала Дороті, зачудовано дивлячись на великого звіра.

— Для мене самого це загадка, — відповів Лев. — Певно, я такий народився. Всі інші лісові звірі чекають од мене геройських подвигів, бо нашого брата лева вважають царем звірів, а я от — боягуз. Єдине мене виручає: варто мені рикнути, як усе живе лякається й тікає з моєї

дороги. Навіть людина, якої сам я страх як боюся, кидається навтікача. А тим часом якби слон, тигр чи там ведмідь запропонували мені помірятися силою, я б накивав п'ятами — я ж усього боюся. На щастя, всі вони, зачувши мій голос, самі втікають, хто куди бачить. Ну, а я дивлюся їм услід і думаю: тікайте, тікайте, полотном доріжка!

— Який сором! Цар звірів не має права бути боягузом, — зауважив Страшило.

— Знаю, — відповів Лев і кінчиком хвоста змахнув з ока сльозу. — Це моє велике нещастя, через нього все моє життя йде шкереберть. Та що тут удієш: за найменшої небезпеки мені серце заходиться.

— То, мабуть, воно у вас хворе, — озвався Бляшаний Лісоруб.

— Мабуть, — погодився Лев.

— Що ж, тоді радійте, — сказав Бляшаний Лісоруб. — Бо це ознака того, що ви маєте серце. А от я його не маю й тому про серцеву хворобу можу тільки мріяти.

— Можливо, якби я не мав серця, то й страху не знав би, — задумливо мовив Лев.

— А мозок у вас є? — поцікавився Страшило.

— Та, певно ж, є. Я, правда, ніколи не перевіряв, — відповів Лев.

— Я йду до великого чарівника Оза просити, щоб він дав мені мозок, бо моя голова напхана соломою, — повідомив Страшило.

— А я проситиму, щоб він дав мені серце, — сказав Лісоруб.

— А я, щоб допоміг нам з Тото вернутися до Канзасу, — докинула Дороті.

— Як ви гадаєте, чи міг би Оз надати мені сміливості? — спитав лякливий Лев.

— Та йому це зробити, мабуть, не важче, ніж дати мені мозок, — сказав Страшило.

— Чи мені дати серце, — докинув Бляшаний Лісоруб.

— Чи перенести мене до Канзасу, — мовила Дороті.

— Тоді, якщо ваша ласка, я піду з вами, — попросив Лев. — Бо далі жити боягузом не можу.

— Ми радо приймемо вас до свого гурту, — відповіла Дороті. — Ви будете відлякувати хижих звірів. Схоже на те, що вони боягузливіші від вас, якщо панікують, зачувши самий ваш голос.

— Авжеж, боягузливіші, — погодився Лев. — Та це, однак, не означає, що я сміливець. Ні, я справжнісінький страхополох, і поки я такий — не знати мені щастя.

Тепер уже вп'ятьох вони рушили далі. Лев велично крокував поряд із дівчинкою. Тото спочатку неприязно шкірився на нового супутника — не міг забути, як той роззявив на нього свою величезну пащу: але неприязнь поволі зникла, а згодом Тото й лякливий Лев стали друзями-нерозлийвода.

Кінчився той день без будь-яких пригод, за винятком хіба однієї: Бляшаний Лісоруб ненароком роздушив жука, що повз через дорогу, й дуже засмутився (він весь час старався не заподіяти шкоди нічому живому). Від жалю Лісоруб навіть заплакав, кілька сліз повільно

скотилося по його обличчю, й шарніри, на яких трималися щелепи, зразу заіржавіли. Коли Дороті звернулася до нього з якимось запитанням, Бляшаний Лісоруб не зміг розтулити рота, бо щелепи йому геть заціпило. Страшенно злякавшися, він знаками почав просити Дороті, щоб вона допомогла, але дівчинка ніяк не могла збагнути, чого він хоче. Лев також здивовано кліпав очима. Тільки Страшило все зрозумів: вихопивши з козубця маслянку, він змастив Лісорубові щелепи, й той здобувся нарешті на слово.

— Це для мене урок: дивитися, куди ступаю, — сказав він. — Роздушивши кузьку, я не можу не плакати, а коли плачу, щелепи іржавіють, і я німію.

Після того випадку Бляшаний Лісоруб ступав дуже обережно, дивлячись собі під ноги, й, помітивши, приміром, малесеньку мурашку, що трудилася на дорозі, старанно переступав через неї. Він весь час пам'ятав, що не має серця, й тому особливо уважно і дбайливо ставився до всього живого.

— Добре тим, у кого є серце, — казав він. — Воно підказує, що робити, а чого не треба, тож можна жити, нікого не кривдячи. А я безсердечний, і через це мушу бути дуже обережним. Звичайно, коли Оз дасть мені серце, така обережність стане зайвою.

ПОДОРОЖ ДО ВЕЛИКОГО ОЗА

Тієї ночі їм довелося спочивати в лісі під великим деревом, бо людського житла ніде поблизу не було. Розлога, густа крона захищала їх від роси; Бляшаний Лісоруб приніс великий оберемок дров, і Дороті запалила яскраве багаття, яке і зігрівало її, і розганяло почуття самотності. Дівчинка поділилася з То-то рештками хліба й подумала, що на сніданок їм уже нічого буде їсти.

— Коли хочете, — сказав Лев, — я піду в хащу і вполюю для вас оленя. Ви засмажите його на вогні — чому, до речі, ви, люди, не їсте сирого м'яса? — і матимете чудове снідання.

— Не треба! Будь ласка, не треба! — став просити Бляшаний Лісоруб. — Якщо ви уб'єте оленя, я плакатиму так, що мені навічно заціпить уста.

А проте Лев зник у хащі й таки уполював собі щось на вечерю, але ніхто не знав, що саме, бо він не казав. Страшило ж знайшов ліщину й нарвав повен козубець горішків — цього запасу стало б Дороті не на один день. Дівчинку зворушили доброта й турботливість Страшила, але вона не могла не сміятися, спостерігаючи, як незграбно ця кумедна істота збирає плоди. Із Страшилових невправних солом'яних рук більше горішків вислизало на землю, аніж попадало в козубець. Та він не шкодував згаяного часу, бо це заняття дозволяло йому триматися подалі від вогнища, якого він дуже боявся, тому що одна-єдина іскра могла спалити його дотла. Тільки раз Страшило наблизився до багаття: побачивши, що Дороті засинає, він укрив її сухим листям, і дівчинка цілу ніч проспала в теплі.

Прокинувшись уранці, Дороті вмилася водою з дзюркотливого струмка, і всі п'ятеро рушили далі до Смарагдового Міста.

Для наших мандрівників той день був багатий на пригоди. За якусь годину вони опинилися перед прірвою, яка пролягала через весь ліс і перетинала їм шлях. Прірва була надто широка і, як вони побачили, підступивши до її краю, надто глибока. На дні її лежали великі й гострі уламки скель. Круті, майже прямовисні схили робили прірву нездоланною перешкодою — хоч бери та вертайся назад.

— Що ж нам робити? — у відчаї вигукнула Дороті.

— Мені нічогісінько не спадає на думку, — відповів Бляшаний Лісоруб.

Лев тільки мовчки труснув своєю пишною гривою, хоч видно було, що він напружено думає. Але Страшило мав відповідь:

— Літати ми не вміємо — це ясно. Так само ясно й те, що ми не можемо перейти цю прірву. Отже, якщо і перестрибнути через неї нам несила, залишається єдине: зупинитися тут і далі не йти.

— Гадаю, я міг би перестрибнути її, — сказав, нарешті, лякливий Лев, прикинувши в думці відстань між краями прірви.

— Ну, тоді вихід знайдено! — зрадів Страшило. — Ви можете кожного з нас по черзі перенести на спині!

— Гаразд, спробую, — погодився Лев. — Хто буде першим?

— Я, — зголосився Страшило. — Бо якщо ви не дострибнете до того краю, Дороті уб'ється, а Бляшаний Лісоруб понівечиться об гостре каміння на дні. Мені ж, солом'яному, і впасти можна: ніякої шкоди від того не буде.

— Я й сам страшенно боюся, що не дострибну, — признався лякливий Лев. — Але тут, видно, вибору немає: або пан, або пропав. Отож сідайте мені на спину і якнайміцніше тримайтеся.

Страшило сів Левові на спину, звір підійшов до краю провалля і, готуючись стрибнути, присів на всі чотири лапи.

— Чому ви не стрибаєте з розгону? — спитав у нього Страшило.

— Бо це було б не по-лев'ячому, — відповів той. Пружно відштовхнувшись, Лев метнувся вперед і благополучно приземлився на тому боці.

Всі дуже зраділи, побачивши, як легко це в нього вийшло, і коли Страшило скочив на землю, Лев стрибнув назад.

Тепер на нього сіла Дороті. Однією рукою вона притиснула до себе Тото, другою міцно вчепилася Левові в гриву. На мить вони наче зависли в повітрі, — і ось уже стоять на твердій землі по той бік прірви. Останнім Лев переніс на собі Бляшаного Лісоруба, а потім вони всі трошки посиділи, щоб звір перепочив, бо, настрибавшись, він захекався й дихав важко, мов собака, який надто довго ганявся за зайцем.

По той бік провалля ліс був дуже густий, темний і непривітний.

Лев віддихався, і вони рушили далі жовтим цегляним шляхом. Кожного з мандрівників непокоїла думка, чи буде колись цьому лісові кінець і чи побачать вони знову ясне сонечко. І вже зовсім невесело зробилося їм тоді, коли з глибини лісу почали долинати якісь дивні звуки й Лев пошепки повідомив, що це, мабуть, перегукуються жителі цієї місцевості — калідаги.

— А хто такі калідаги? — спитала дівчинка.

— Це чудовиська з ведмежими тілами й тигрячими головами, — пояснив Лев. — А пазурі в них такі довгі й гострі, що мене вони могли б пошматувати так само легко, як я міг би розправитися з Тото. Я тих калідагів страшенно боюся.

— Воно й не дивно, — відказала Дороті. — Хто б не боявся таких жахливих звірів!

Лев хотів додати щось, але тут вони побачили попереду друге провалля — і вже таке широке й глибоке, що Лев одразу зрозумів: цієї перепони йому не подолати.

Отож вони посідали на дорозі й почали міркувати, що робити далі. Нарешті Страшило сказав:

— Подивіться он на те високе дерево над прірвою. Якби Бляшаний Лісоруб підтяв його так, щоб воно кроною впало на той бік, ми могли б запросто перейти по ньому.

— Чудова пропозиція! — вигукнув Лев. — Аж не віриться, що в голові у вас — солома, а не мозок!

Лісоруб одразу заходився орудувати своєю гострою сокирою, і рубав він так вправно, що незабаром дерево вже можна було валити. Тоді Лев, упершись у стовбур передніми лапами, щосили натис на нього. Величезне дерево поволі нахилилося і, хруснувши, впало верхівкою на той бік прірви.

Наші мандрівники вже зійшли на цей незвичайний міст, коли раптом за їхніми спинами розляглося люте гарчання, і, озирнувшись, вони з жахом побачили, що просто на них мчать два величезних чудовиська, схожі на ведмедів, але з тигрячими головами.

— Це калідаги! — зойкнув лякливий Лев і затремтів усім тілом.

— Мерщій уперед! — вигукнув Страшило. Дороті з Тото на руках бігла першою, за нею — Бляшаний Лісоруб, потім — Страшило. Що ж до Лева, який був позаду всіх, то він спромігся перебороти свій жах, обернувся до калідагів і ревнув так гучно і грізно, що Дороті аж присіла, а Страшило гепнувся на спину. Люті чудовиська зупинились як укопані й отетеріло втупилися в Лева очима.

А втім, вони зразу ж отямилися, бо побачили, що Лев менший за них і що їх проти нього двоє. А отямившись, кинулися вперед. Лев перебіг на той бік і зупинився. Чудовиська з розгону вискочили на дерево й почали переходити прірву. Тоді Лев сказав Дороті:

— Ми пропали — вони роздеруть нас своїми страшними пазурами. Але я зроблю все, що можу, я кинусь їм назустріч і битимусь до останнього подиху.

— Заждіть-но хвилинку! — зупинив його Страшило, що гарячково шукав і знайшов-таки вихід. Він гукнув Лісорубові, щоб той відтяв верхівку дерева, яка лежала на цьому боці прірви.

Бляшаний Лісоруб одразу взявся до роботи й устиг завершити її, коли першого калідага відділяв од нього тільки один крок: дерево з обома бридкими чудовиськами полетіло в провалля й розтрощилося об гостре каміння на друзки, а від калідагів тільки мокре місце залишилось.

— Ух, — полегшено зітхнув Лев, — схоже, ми ще поживемо на білому світі, і, признаюсь, мене це радує: кому потрібен неживий Лев! Ті чудовиська перелякали мене так, що аж серце в п'яти забігло.

— Ех, як би я хотів мати серце бодай у п'ятах! — сумно зітхнув Бляшаний Лісоруб.

Після цієї пригоди їм усім хотілось якнайшвидше вибратися з лісу, й вони наддали ходу, а коли Дороті притомилася, Лев узяв її на спину.

Ліс поволі рідшав, і десь опівдні вони вийшли з нього на берег широкої і швидкої річки. По той бік річки відкривався мальовничий краєвид — зелені луки, щедро замаяні яскравими квітами, а обабіч жовтого цегляного шляху — фруктові дерева, віття яких згиналося під вагою соковитих плодів.

Помилувавшися красою цього краю, Дороті спитала у своїх супутників:

— Як же нам перебратися через річку?

— Дуже просто, — відповів Страшило. — Нехай Бляшаний Лісоруб змайструє пліт, і ми перепливемо через неї.

Лісоруб охоче взявся за сокиру, і поки він ладнав колоди для плоту, Страшило знайшов на березі персикове дерево і заходився рвати стиглі плоди. Дороті, яка зранку нічого, крім горіхів, не їла, тепер з насолодою ласувала соковитими персиками.

Пліт спорудити нелегко навіть такому невтомному майстрові, як Бляшаний Лісоруб. Не дивно, отже, що до вечора він не впорався зі своїм завданням. Ніч усі п'ятеро перебули під деревами, і Дороті снилися Смарагдове Місто й добрий чародій Оз.

ОТРУЙНІ МАКИ

Вранці мандрівники прокинулися бадьорі і сповнені райдужних надій. Дороті смачно поснідала персиками й сливами з дерев, що росли понад річкою. Темний ліс залишився позаду, а разом із ним, здавалося, лишились позаду і всі небезпеки та випробування. Попереду ж лежав прекрасний, сонячний край, і вже десь там, за обрієм, мало бути Смарагдове Місто.

Щоправда, від того прекрасного краю їх відділяла широка річка. Але пліт був уже майже готовий. Припасувавши до нього ще кілька свіжовитесаних колод, Бляшаний Лісоруб оголосив, що можна переправлятися. Дороті з Тото на руках умостилася посеред плоту. Потім на нього зійшов лякливий Лев, і під вагою великого звіра пліт мало не перевернувся. Але Страшило і Бляшаний Лісоруб відновили

рівновагу, стрибнувши на протилежний край; у руках у них були довгі жердини — щоб керувати плотом, відштовхуючись ними від дна.

Одчалили вони без пригод, та коли дісталися середини річки, швидка течія підхопила їх і понесла геть від цегляного шляху; до того ж тут було так глибоко, що жердини вже не діставали дна.

— Кепські наші справи, — сказав Бляшаний Лісоруб. — Якщо ми не здолаємо течії, річка винесе нас у володіння Лихої Відьми Заходу. Вона заворожить нас і оберне в рабство.

— І тоді я лишуся без мозку, — озвався Страшило.

— А я без серця, — зітхнув Бляшаний Лісоруб.

— А мене вічно дійматиме страх, — додав лякливий Лев.

— А я так і не повернуся до Канзасу, — схлипнула Дороті.

— Ні, нам треба будь-що дістатися до Смарагдового Міста! — вигукнув Страшило й зопалу так наліг на жердину, що вона загрузла в мулі на дні річки. Перш ніж він устиг висмикнути чи випустити її з рук, течія шарпнула пліт, і він вислизнув у Страшила з-під ніг. Бідолашний Страшило залишився на жердині посеред річки.

— Прощавайте! — гукнув він навздогін своїм товаришам, і ті страшенно засмутились, а Бляшаний Лісоруб навіть заплакав. Утім, вчасно згадавши, що може заіржавіти, він утер сльози фартушком Дороті.

Страшило, шо й казати, вскочив у халепу.

"Я тепер у гіршому становищі, ніж тоді, коли мене вперше побачила Дороті, — міркував він. — Там, на жердині посеред кукурудзяного поля, я міг хоч удавати, ніби відлякую птахів. Але яка користь від опудала, що стовбичить на жердині посеред річки? Ех, видно, не судилося мені стати розумним!"

А тим часом течія відносила пліт усе далі й далі. Всі, хто був на ньому, зажурено мовчали. Нарешті Лев сказав: — Треба якось рятуватися. Спробуймо ось що: я стрибну у воду, хтось із вас хай міцно вхопить мене за хвіст, я попливу до берега й потягну пліт за собою.

Так і зробили. Лев стрибнув у воду, Бляшаний Лісоруб ухопив його за хвіст, і звір почав щосили гребти до берега. Навіть для дужого Лева то було діло нелегке. Та зрештою він спромігся-таки подолати бистрінь, а тут і Дороті прийшла на допомогу — почала налягати на Лісорубову жердину.

До берега вони пристали вкрай знесилені та ще й стурбовані тим, що течія віднесла їх дуже далеко від жовтого цегляного шляху — єдиної дороги до Смарагдового Міста.

— Що будемо робити? — спитав Бляшаний Лісоруб, коли Лев улігся на зеленій траві, підставивши сонцю мокру спину.

— Помандруємо назад, до шляху, — сказала Дороті.

— Але давайте триматися берега, щоб не заблукати, — запропонував Лев.

Усі згодились і після короткого перепочинку рушили понад річкою шукати шлях, від якого їх віднесла течія.

Довкола слалися залиті щедрим сонячним промінням і замаяні яскравими квітами зелені луки, стояли фруктові сади зі стиглими

плодами. Але мандрівники не зважали на довколишню красу, не раділи сонцю, бо тужили за бідолахою Страшилом.

Ішли вони дуже швидко — Дороті дозволила собі зупинитися один-однісінький раз, щоб зірвати гарну квітку. Коли пройдено було вже чималу відстань, Бляшаний Лісоруб вигукнув:

— Дивіться!

Вони глянули туди, куди він показував, і побачили посеред річки засмученого нещасного Страшила, який і досі стримів на жердині.

— Як нам його врятувати? — вигукнула Дороті. Лев і Лісоруб тільки головами похитали — мовляв, не знаємо.

Вони сиділи на березі, сумно й безпорадно дивилися на свого товариша. Раптом над ними з'явився Лелека. Птах покружляв, опустився на берег і спитав:

— Хто ви будете й куди йдете?

— Мене звуть Дороті, — відповіла дівчинка. — А це мої друзі — Бляшаний Лісоруб і лякливий Лев. Ми йдемо до Смарагдового Міста.

— Туди веде не цей шлях, — сказав Лелека і, вигнувши довгу шию, оглянув пильним оком дивне товариство.

— Знаю, — кивнула Дороті. — Але наш приятель Страшило потрапив у біду, й ми оце сидимо і міркуємо, як виручити його.

— А де він? — спитав Лелека.

— Онде, посеред річки, — відповіла дівчинка.

— Якби він не був такий великий та важкий, я переніс би його сюди, — сказав Лелека.

— Тавін зовсім легенький! — пожвавішала Дороті. — Його ж напхано соломою! Будь ласка, допоможіть нам, урятуйте Страшила!

— Ну що ж, спробую, — мовив Лелека. — Та якщо виявиться, що він для мене заважкий, я змушений буду кинути його в річку.

По тому великий птах піднявся в повітря, покружляв над Страшилом, ухопив його за руку й переніс на берег, туди, де стояли Дороті, Лев, Бляшаний Лісоруб і Тото.

Знов опинившися в колі друзів, Страшило від щастя почав обніматися з усіма — навіть з Левом і Тото, а потім, коли вони рушили далі, на все горло радісно заспівав:

— Тру-ля-ля! Тру-ля-ля! Тру-ля-ля!

Згодом, трохи заспокоївшись, він сказав:

— Я вже гадав, що довіку стовбичитиму там, посеред річки, і якби не ви, добрий Лелеко, так воно, певно, й було б. От дадуть мені мозок — я вас обов'язково розшукаю й віддячу за доброту.

— Ет, пусте, — відказав Лелека, що летів над ними. — Я залюбки допомагаю всім, хто попадає в біду. Але мені вже час прощатися: мене в гнізді чекають дітки. Бажаю вам щасливо дістатися до Смарагдового Міста й запобігти ласки в Оза.

Дороті щиро подякувала йому, й добрий Лелека злетів високо-високо і незабаром зник з очей.

Друзі подалися далі. Вони слухали співи барвистих пташок і милувалися квітами, яких весь час ставало більше. Великі жовті, білі, блакитні, фіолетові квіти килимом укривали землю, і в тому килимі частіше й частіше траплялися маки такого яскравого червоного кольору, що Дороті, дивлячись на них, мимоволі примружувала очі.

— Вони іірекрасні, правда ж? — сказала дівчинка, вдихаючи їхній п'янкий аромат.

— Вірю вам на слово, — відповів Страшило. — Бо той, хто не має мозку, хіба ж знається на красі!

— Якби в мене було серце, вони б мені так подобалися! — зітхнув Бляшаний Лісоруб.

— Я дуже люблю квіти, — докинув лякливий Лев. — Дивіться, які вони беззахисні й ніжні! Але в лісі, на жаль, такі яскраві не ростуть.

Що далі вони йшли, то більше їм траплялося великих маків, а інших квітів ставало менше; нарешті вони опинилися в полі, вкритому суцільним яскраво-червоним килимом. А відомо ж: там, де маки ростуть рясно, запах стоїть такий міцний, що людина, яка надихається ним, засинає — і якщо її не розбудити, вже не прокидається… Дороті, однак, не знала цього, та й у макове поле зайшла вже надто далеко — ні вперед, ні назад не виберешся. Тим-то незабаром повіки в неї почали злипатися, і їй захотілось прилягти на землю й заснути. Але Бляшаний Лісоруб умовляв її йти далі.

— Нам конче треба завидна вийти на жовтий цегляний шлях, — казав він, і Страшило його підтримав.

Вони йшли не зупиняючись, поки Дороті трималася на ногах. Та сон кінець кінцем здолав дівчинку: очі її самі собою заплющились, і вона опустилася на землю в глибокому забутті.

— Що робити? — звернувся до своїх супутників Бляшаний Лісоруб.

— Треба винести її звідси, бо вона помре, — відповів Лев. — Запах цих квітів зморить нас усіх. У мене теж лапи, мов ватяні, і песик, дивіться, вже спить.

І справді, Тото упав поряд із своєю малою хазяйкою і теж заснув. Але на Бляшаного Лісоруба й Страшила, істот, що не мали плоті і крові, запах маків не діяв.

— Мерщій тікайте з цього смертоносного поля, — сказав Левові Страшило. — Дівчинку ми вдвох винесемо на руках, але ви надто важкий: якщо Гаснете, ми не подужаємо навіть підняти вас.

Лев рвучко хитнув головою, відганяючи сон, і великими стрибками помчав уперед. За мить він зник з очей.

Страшило з Лісорубом поклали Тото дівчинці на коліна. Після цього вони взялися за руки так, щоб утворився стільчик, посадили на нього Дороті й понесли маковим полем.

Довго вони йшли, а килимові із смертоносних квітів, здавалось, немає кінця. Поминувши вигин річки, вони наткнулися на Лева — він спав серед маків міцним сном. Дух квітів здолав великого звіра неподалік од краю макового поля — звідти вже видно було чудову луку, порослу свіжою зеленою травою.

— Йому ми нічим не зарадимо, — сумно сказав Бляшаний Лісоруб. — Надто вже він важкий, його і з місця не зрушиш. Доведеться покинути Лева тут: хай спить вічним сном, і хай сниться йому, що він нарешті став сміливим.

— Шкода його, — зітхнув Страшило. — Цей Лев показав себе вірним товаришем, дарма що був боягузом… Що ж, рушаймо.

Вони винесли Дороті на зелену прибережну луку, подалі від отруйного запаху маків, обережно поклали її на зелену траву й стали поряд, чекаючи, поки дівчинку розбудить свіжий вітерець.

КОРОЛЕВА ПОЛЬОВИХ МИШЕЙ

— Певно, звідси вже недалеко до жовтого цегляного шляху, — зауважив Страшило. — Он як довго ми йшли проти течії!

Бляшаний Лісоруб хотів щосьвідповісти, але раптом почув глуе гарчання і, повернувши голову (а вона в нього чудово оберталася на шарнірах), побачив дивного звіра, що вистрибом наближався до них по траві. Це був великий жовтий дикий кіт. Він когось переслідував, бо вуха в нього були притиснуті до голови, паща з кривими іклами роззявлена, а червоні очі палали, мов дві вогняні кулі. Коли кіт наблизився, Бляшаний Лісоруб побачив, що женеться він за сірою польовою мишкою, і хоч Лісоруб не мав серця, а таки збагнув, що великий звір не має права вбивати таку маленьку й беззахисну істоту, — і блискавичним ударом сокири відтяв котові голову. Побачивши, що її смертельний ворог загинув, польова мишка відразу ж зупинилася, а тоді повільно наблизилась до Лісоруба і промовила тоненьким голоском:

— Красно вам дякую! Дякую якнайщиріше за те, що ви врятували мені життя!

— Пусте, пусте, — відповів Лісоруб. — Розумієте, я не маю серця, а тому стараюся допомагати всім, хто попадає в біду, навіть якщо це жалюгідна мишка.

— Жалюгідна мишка?! — обурено вигукнула тваринка. — Я вам не просто мишка! Я Королева! Королева всіх польових мишей!

— Он як? — сказав Лісоруб і чемно вклонився. Раптом він побачив, що до них мчить — тільки лапки дріботять — кілька мишок. Угледівши Королеву, вони зупинилися перед нею півколом і навперебій запищали:

— Ох, ваша величносте, ми так злякалися! Ми вже подумали були, що вам — кінець! Як вам пощастило врятуватися від того жахливого чудовиська?

При цьому вони вклонялися низько-низько, мало на голови не ставали.

— Ця дивовижна бляшана людина вбила дикого кота і врятувала мені життя, — відповіла вона. — А тому заприсягніться, що віднині й довіку слугуватимете їй і виконуватимете всі її бажання.

— Присягаємось! — вигукнули придворні миші писклявими голосами і зразу ж кинулися врозтіч, бо Тото, прокинувшись і угледівши їх просто перед своїм носом, з радісним гавкотом стрибнув уперед. Удома, в Канзасі, він дуже любив ганяти мишей і зовсім не вважав це ганебним заняттям.

Бляшаний Лісоруб схопив песика на руки й загукав мишкам навздогін:

— Вертайтеся! Вертайтеся! Тото ніколи не скривдить вас!

Почувши це, Королева польових мишей вистромила голівку з-під кущика трави й боязко запитала:

— Ви певні, що він нас не покусає?

— Я йому цього не дозволю, — відповів Лісоруб. — Не бійтеся.

Одна по одній мишки підповзли ближче, і Тото справді не загавкав, хоча й пробував вислизнути з Лісорубових рук. Він, певно, і вкусив би Лісоруба, якби не знав, що того зроблено з бляхи.

Нарешті одна із найбільших мишок заговорила:

— Як ми могли б віддячити вам за те, що ви врятували життя нашій Королеві?

— Слово честі, не знаю, — відповів Лісоруб. Але тут квапливо втрутився Страшило, який хоч і мав у голові солому, але весь час намагався думати:

— Ви можете віддячити нам. Урятуйте нашого товариша — лякливого Лева. Він заснув на маковім полі.

— Лева?! — вигукнула її мишача величність Королева. — Але ж він усіх нас з'їсть!

— Ні в якому разі, — заперечив Страшило. — Наш Лев — боягуз.

— Правда? — недовірливо спитала мишка.

— Він сам це визнає, — запевнив її Страшило. — А крім того, наші друзі — це і його друзі, й він їх нізащо не скривдить. Допоможіть нам урятувати його — і я обіцяю, що за ваше добро він віддячить вам добром!

— Ну, гаразд, ми вам віримо, — сказала Королева. — Але як ми можемо його врятувати?

— Чи багато у вас підданих, для яких ваше слово — закон?

— їх у мене тисячі!

— Тоді віддайте наказ: нехай всі вони з'являться сюди й принесуть із собою по довгій мотузці.

Королева звеліла своєму почту негайно зібрати всю мишву, і придворні розбіглися навсібіч виконувати наказ.

— А ви тим часом, — звернувся Страшило до Бляшаного Лісоруба, — постинайте он ті дерева, що ростуть над річкою, і змайструйте воза, яким можна було б вивезти Лева.

Лісоруб одразу ж попрямував до дерев і заходився працювати. Незабаром віз був готовий.

Миші збігалися звідусіль, і зібралась їх сила-си-ленна — великих, малих та середніх. І всі принесли в зубах по мотузці.

На цей час Дороті прокинулась, нарешті, після тривалого сну. Вона дуже здивувалася, побачивши, що лежить на землі, оточена силою-силенною мишей, які стоять на задніх лапках і боязко поглядають на неї. Та Страшило все їй розповів, а тоді показав очима на мишку, яка всіма повелівала, і сказав:

— Дозвольте відрекомендувати вас її величності Королеві.

Дороті поважно вклонилася, Королева у відповідь зробила реверанс, і видно було, що вони з першого погляду сподобались одна одній.

Страшило й Лісоруб почали прив'язувати мишей мотузками до воза. Ясна річ, жодна миша самотужки не спромоглася б зрушити воза з місця, але для всього їхнього незчисленного гурту той віз був заіграшку навіть із пасажирами — Страшилом і Бляшаним Лісорубом. Малесенькі

сірі коники за кілька хвилин доправили друзів до того місця, де спав Лев.

Нелегка то була робота — піднімати на воза важкого Лева, але кінець кінцем його підняли, і Королева наказала своїм підданим негайно рушати, поки і їх не приспало макове поле.

Хоч як багато маленьких тваринок впряглося у воза, вони насилу зрушили його з місця. Діло пішло веселіше, коли ззаду підсобили Лісоруб і Страшило. Незабаром спільними зусиллями вони викотили Лева з макового поля на зелену луку, на свіжий вітерець, вільний від отруйного запаху яскраво-червоних квітів.

Дороті не знала, як дякувати мишкам за те, що вони врятували Лева від неминучої смерті. Радість дівчинки легко зрозуміти: адже Лев був її товаришем!

Потім наші мандрівники повипрягали мишок, і ті розбіглися по своїх домівках. Останньою попрощалася з ними Королева польових мишей.

— Як буде потреба, — сказала вона, — виходьте в поле й гукайте нас. Ми обов'язково почуємо й прийдемо вам на допомогу. До побачення!

— До побачення! — хором відповіли Дороті, Лісоруб і Страшило.

Про всяк випадок дівчинка взяла Тото на руки, щоб він не кинувся за Королевою й не налякав її.

По тому Дороті й Лісоруб сіли коло Лева, який усе ще спав, а Страшило пішов збирати фрукти на обід своїй супутниці.

ВАРТОВИЙ МІСЬКОЇ БРАМИ

Лякливий Лев прокинувся не зразу. Надто довго пролежав він серед маків, вдихаючи їхній отруйний дух. Зате як він зрадів, коли, розплющивши очі, зрозумів, що уник смерті!

Солодко позіхнувши, він зіскочив з воза, сів поряд зі своїми друзями й сказав:

— Я біг щодуху, але ті квіти виявилися сильнішими від мене. Як вам вдалося витягти мене звідти?

Почувши, що від смерті його врятували польові миші, лякливий Лев зауважив:

— Я завжди вважав себе великим і грізним, а вийшло так, що квіти — подумати тільки, квіти! — мало не вбили мене, а якісь маленькі мишки врятували мені життя. Дивні речі трапляються в світі! Ну, гаразд, друзі, що ми робитимемо далі?

— Підемо шукати жовтий цегляний шлях, — відповіла Дороті, — а як знайдемо, то попрямуємо до Смарагдового Міста.

Коли Лев зовсім оговтався, друзі помандрували далі, з приємністю ступаючи по м'якій зеленій траві. Незабаром вони вийшли на жовтий цегляний шлях і завернули в бік Смарагдового Міста, столиці великого Оза.

Рівний і гладенький шлях пролягав через країну небаченої краси. А дрімучий, непривітний і небезпечний ліс, що лишився позаду, тепер видавався нашим мандрівникам страшним напівзабутим сном. Обабіч шляху знову з'явилися паркани, тільки вже не блакитні, а зелені. А потім друзі побачили й пофарбований у зелений колір будиночок — певно, оселю якогось фермера. Того дня вони поминули кілька таких будиночків. Люди виходили на ґанок подивитися на мандрівників, дехто, видно, хотів би й побалакати, розпитати, куди вони йдуть. Але

хто ж наважиться підійти до компанії, на чолі якої крокує величезний грізний Лев! Тутешні жителі були вбрані в одяг приємного смарагдово-зеленого кольору, на головах у них стриміли такі самі, як у жувачів, високі капелюхи.

— Це вже, певно, Країна Оз, — зауважила Дороті. — А коли так, то й до Смарагдового Міста, мабуть, недалеко.

— Еге ж, — погодився Страшило. — Тут усе зелене, а в Краї жувачів у пошані блакитний колір. Але люди тут, здається, не такі привітні, як жувачі. Боюся, що нас ніхто не запросить до себе переночувати.

— А мені вже так набридли фрукти! — поскаржилася дівчинка. — Я мрію про справжній обід. І Тото, певно, ледь живий від голоду. Треба зупинитися перед першим же будиночком і поговорити з людьми.

Так вони й зробили: порівнявшись із величезною оселею фермера, зупинилися. Дороті сміливо підійшла до дверей і постукала.

Двері обережно прочинила якась жінка.

— Чого тобі треба, дитинко? — спитала вона. — І чому ти розгулюєш з отим величезним Левом?

— Дозвольте нам переночувати у вас, — попросила Дороті. — А цей Лев — мій друг і товариш, він не зробить вам ніякої шкоди.

— Він свійський? — спитала жінка, прочиняючи двері трохи ширше.

— Зовсім свійський, — запевнила її дівчинка, — і до того ж — страшенний боягуз. Він вас боятиметься більше, ніж ви його.

Жінка подумала-подумала, ще раз оглянула Лева, а тоді сказала:

— Що ж, коли так, — заходьте, я вас нагодую й улаштую на ніч.

У тому будинку вона жила з чоловіком і двома дітьми. Чоловік напередодні ушкодив ногу й саме лежав у кутку на канапці. Коли Дороті зі своїми супутниками увійшла до кімнати, господар, побачивши це товариство, украй здивувався. Поки жінка накривала на стіл, він заходився розпитувати, куди шановні мандрівники йдуть.

— До Смарагдового Міста, на зустріч з великим Озом, — відповіла Дороті.

— Он як! — вигукнув господар. — І ви певні, що Оз прийме вас?

— А чому ж ні?

— Та кажуть, ніби він нікого не допускає до своєї особи. Я бував у Смарагдовому Місті багато разів — це не місто, а справжня казка, — але великого Оза не бачив ніколи і не знаю людини, яка сподобилася б честі побачити його.

— Невже він ніколи не виходить у місто? — здивувався Страшило.

— Так, ніколи. День за днем він просиджує у великому тронному залі палацу, і навіть усім, хто слугує йому, ніколи не випадає бачити свого володаря.

— А який він на вигляд? — поцікавилася дівчинка.

— Важко сказати, — задумливо відповів господар. — Розумієте, Оз — великий чарівник, він може прибрати будь-яку подобу. Тому дехто каже, що він виглядає як птах, дехто — що він схожий на слона, а ще я чув, ніби він не людина, а кіт. Подейкують, ніби він, коли схоче, обертається на прекрасну фею, потім на домовика, а тоді ще на когось. Але як виглядає Оз насправді, не знає жодна жива душа.

— Все це дуже дивно, — сказала Дороті. — Але ми неодмінно повинні зустрітися з ним, бо інакше наші надії не справдяться.

— А нащо вам зустрічатися з грізним Озом? — спитав господар.

— Я хочу попросити, щоб він дав мені трохи мозку замість соломи, — пояснив Страшило.

— О, для Оза це — дрібничка. В нього того мозку більше, ніж треба.

— А я проситиму, щоб він дав мені серце, — сказав Бляшаний Лісоруб.

— І це йому завиграшки. В Оза ціла колекція сердець, усіх розмірів і фасонів.

— А я проситиму, щоб він наділив мене сміливістю, — сказав лякливий Лев.

— О! У тронному залі в Оза стоїть величезний казан, у якому по вінця сміливості. Казан накрито золотою кришкою, щоб сміливість не вихлюпувалась через край. Звичайно, Оз може відміряти вам яку завгодно порцію.

— А я проситиму, щоб він допоміг мені вернутися додому, в Канзас, — сказала Дороті.

— У Канзас? А де це? — зачудовано спитав господар.

— Не знаю, — сумно відповіла Дороті. — Але я там живу, отже, десь він має бути.

— Мабуть, що так. Та я вже вам казав: для Оза неможливого не існує. Попроситеся в Канзас — опинитесь у Канзасі. Але спершу вам усе ж таки треба буде зустрітися з ним, а це страх як важко.

Великий чарівник просто не любить ні з ким зустрічатися, і коли він стане в чомусь на своєму — пиши пропало. Ну, а ви чого в нього попросите? — звернувся він до Тото.

Тото у відповідь лише помахав хвостиком, бо, хоч як це дивно, розмовляти він не вмів.

Тут господиня запросила їх до столу, й вони сіли вечеряти. Дороті з'їла цілу тарілку вівсяної каші, а потім іще й яєчню зі смачнющим білим хлібом. Лев полизав трохи каші, але вона йому явно не смакувала: він зауважив, що страва ця наготовлена з вівса, а овес, мовляв, їдять не леви, а коні. Страшило з Бляшаним Лісорубом, ясна річ, ні до чого не доторкнулись. А Тото з'їв усього потроху, але наївся досхочу, радіючи своєму собачому щастю — такій несподіваній і такій смачній вечері.

Потім господиня постелила Дороті ліжко. Тото вмостився біля нього, а Лев — під дверима кімнати, щоб охороняти сон Дороті. Страшило з Бляшаним Лісорубом тихесенько простояли всю ніч у кутку, хоч і не спали.

Наступного ранку, тільки-но зійшло сонце, вони вирушили в дорогу й незабаром побачили попереду прекрасне зелене сяйво.

— Це вже, мабуть, Смарагдове Місто, — сказала Дороті.

Що ближче вони підходили, то яскравішим ставало зелене сяйво, і здавалося, що от-от вони досягнуть мети своєї подорожі. Але сонце підбилося високо над обрієм, перше ніж вони підійшли нарешті до муру, що оточував місто. Мур цей був високий і грубезний, а колір мав яскраво-зелений.

Жовтий цегляний шлях упирався у велику браму, всіяну смарагдами. Коштовні камінці сяяли на сонці так яскраво, що навіть намальованим Страшиловим очам боляче було на них дивитися.

Побачивши біля брами дзвінок, Дороті смикнула за шворочку. Почувся срібноголосий дзенькіт, високі стулки брами поволі розчинилися, і мандрівники, пройшовши досередини, опинились у вартівні з високою склепінчастою стелею. Стіни кімнати були всуціль укриті блискотливими смарагдами.

Зустрів їх чоловічок, на зріст не вищий від звичайного жувача. Вдягнений він був у все зелене, і навіть шкіра його мала зеленкуватий відтінок. Чоловічок стояв біля великої зеленої скрині.

Привітавши мандрівників, він спитав:

— Що привело вас до Смарагдового Міста?

— Ми хочемо зустрітися з великим Озом, — відповіла Дороті.

Ця відповідь так здивувала вартового, що він аж сів. Минуло кілька хвилин, перше ніж він здобувся на слово:

— Уже багато років ніхто не приходив проситися на прийом до великого Оза. Зважте на те, що він могутній і грізний, тож якщо вас привела сюди просто цікавість чи дріб'язкова справа — краще не турбуйте його, не заважайте мудрому плинові його думок: розсердившись, великий чарівник просто зітре вас на порох.

— Нас привела не просто цікавість, і справа наша не дріб'язкова, а вельми поважна, — відповів Страшило. — А крім того, нам казали, що Оз — добрий чарівник.

— Так, він добрий, — кивнув головою зелений чоловічок. — І Смарагдовим Містом він править мудро і справедливо. Але з людьми нечесними і з тими, хто заважає йому всілякими дурницями, він розправляється нещадно. Через те ніхто й не наважується проситися до нього на прийом. Я Вартовий міської брами, тож якщо ви наполягаєте на зустрічі, мій обов'язок — відвести вас до палацу. Але спершу вам доведеться надіти окуляри.

— Чому? — здивувалася Дороті.

— Тому що людина, в якої очі не захищені окулярами, втрачає зір від сліпучої краси Смарагдового Міста. Навіть його жителі ні вдень ні вночі не скидають окулярів, що замикаються на замочок. Так звелів Оз, коли місто наше було збудовано, і єдиний ключик від усіх окулярів зберігається в мене.

Він підняв віко великої скрині, й Дороті побачила там повнісінько окулярів різних розмірів і фасонів. Скельця у всіх були тільки зелені. Вартовий міської брами підібрав щонайкращі окуляри для Дороті, яка тут-таки почепила їх на ніс. Замість дужок окуляри мали золоті ремінці з замочком. Вартовий замкнув замочок у дівчинки на потилиці своїм ключиком, який носив на ланцюжку на шиї. Тепер Дороті не могла б зняти окуляри, якби й хотіла.

Потім Вартовий міської брами підібрав і допоміг надіти окуляри Страшилові, Бляшаному Лісорубу, лякливому Леву, навіть песикові Тото, і всі позамикав.

Наостанку, прилаштувавши окуляри на власного носа, він оголосив, що готовий вести їх до палацу, зняв із цвяха на стіні великого золотого ключа, відімкнув внутрішню браму й вивів мандрівників на вулицю Смарагдового Міста.

ЧУДЕСНЕ СМАРАГДОВЕ МІСТО ОЗА

У перші хвилини осяйна краса чудесного міста засліпила Дороті та її друзів, дарма що всі вони були в захисних окулярах. Перед мандрівниками лежали вулиці, забудовані прекрасними будинками із зеленого мармуру й вимощені зеленими мармуровими плитами. І скрізь — на стінах будинків і навіть на стиках плит під ногами блискотіли, яскрилися на сонці смарагди. Зеленими були і шибки у вікнах, і навіть небо над містом мало зеленкуватий колір, бо опромінювало його зеленкувате сонце.

На вулицях вирував натовп — чоловіки, жінки, діти, і в усіх — зелена шкіра, і всі — в зеленому одязі. Вони здивовано витріщалися на Дороті та її дивовижних супутників, а діти, побачивши Лева, тікали й ховалися за спідниці матерів, але ніхто не підходив до мандрівників і не звертався до них із запитаннями. Зазираючи у вітрини численних крамниць, Дороті бачила, що й товари тут усі зелені. В одній крамниці продавали зелені цукерки й зелені тістечка, в другій — зелені черевики, зелені капелю-! хи й усілякий зелений одяг. На розі чоловік продавав зелений лимонад, і діти платили за нього зеленими монетками.

Ніде не видно було ні коней, ні будь-яких інших тварин; вантаж люди перевозили на маленьких зелених візочках. Дивлячись на вдоволені, веселі людські обличчя, Дороті думала, що тутешнім мешканцям живеться, мабуть, непогано.

Вартовий міської брами вивів їх нарешті на велику площу в самісінькому центрі міста. На площі стояв високий будинок — палац великого чарівника Оза. Перед дверима палацу вартував одягнений у зелений мундир солдат з довгою зеленою бородою.

— Я привів чужинців, — сказав йому Вартовий міської брами. — Вони просяться на прийом до великого Оза.

— Заходьте, — відповів солдат. — Я доповім йому про вас.

Слідом за ним Дороті зі своїми друзями увійшла до палацу. Вони опинилися на порозі великої зали, вистеленої зеленим килимом і обставленої гарними зеленими меблями, на яких поблискували візерунки зі смарагдів. Перше ніж завести їх до зали, солдат попросив, щоб вони витерли ноги об зелений килимок, потім чемно запропонував сідати, де кому зручно, і сказав, що йде доповісти про них великому Озу.

Солдат зник надовго, а коли, нарешті, повернувся, Дороті спитала в нього:

— Ви бачили Оза?

— Та ні, — відповів солдат. — Я його зроду не бачив. Але я переповів йому ваше прохання, — він вислухав мене, сидячи, як завжди, за ширмою, й сказав, що прийме вас, але з умовою: кожного окремо й не більше як одного на день. Тому вам доведеться залишитись у палаці на кілька днів. Мені велено розпорядитися, щоб вас провели до кімнат, де ви могли б відпочити з дороги.

— Дякую за гостинність, — сказала дівчинка. Солдат свиснув у зелений сюрчок, і до зали тої ж миті ввійшла дівчина в гарному платтячку із зеленого шовку. Очі й коси в дівчини були приємного зеленого кольору. Низько вклонившись Дороті, вона промовила:

— Прошу йти за мною, я покажу вам вашу кімнату.

Дороті попрощалась зі своїми друзями, взяла на руки Тото, пройшла разом із зеленою дівчиною сімома коридорами, зійшла на третій поверх і опинилася в кімнаті, що виходила вікнами на площу. Ох і гарненька ж то була кімнатка! В одному її кутку стояло зручне ліжко з пуховою периною, заслане зеленою шовковою білизною й прикрите зеленим оксамитовим покривалом. З маленького фонтана посеред кімнати струменіли в різьблену чашу із зеленого мармуру зелені парфуми. Прекрасні зелені квіти прикрашали підвіконня, а на стіні висіла полиця

із зеленими книжками. Згодом Дороті переглянула ті книжки — що не сторінка, то чудернацький зелений малюнок, і такий кумедний, що просто неможливо не всміхнутися…

У шафі було повнісінько зелених платтів — шовкових, атласних, оксамитових — і всі до одного якраз на Дороті.

— Будь ласка, почувайтеся тут як удома, — сказала зелена дівчина. — А коли щось буде потрібно — шарпніть за дзвоник. Завтра вранці я відведу вас до Оза. Попрощавшись із Дороті, вона розвела по кімнатах її супутників. Кожному дісталося чудове помешкання в найкращій частині палацу.

Страшило, звичайно, не оцінив цієї гостинності: опинившись на самоті в своїй кімнаті, він завмер біля дверей, на тому місці, де покоївка залишила його, і простовбичив так цілу ніч, дожидаючи ранку. Лягати йому не було сенсу, бо відпочинку він не потребував, та й намальовані очі не заплющувалися. Тим-то до самого ранку, не помічаючи казкової краси свого помешкання, він не відводив погляду від павучка, який плів павутину в кутку під стелею.

Бляшаний Лісоруб ліг у ліжко за звичкою, яка збереглася від тих часів, коли він був людиною з плоті й крові; але спати він теж не міг, а тому всю ніч поскрипував суглобами, щоб вони, бува, не заіржавіли.

Лев, звісно, волів би провести ніч у лісі, на купі сухого листя, а не в чотирьох стінах зачиненої кімнати. Але він вирішив, що це випробування — не найстрашніше, можна і перетерпіти, а тому, не гаючи часу, стрибнув на ліжко, скрутився калачиком, мов великий кіт, і за хвилину заснув.

Наступного ранку, після того, як Дороті поснідала, по неї прийшла зелена покоївка. Спершу вона допомогла дівчинці вибрати найгарніше платтячко — із зеленої парчі. Поверх нього Дороті надягла зелений

шовковий фартушок, потім пов'язала Тото на шию зелену стрічку — і вони вирушили до тронної зали великого Оза.

Спочатку вони потрапили до просторого вестибюля, в якому юрмилися придворні — державні мужі та їхні дружини, всі вирядженні в пишні шати. Хоч цим людям тут нічого було робити й хоч їх ніколи не допускали до Оза, вони щоранку збиралися перед дверима тронної зали — поплескати язиками. Коли з'явилась Дороті, всі з цікавістю втупилися в неї, а один придворний пошепки спитав:

— Невже ви справді збираєтесь подивитися в ; обличчя грізному Озові?

— Авжеж, — відповіла дівчинка. — Якщо, звичайно, він мене прийме.

— Прийме, прийме, — заспокоїв її солдат, що вчора ходив доповідати чарівникові. — Хоч загалом він не любить, коли хтось напрошується до нього на прийом. Учора він спершу навіть розгнівався й звелів переказати вам, щоб ви йшли туди, звідки прийшли. Та потім спитав, як ви виглядаєте, й почувши, що на вас срібні черевички, заговорив лагідніше. А коли я додав, що на чолі у вас чарівний знак, він, уже не вагаючись, сказав, що обов'язково прийме вас.

У цю мить задзвенів дзвоник, і зелена дівчина кивнула Дороті:

— Це сигнал. До тронної зали підете самі. Вона прочинила невисокі двері, Дороті сміливо зайшла і опинилась у чудесній кімнаті — високій, круглій, із склепінчастою стелею, що так само, як стіни й підлога, була щедро оздоблена смарагдами. Під стелею, наче сонце, яскріла велика люстра, і коштовне каміння ряхтіло й мінилося в її промінні. Та найбільше дівчинку вразив великий пишний трон. Витесаний із зеленого мармуру і так само, як і все довкола, оздоблений смарагдами, він стояв посеред зали, а на ньому покоїлась величезна, набагато більша, ніж у найбільшого велетня, Голова — просто Голова, без тулуба, без рук і без

ніг. Вона була лиса, з гачкуватим носом і великим хижим ротом. Не дивно, що Дороті мороз поза спиною пробіг! Очі повільно розплющились, і Голова втупилася в дівчинку пильним, гострим поглядом. Потім розтулилися вуста, і Дороті почула:

— Я Оз, великий і грізний. Хто ти і що привело тебе до мене?

Як на таку величезну Голову, голос міг би бути й могутніший. Думка про це додала дівчинці сміливості, й вона відповіла:

— Я Дороті, маленька й боязка. Я прийшла до вас просити допомоги.

Цілу хвилину очі допитливо придивлялися до неї. А тоді Голова запитала:

— Звідки в тебе ці срібні черевички?

— Вони дісталися мені від Лихої Відьми Сходу. її убила моя хатина, що впала на неї з неба.

— А звідки чарівний знак на твоєму чолі?

— Це слід від поцілунку Доброї Відьми Півночі. Вона поцілувала мене на прощання, порадивши йти до вас, — відповіла Дороті.

Здавалося, очі знову зазирнули їй у самісіньку душу і, мабуть, побачили, що дівчинка говорить правду. Тоді Оз спитав:

— Ну, а від мене чого тобі треба?

— Поверніть мене, будь ласка, до Канзасу, до тітоньки Ем і дядечка Генрі, — попросила дівчинка. — Ваша країна прекрасна, але мені в ній

не подобається. І тітонька Ем, певно, страшенно непокоїться, що мене так довго немає.

Очі тричі моргнули, втупилися в стелю, потім у підлогу, оббігли поглядом стіни, а тоді знову вп'ялися в Дороті, й вона почула:

— Чому ти звертаєшся саме до мене?

— Тому що ви всемогутній. Тому що ви великий чарівник, а я маленька безпорадна дівчинка.

— Але ти спромоглася вбити Лиху Відьму Сходу, — сказав Оз.

— Ні, це сталося само собою, — щиро відповіла Дороті. — Я не збиралася її вбивати.

— Гаразд, ось тобі моя відповідь, — промовила Голова. — Не сподівайся, що я поверну тебе до Канзасу просто так, за спасибі. У нашій країні нічого не робиться задарма. Отже, перше ніж я витрачу на тебе свою чарівну силу, тобі доведеться зробити щось для мене.

— А що саме ви хочете? — спитала дівчинка.

— Убий Лиху Відьму Заходу, — відповів Оз.

— Ні, що завгодно, тільки не вбивати! — жахнулася Дороті.

— Ти вбила Відьму Сходу, і в країні залишилася тепер одна-єдина Лиха Відьма; тільки-но ти прийдеш і скажеш, що її теж не існує, — я поверну тебе до Канзасу. Але не раніше.

Від розчарування дівчинка заплакала, а Голова майже благально закліпала очима, ніби хотіла сказати: "Не плач, я знаю, що ти виконаєш мою умову".

— Я зроду нікого з власної волі не вбивала, — схлипуючи, проказала Дороті. — Та якби й хотіла вбити — що я проти Лихої Відьми? Якщо ви, великий і грізний, не годні розправитися з нею самі, то що можу зробити я?

— Не знаю, не знаю, — відповіла Голова. — Але слова свого я не міняю, й доки Лиха Відьма не згине, не бачити тобі тітоньки Ем і дядечка Генрі. Пам'ятай, що Відьма ця лиха — страшенно лиха, — і той, хто її вб'є, зробить добру справу. А тепер іди й до мене більше не з'являйся, поки не виконаєш моєї умови.

Засмучена Дороті вийшла з тронної зали. Лев, Страшило й Бляшаний Лісоруб, які нетерпеливо чекали на неї, хором запитали, що сказав великий Оз.

— Моя справа безнадійна, — сумно відповіла Дороті. — Він сказав, що поверне мене додому тільки тоді, як я вб'ю Лиху Відьму Заходу. А мені цього, звісно, ніколи не зробити.

Розповідь Дороті прикро вразила її друзів, та нічим зарадити їй вони не могли. Отож дівчинка пішла до своєї кімнати, впала на ліжко й, наплакавшись, заснула.

Наступного ранку солдат із зеленою бородою постукав у двері Страшилової кімнати й оголосив:

— Великий Оз готовий прийняти вас!

Солдат провів Страшила до дверей тронної зали, і коли той зайшов до неї, то побачив на смарагдовому троні прекрасну зеленокосу Фею в

зеленавому серпанковому вбранні й діамантовій короні. Фея була крилата, її легкі, сліпучо-яскраві крила тріпотіли від найменшого подиху вітерця.

Страшило вклонився Феї з усією чемністю, на яку був здатний, і Фея, ласкаво всміхнувшись, промовила:

— Я Оз, великий і грізний. Хто ти й що привело тебе до мене?

Страшило, пам'ятаючи розповідь Дороті, сподівався побачити величезну Голову і спершу, ясна річ, розгубився, але швидко опанував себе.

— Я Страшило, опудало, напхане соломою. Я не маю мозку і прийшов до вас благати: замініть у моїй голові солому на мозок, щоб я став таким же мудрим, як усі ваші піддані!

— Чого ти звертаєшся саме до мене? — спитав Оз.

— Того, що ви мудрий і могутній, ніхто, крім вас, не може зарадити мені.

— Я ніколи не роблю послуг задарма. Отож вислухай мою умову: якщо ти вб'єш Лиху Відьму Заходу, я так щедро наділю тебе мозком, що ти станеш у Країні Оз наймудрішим.

— То ви ж уже доручили це Дороті! — здивувався Страшило.

— Мене не обходить, хто саме вб'є ту відьму. Але поки вона жива, ти матимеш тільки солому в голові! А тепер іди й до мене більше не з'являйся, поки не виконаєш моєї умови.

Засмучений Страшило повернувся до своїх друзів і переповів їм Озові слова. Дороті здивувалася, почувши, що великий чарівник з'явився перед Страшилом у подобі прекрасної Феї. А Страшило гірко зауважив:

— Хоч ця Фея й прекрасна, серця в неї немає. А їй воно потрібне, по-моєму, ще більше, ніж Бляшаному Лісорубові.

Наступного ранку солдат із зеленою бородою постукав у двері Лісорубової кімнати й оголосив:

— Великий Оз готовий прийняти вас!

Йдучи за солдатом до тронної зали, Лісоруб думав, хто з ним розмовлятиме — Голова чи прекрасна Фея. "Звісно, краще б переговорити з Феєю, — міркував він. — Голова навряд чи дасть мені серце: вона сама не має його, тож і мені не може поспівчувати. А от у прекрасної Феї я б його випрохав, недарма ж кажуть, що феї — найдобріші створіння в світі".

Проте, увійшовши до тронної зали, Лісоруб побачив не Голову й не Фею: цього разу Оз обернувся на потворного Звіра. Звір був завбільшки як слон, і здавалося, що зелений трон під його вагою от-от розвалиться. Ну й страховисько ж сиділо перед Лісорубом! Голова як у носорога, але замість двох очей цілих п'ятеро. А ще п'ятеро довгих рук і довгих ніг. І все тіло цього чудовиська — такого потворного, що потворніше годі було й уявити, — вкривала густа шерсть. Щиро кажучи, в цю мить Бляшаний Лісоруб мусив би радіти, що не має серця, бо якби мав — воно з переляку вискочило б у нього з грудей. Але Лісоруб весь був із бляхи, тому він зовсім не злякався чудовиська, а тільки відчув глибоке розчарування.

— Я Оз, великий і грізний, — оглушливо загарчав Звір. — Хто ти й що привело тебе до мене?

— Я Лісоруб, зроблений із бляхи. Через те я не маю серця й не можу любити. Благаю вас, дайте мені серце, щоб я став таким, як усі люди!

— Чому ти звертаєшся саме до мене? — спитав Звір.

— Тому що тільки ви, найдобріший із чародіїв, можете задовольнити моє прохання.

У відповідь на це Оз пробуркотів:

— Якщо ти справді хочеш мати серце — зароби його.

— Як саме? — спитав Лісоруб.

— Допоможи Дороті порішити Лиху Відьму Заходу, — відповів Звір. — Коли Відьма накладе головою, приходь до мене, і я дам тобі найдобріше і найвелелюбніше серце в Країні Оз.

Довелося й Бляшаному Лісорубові вертатися ні з чим до своїх товаришів. Вислухавши розповідь про потворного Звіра, вони не могли надивуватися з уміння великого чарівника міняти свою подобу, а Лев з цього приводу зауважив:

— Якщо я побачу на троні Звіра, то ревну так, що він злякається і з переляку зробить усе, що я зажадаю. Якщо це буде прекрасна Фея, я вдам, ніби хочу напасти на неї, і тим примушу вдовольнити моє прохання. Якщо ж на троні сидітиме ота велика Голова, то я їй не заздрю: скину лапою на підлогу й почну ганяти, як м'яча, доки вона не пообіцяє виконати все, що нам треба. Отож не засмучуйтесь, любі мої, ми свого ще доможемося!

Наступного ранку солдат із зеленою бородою повів до тронної зали Лева.

Проскочивши в двері, Лев, однак, відразу втратив свій бойовий запал, бо на троні побачив Вогняну Кулю, таку розпечену й сліпучу, що на неї боляче було дивитися. Спершу Левові спало на думку, що Оз ненароком підпалив себе й от-от згорить дощенту. Та коли він спробував наблизитися, Вогняна Куля дихнула на нього нестерпним жаром — аж вуса обсмалила, — і Левові довелося злякано позадкувати до дверей.

Отоді-то зсередини Вогняної Кулі почувся тихий, спокійний голос:

— Я Оз, великий і грізний. Хто ти й що привело тебе до мене?

І Лев відповів:

— Я лякливий Лев, що всього боїться. Я благаю: дайте мені сміливості, щоб я справді став таким, як мене величають, — царем звірів!

— Чому ти звертаєшся саме до мене?

— Тому що ви наймогутніший і найславетніший із чародіїв, і ніхто, крім вас, не спроможний виконати моє прохання.

Вогняна Куля спалахнула ще яскравішим світлом, а тоді проказала:

— Принесеш мені переконливий доказ того, що Лихої Відьми більше не існує, і ту ж мить я наділю тебе сміливістю. Та поки Лиха Відьма житиме, ти будеш боягузом.

Лева розгнівили ці слова, але поки він обмірковував відповідь, Вогняна Куля дихнула на нього таким лютим жаром, що він прожогом вискочив із тронної зали.

Коли звір розповів своїм друзям, якого страху нагнав на нього чародій, Дороті сумно запитала:

— Що ж нам тепер робити?

— У нас немає вибору, — відповів їй Лев. — Вихід один: іти в Край моргунів, знайти Лиху Відьму й знищити її.

— А як у нас нічого не вийде? — спитала дівчинка.

— Тоді я ніколи не стану сміливим, — відповів Лев.

— А я так і лишуся без мозку, — додав Страшило.

— А я — без серця, — зітхнув Бляшаний Лісоруб.

— Ну, а я ніколи більше не побачу тітоньки Ем і дядечка Генрі, — схлипнула Дороті.

— Обережно! — вигукнула зелена покоївка. — Від сліз будуть плями на вашому зеленому платтячку!

Отож Дороті витерла сльози й промовила:

— Видно, й справді іншої ради в нас немає. Але я не хочу, не хочу нікого вбивати, навіть в ім'я того, щоб знову побачити тітоньку Ем!

— Я піду з вами. Але я надто боягузливий і не наважуся кинути виклик Лихій Відьмі, — сказав Лев.

— І я піду з вами, — зголосився Страшило. — Хоч навряд чи вам буде від мене якась користь — мені ж зовсім бракує глузду!

— Щоб стати на герць із Відьмою, теж треба мати серце, — зітхнув Бляшаний Лісоруб. — Ну, а взагалі — куди ви, туди і я.

Отож вони ухвалили вирушити в дорогу наступного ранку. Лісоруб вигострив сокиру об зелене точило і ретельно змастив усі свої суглоби. Страшило напхав собі в руки й ноги свіжої соломи, а Дороті підновила йому свіжою фарбою очі, щоб він краще бачив. Зелена покоївка, яка весь час ставилася до них дуже приязно, наповнила козубець Дороті різним смачним харчем, а песикові Тото повісила на шию дзвіночок на зеленій стрічці.

Друзі рано полягали спати і спочивали до світанку. Розбудив їх своїм співом зелений півень, що жив на подвір'ї палацу, і курка, яка знесла зелене яєчко й на весь голос закудкудакала.

ЯК ШУКАЛИ ЛИХУ ВІДЬМУ

Зеленобородий солдат проводжав їх вулицями Смарагдового Міста до самої брами. У вартівні Вартовий міської брами познімав з них окуляри і сховав до великої зеленої скрині, а тоді чемно розчинив ворота.

— Яка дорога веде до Лихої Відьми Заходу? — спитала в нього Дороті.

— А ніяка, — відповів Вартовий міської брами. — Бо немає охочих до неї ходити.

— Як же нам знайти її?

— Дуже просто. Тільки-но ви попадете до Краю моргунів, вона сама вас розшукає й оберне в рабство.

— Ну, це ми ще побачимо, — озвався Страшило. — Ми ж ідемо туди, щоб її знищити.

— А-а, то інша річ, — сказав Вартовий міської брами. — Досі ніхто її не міг здолати, через те я й вирішив, що вона і вас, як усіх, хто траплявся їй на шляху, оберне в рабство. Але начувайтеся: вона дуже підступна і люта-прелюта. Я зовсім не певен, що вона так просто дасть себе здолати. А шукати її треба на заході. Йдіть весь час за сонцем, і ви обов'язково знайдете її.

Подякувавши, мандрівники попрощалися з Вартовим міської брами й рушили на захід через поле, поросле густою травою, в якій де-не-де цвіли рожеві й жовті квіти. На Дороті й досі було гарне шовкове платтячко, яке вона вдягла в палаці, але тепер дівчинка з подивом побачила, що платтячко із зеленого непомітно перетворилося на сніжно-біле. 1 стрічка на шиї в Тото втратила свій зелений колір, ставши так само білою.

Незабаром Смарагдове Місто зникло з очей. Поле, яким вони йшли, стало горбкувате, чимдалі частіше траплялися яри, а земля лежала необроблена, бо ніхто не жив у цьому західному краї.

Перейшовши в зеніт, сонце припікало мандрівникам обличчя, але дерева тут не росли, й ніде було сховатись од його палючого проміння. Коли звечоріло, втомлені Дороті, Тото й Лев полягали просто на траві й заснули, а Лісоруб із Страшилом стали на чатах.

Слід сказати, що Лиха Відьма Заходу мала тільки одне око, але бачило воно далі, ніж телескоп, і ніяких перепон для нього не існувало. З порога свого замку Відьма глянула на схід, побачила, як Дороті та її друзі спокійнісінько сплять собі, і страшенно розгнівалась — мовляв, як це вони посміли перейти кордон її володінь? Лиха Відьма засвистіла в срібний свисток, який носила на шиї. Ту ж мить до неї зусібіч збіглися величезні довгоногі й гострозубі вовки з лютими, голодними очима.

— Мчіть до тих чужинців, — наказала їм Відьма, — і всіх їх роздеріть на дрібні шматочки!

— А чом би вам не обернути їх у рабство? — спитав ватажок вовчої зграї.

— Та які ж із них раби: один зроблений із бляхи, другий — із соломи, і з ними якесь дівчисько й Лев. Жодне з них працювати не зможе, а тому я наказую знищити їх.

— Воля ваша! — відповів ватажок і щодуху помчав на схід, а за ним і вся зграя.

На щастя, Страшило й Лісоруб здалеку почули, а потім і побачили вовків.

— Беру їх на себе, — сказав Лісоруб. — Ховайся за мене, я їм зараз покажу!

Він схопив свою недавно вигострену, як бритва, сокиру і, тільки-но ватажок зграї підскочив до нього, одним ударом відтяв йому голову.

Вовки набігали один за одним, і жодного з них не проминула грізна Лісорубова зброя. Сорок лютих вовків було в тій зграї, сорок разів змахнув Лісоруб сокирою — і зграї як не було.

Коли він перебив усіх нападників і сів на землю поряд зі Страшилом, той сказав:

— Ти справжній воїн, друже. Прокинувшись уранці й побачивши гору вовчих трупів, Дороті страшенно перелякалася, та, коли Бляшаний Лісоруб розповів їй, що сталося, дівчинка не знала, як йому й дякувати. Незабаром усі п'ятеро вже йшли диким полем на захід.

Того самого ранку Лиха Відьма вийшла на поріг замку й окинула всевидющим оком свої володіння. Як же вона розлютилася, побачивши, що всіх її вірних вовків перебито, а чужинці йдуть собі через поле! Схопивши срібного свистка, вона двічі засюрчала. Ту ж мить до неї з усіх боків позліталися хижі ворони, і було їх так багато, що аж небо почорніло.

— Летіть до тих чужинців, — наказала Лиха Відьма їхньому ватажкові. — Повидовбуйте всім очі й пошматуйте їх.

І вороння хмарою полетіло назустріч Дороті та її друзям. Побачивши ту чорну хмару, дівчинка вжахнулася.

Але Страшило сказав:

— Беру їх на себе. Лягайте на землю, а я їм зараз покажу!

Отож всі лягли на землю, а Страшило став над ними й розчепірив руки. Хижі ворони побачили його і, ясна річ, злякалися, бо на те й опудало, щоб страхати птахів. Але їхній ватажок крикнув їм: "Та чого ви боїтеся? Це ж просто розмальований мішок із сіном. Зараз я виколю йому очі!" — і кинувся вниз на Страшила.

І тут Страшило ухопив його за голову, круть — і ватажкові настав край. Тим часом налетів другий ворон, але солом'яний чоловічок і йому скрутив голову. Сорок хижих воронів було в тій зграї, сорок разів змахував руками Страшило — і зграї як не було. Тоді Страшило гукнув своїм друзям: "Вставайте, загроза минула!" — і вони рушили на захід.

Як побачила Відьма, що від її хижої зграї лишилась тільки купа пір'я, — заскреготіла з люті зубами, вхопила свій срібний сюрчок і тричі свиснула. Ту ж мить почулося зловісне дзижчання, й до неї підлетів рій великих чорних джмелів.

— Летіть до тих чужинців, — наказала їм Відьма, — і жальте їх до смерті!

І джмелі зі швидкістю кулі полетіли назустріч мандрівникам. Але Лісоруб здалеку помітив їх і попередив своїх друзів, а Страшило підказав, що треба зробити.

— Витрусіть із мене солому й присипте нею дівчинку, песика й Лева, — крикнув він Лісорубові. — Тоді джмелі їм нічого не заподіють.

Лісоруб так і зробив: Дороті з Тото на руках і Лев сіли поряд, і соломи вистачило, щоб присипати їх з головою.

Чорні джмелі налетіли, але нікого, крім Лісоруба, не побачили. Тоді вони напали на нього, почали жалити, але тільки пообламували об бляху свої жала, шкоди ж йому ніякої не заподіяли. А відомо, що джміль без жала жити не може. Отож і рою джмелиного як не було: попадали вони до Лісорубових ніг та й залишились лежати, схожі на купу дрібного вугілля.

Дороті з Бляшаним Лісорубом зібрали солому, напхали нею Страшила — і він знову став перед ними, наче нічого не було. По тому вони рушили далі. Як побачила Лиха Відьма, що чорні джмелі її лежать неживі, мов купка дрібного вугілля, — зубами заскреготіла, ногами затупотіла, із голови навіть жмут волосся висмикнула, а тоді прикликала до себе дванадцятьох своїх рабів-моргунів, роздала їм гострі списи й наказала перехопити чужинців і знищити їх.

Вояки з моргунів були кепські, проте наказ є наказ: списи на плечі і — кроком руш! Побачив те військо Лев, ревнув щосили — і перелякані моргуни покидали свої списи й припустили додому так, що тільки п'яти замигтіли.

Коли раби добігли до замку, Лиха Відьма відшмагала їх канчуком і послала на найважчу роботу, а сама сіла й замислилась, що ж його робити далі. Дуже вже спантеличили її ці чужинці, яких жодна сила не бере. Та Відьма була не тільки лиха, але й могутня. Незабаром вона придумала, як здолати Дороті та її друзів.

У відьминій шафі лежав золотий шолом, оздоблений діамантами й рубінами. Шолом цей був чарівний. Власник його міг тричі прикликати крилатих мавп і віддати їм будь-який наказ — крилаті мавпи вмить виконували його. Але ці дивні створіння з'являлися на виклик тільки тричі. Лиха Відьма вдавалася до послуг чарівного золотого шолома вже двічі: коли за допомогою крилатих мавп обернула в рабство моргунів і коли оголосила війну самому великому Озу й відвоювала в нього Західний край. Якби не крилаті мавпи, вона б у тій війні, звичайно, свого не домоглася б. Отож іще тільки раз вона могла скористатися золотим шоломом, а тому приберігала його на крайній випадок. І ось тепер, залишившись без лютих вовків, воронів і джмелів, та ще й побачивши, як лякливий Лев розігнав її військо, Лиха Відьма вирішила, що крайній випадок настав.

Вона дістала золотий шолом, наділа його на голову, підстрибнула на лівій нозі й повільно проказала:

— Ен-не, бе-не, раб-ба!

Потім підстрибнула на правій нозі й проказала:

— Квін-тер, пін-тер, жаб-ба!

А потім підстрибнула на обох ногах і щосили загорлала:

— Тор-ба з гор-ба гоп!

Ту ж мить чари почали діяти. Небо потемніло, і в тій темряві щось загуло, загуркотіло, почувся багатоголосий гомін і сміх, а коли сонце знову освітило землю, Лиха Відьма стояла вже в оточенні великої зграї мавп, які відрізнялися від усіх інших своїх родичів тим, що мали великі, дужі крила.

Мавпячий Король уклонився Відьмі й промовив:

— Ти викликала нас утретє і востаннє. Ми слухаємо тебе і коримося!

— Летіть до чужинців, що проникли в мої володіння, і знищіть їх усіх, за винятком Лева, — сказала Лиха Відьма. — Лева ж принесіть сюди, я запряжу його в карету — нехай возить мене.

— Наказ твій виконаємо! — сказав ватажок, і крилаті мавпи із шумом подалися навперейми Дороті та її друзям.

Кілька мавп підхопили Бляшаного Лісоруба, злетіли з ним під хмари й, нагледівши поле, всіяне гострим камінням, кинули бідолаху стрімголов на те поле. Лісоруб упав на гостре каміння й так побився-погнувся, що вже не міг ні поворухнутися, ні навіть застогнати.

Інші мавпи вхопили Страшила й умить розпатрали його: витрусили з голови і тулуба всю солому, а капелюх, одежу й чоботи зв'язали в маленький клунок і закинули на верхівку високого дерева.

Решта мавп накинули на Лева мотузяний зашморг, обплутали йому мотуззям лапи, а головне пащу, та так міцно, що він не міг не те що вкусити чи дряпнути, а навіть поворухнутися. Потім злетіли з ним під хмари, перенесли до замку Лихої Відьми й там поклали на малому подвір'ї, обгородженому залізними ґратами, такими міцними й високими, що навіть Лев не подужав би їх зламати чи перескочити.

Але Дороті мавпи не стали кривдити. Дівчинка стояла із Тото на руках, нажахано спостерігаючи, як вони розправляються з її друзями, й думала, що зараз і їй буде край. Але мавпячий Король, який уже простяг був до неї волохаті лапи, помітив раптом на її чолі знак поцілунку Доброї Відьми — і зразу відсахнувся, кровожерлива посмішка зійшла з його потворного виду, й він помахом лапи наказав підлеглим не чіпати Дороті.

А коли всі крилаті мавпи обступили її, Король мовив до них так:

— Цієї дівчинки, цур, не кривдити: її захищає Сила Добра, яка набагато могутніша, ніж Сила Зла. Ми можемо тільки перенести її до замку Лихої Відьми, а там нехай стара вирішує, що з нею робити.

Мавпи обережно підхопили Дороті з Тото, швидко перенесли до замку, опустили на землю, й мавпячий Король сказав Лихій Відьмі:

— Ми зробили все, що могли. Бляшану людину й опудало знищили, Лева зв'язали й доправили на твоє подвір'я. Що ж до дівчинки, то ні її, ані песика, що в неї на руках, ми скривдити не наважились. А тепер твоїй владі над нами — кінець, і ти нас більше ніколи не побачиш.

По тому крилаті мавпи, сміючись і перегукуючись, злетіли в небо й за мить зникли з очей.

Побачивши в Дороті на чолі печать, Відьма і здивувалась, і стривожилась: вона ж бо добре знала, що і крилатим мавпам, і їй самій кривдити людину, позначену такою печаттю, суворо заборонено. А коли стара уздріла на ногах у дівчинки срібні черевички, в неї аж зуби зацокотіли від страху. Ще б пак: кому, як не Відьмі, відати, яка могутня чарівна сила таїлася в тих черевичках! Правителька Краю Заходу, певно, втекла б від Дороті, якби, зазирнувши їй в очі, не побачила, що простодушна мала дитина навіть не здогадується про свою могутність. А побачивши це, стара посміялась із себе й вирішила: "Якщо вона не

усвідомлює своєї власної сили, мені нічого її боятися — нехай стає моєю рабою!" І грубо мовила:

— Затям собі: моє слово для тебе — закон. Якщо ти хоч раз не послухаєшся, я зроблю з тобою те саме, що і з Бляшаним Лісорубом та Страшилом. А тепер — іди за мною.

Дороті пішла за Відьмою кімнатами, одна одної пишнішими. Так вони дісталися кухні, де Відьма звеліла дівчинці вичистити казани, каструлі й чайники, підмести підлогу й розпалити в печі вогонь.

Дівчинка покірно взялася до роботи, радіючи, що Лиха Відьма не скарала її на смерть.

Загадавши Дороті тяжку роботу, Відьма вийшла на подвір'я, щоб запрягти в карету лякливого Лева. "Ото буде втіха — замість коня поганяти лева!" — думала вона. Та коли стара відчинила ґратчасту хвіртку, Лев люто заревів і блискавично стрибнув до неї. Перелякана Відьма ледь устигла відскочити й зачинити за собою хвіртку на засув.

— Знай: не підставиш шию під хомут — здохнеш із голоду, — сказала вона Левові крізь грати. — Я тебе не годуватиму, доки не скоришся!

Після цього вона зовсім не давала Левові їсти, але щодня опівдні підходила до клітки й питала:

— Ну як, підставиш шию під хомут чи ні? А Лев відповідав:

— Ні, не підставлю. А якщо ти поткнешся до клітки, я тебе роздеру на шматки.

Річ у тім, що Дороті потай годувала свого друга: щоночі, коли Відьма спала, дівчинка приносила йому з кухні чого-небудь поїсти й після того,

як Лев наїдався, лягала біля нього на соломі, клала голову на м'яку, густу гриву й пошепки розмовляла з ним про одне: як утекти із замку. Але втекти було неможливо, бо замок удень і вночі охороняли раби Лихої Відьми — моргуни, які страшенно її боялися й робили все, що вона їм наказувала.

Вдень дівчинці доводилося тяжко працювати, й Лиха Відьма не раз погрожувала, що відлупцює її старою парасолькою, яку завжди носила на руці. Насправді Відьма не наважилася б ударити Дороті, на чолі у якої була Печать Добра. Але дівчинка цього не знала й весь час боялася не тільки за себе, але й за Тото. Одного разу стара таки вдарила Тото парасолькою, але хоробрий песик не дав їй спуску — наскочив і вкусив за ногу.

Що день, то більша туга огортала Дороті, коли вона згадувала про тітоньку Ем і думала, що, мабуть, довіку вже не вернеться до рідного Канзасу. В такі хвилини гіркі сльози самі котилися з її очей, а Тото сидів біля її ніг, зазирав їй в обличчя і жалібно скавчав — співчував своїй маленькій хазяйці. Власне, песика не обходило, де жити — в Канзасі чи в Країні Оз, — аби лише бути поряд із Дороті; але він відчував, що дівчинка журиться, й журився разом з нею.

А Лиха Відьма тим часом думала про одне: як би ото забрати в Дороті срібні черевички. У Відьми не лишилося ні лютих вовків, ні хижих воронів, ні лихих джмелів, вона вже використала всю чарівну силу золотого шолома, але якби їй пощастило заволодіти срібними черевичками, вони додали б їй могутності більшої, ніж вона мала досі. Отож стара весь час стежила за Дороті, сподіваючись вилучити мить, коли дівчинка роззується, і вкрасти в неї чарівну взуванку. Але Дороті так пишалася своїми черевичками, що скидала їх тільки тоді, коли милася або лягала спати. Відьма ж боялася темряви й тому не наважувалась прокрастися вночі до кімнати, де дівчинка спала. А ще більше, ніж темряви, Відьма боялася води й тому навіть не підходила до ванної, коли Дороті милася. Стара і з парасолькою ходила весь час, щоб на неї не впала жодна краплина дощу.

Та Лиха Відьма була надто хитра й підступна. І таки придумала, як домогтися свого: посеред кухні вона поклала залізний брус і, почаклувавши, зробила його невидимим. Дороті перечепилася об нього і гепнула на підлогу. Забитись вона не забилася, але один черевичок злетів з неї і покотився до дверей. Лиха Відьма блискавично схопила його і взула на свою кістляву ногу.

Стара страшенно зраділа, бо, викравши одного черевичка, вона здобула й половину властивої взуванці чарівної сили, а другої половини Дороті вже не могла б застосувати проти неї, якби навіть і знала, як це зробити.

Побачивши свій черевичок на нозі в Лихої Відьми, дівчинка обурилась:

— Віддайте, негайно віддайте! — крикнула вона.

— Адзуськи, — відказала Відьма. — Черевичок тепер мій, а не твій!

— Це підлість! — вигукнула Дороті. — Ви не маєте права відбирати його в мене!

— Моя воля — моє й право, — зареготала у відповідь Лиха Відьма. — Був черевичок твій, а став мій. І другий я теж у тебе відберу, от побачиш!

Тут Дороті, нестямившись, ухопила відро з водою, що стояло поблизу, й вихлюпнула на Відьму, обмочивши її з голови до ніг.

Відьма заверещала, затрусилась і — о чудо! — в Дороті на очах почала зменшуватись і розпливатися!

— Що ти наробила! — кричала вона. — Що ти накоїла! За хвилину я розтану-у!

— Вибачте, я ж не думала… — прошепотіла Дороті, перелякано спостерігаючи, як Відьма тане, мов грудочка цукру в склянці з окропом.

— Ти хіба не знала, що мені на роду написано померти від води? — волала Відьма відчайдушним голосом.

— Авжеж, ні. Звідки мені було знати? — відповіла дівчинка.

— Ну то знай: зараз я зникну, й замок, і все, що в ньому є, стане твоїм. Все своє життя я всім коїла лихо і не думала не гадала, що переможе мене якесь дівчисько! Все, кінець, я розтала-а!

То були останні Відьмині слова: хлюпнувши, булькнувши, вона розлилася по чистій підлозі брудною калюжею. Побачивши, що Відьма й справді розтала, Дороті взяла ганчірку, старанно витерла підлогу — і від калюжі й сліду не лишилося. Потім вона обмила срібний черевичок, взула його і мерщій побігла на подвір'я сповістити Левові про те, що Лихої Відьми Заходу більше не існує, що вони тепер вільні, зовсім вільні!

РЯТУНОК

Словами не перекажеш, як зрадів лякливий Лев, коли почув, що Лиха Відьма розчинилася у воді! Дороті зразу ж відімкнула клітку й випустила його на волю. Разом вони увійшли до замку, й там Дороті передусім скликала всіх моргунів і радісно, урочисто оголосила їм, що вони більше не раби, що відтепер вони вільні.

Того дня моргуни, напевне, були найщасливішим народом у всьому світі. Ще б пак: вони позбулися Лихої Відьми, яка так багато років знущалась з них, так нещадно їх визискувала! І досі моргуни відзначають той день як своє найбільше свято.

— Ех, якби ж то Страшило й Бляшаний Лісоруб були зараз із нами! — зітхнув Лев. — Більше мені нічого б і не треба…

— Невже ми не можемо їх урятувати? — вигукнула дівчинка.

— Не знаю, але варто спробувати, — відповів Лев.

Отож вони скликали моргунів, розповіли про сумну долю своїх друзів і спитали, чи не допоможуть вони врятувати Страшила й Лісоруба. Моргуни хором загукали, що радо зроблять усе для своєї визволительки. Порадившись між собою, вони обрали кількох найпридатніших для такого відповідального діла відчайдухів, і маленький загін на чолі з Дороті й Левом негайно вирушив у похід. Вони йшли цілий день, а потім ще півдня і прийшли на засіяне гострим камінням поле, серед якого лежав геть погнутий Лісоруб, а поряд — його іржава сокира з відламаним біля самого обуха сокирищем.

Моргуни обережно підняли Лісоруба на плечі й понесли до замку. Дороті всю дорогу плакала, жаліючи свого бідолашного приятеля, а Лев ішов похнюплений і сумний.

Коли вони увійшли до замку, Дороті звернулася до моргунів:

— Чи є серед вас бляхарі?

— Авжеж, є. І дуже справні майстри.

— То кличте їх сюди, — сказала дівчинка, а коли майстри прийшли, кожен зі своїм інструментом, вона спитала: — Чи зможете ви вирівняти на Бляшаному Лісорубові всі оці вм'ятини, спаяти те, що поламалося?

Бляхарі уважно оглянули Лісоруба й відповіли, що спробують злагодити все так, щоб він став ще кращий, ніж був.

Зачинившись у одній з кімнат замку, майстри не виходили з неї три дні й чотири ночі: вирівнювали, згинали, розгинали, паяли, клепали і драїли Лісорубові руки, ноги, тулуб, голову, драїли доти, поки

пересвідчилися, що всі його суглоби працюють, як новенькі, й що тепер він став ще гарніший. Ясна річ, без кількох латок не обійшлося, але загалом бляхарі попрацювали на славу.

Згодом, дякуючи Дороті за порятунок, Лісоруб не міг стримати сліз радості, й дівчинці доводилося кожну сльозу витирати своїм фартушком, щоб Лісорубові суглоби, бува, не заіржавіли. Сама вона теж плакала від щастя, але її рясні сльози можна було й не витирати.

Що ж до Лева, то він крадькома змахував сльози з очей кінчиком хвоста, і зрештою хвіст його так намок, що довелося вийти надвір і сушити його на сонці.

— Ех, якби ж то Страшило був зараз з нами! — зітхнув Бляшаний Лісоруб, вислухавши розповідь Дороті про все, що сталося після нападу крилатих мавп. — Якби Страшило був з нами, мені б нічого більше не треба було...

— А ми спробуємо його відшукати, — сказала дівчинка.

І знову вона гукнула на допомогу моргунів і разом із Левом і Лісорубом повела їх на розшуки Страшила. Йшли вони цілий день, а потім ще півдня, аж поки підійшли до високого дерева, на верхівку якого крилаті мавпи закинули одяг солом'яного чоловічка.

Дерево те було дуже високе, а стовбур — такий гладенький, що ніхто не міг на нього видряпатися. Тоді Лісоруб сказав:

— Дайте-но я його зрубаю, і ми враз доберемося до одягу Страшила.

А слід сказати, що, поки бляхарі латали самого Лісоруба, один моргун-золотар виготовив для його сокири сокирище із щирого золота — замість поламаного дерев'яного, а інші майстри очистили сокиру від

іржі, відполірували й вигострили її так, що вона була гостра, як бритва, і блищала, мов срібна.

Отож Бляшаний Лісоруб заходився рубати дерево, й незабаром воно впало, і Страшилів одяг покотився по землі.

Дороті підібрала його, моргуни віднесли до замку, напхали свіжою, чистою соломою, і — о чудо! — Страшило звівся на ноги й почав розчулено дякувати своїм рятівникам!

Кілька щасливих днів по тому Дороті та її друзі відпочивали у замку й набиралися сили. До їхніх послуг було все, чого вони тільки бажали.

Та дівчинка не забувала про тітоньку Ем і про рідний край, а тому настав день, коли вона сказала:

— Годі розкошувати, вертаймося до Оза, й нехай він виконає те, що пообіцяв.

— Атож, — кинув Лісоруб, — вертаймося, і нехай він дасть мені серце.

— А мені — мозок, — підхопив Страшило.

— А мені — сміливість, — поважно докинув Лев.

— Ну, а мені нехай нарешті допоможе вернутися до Канзасу! — вигукнула Дороті. — Все, завтра вирушаємо до Смарагдового Міста!

Наступного дня друзі скликали моргунів і почали прощатися. Моргунам жаль було з ними розлучатись, особливо із Бляшаним Лісорубом, який дуже припав їм до серця: вони навіть запропонували йому стати правителем їхнього краю. Але Дороті та її друзі не пристали

на умовляння, й тоді моргуни обдарували їх подарунками: Тото й Левові піднесли по золотому ошийнику, Дороті — чудовий браслет, прикрашений діамантами, Страшилові — золотоголову палицю, щоб не спотикався в дорозі, а Бляшаному Лісорубу — позолочену срібну маслянку, оздоблену коштовним камінням.

Кожен із мандрівників щиро подякував моргунам і потис їм руки, а що моргунів було дуже багато, то від тих потисків Дороті потім довго не могла поворушити пальцями.

Набираючи з буфета харчі на дорогу, дівчинка помітила на полиці золотий шолом, приміряла його і побачила, що він наче для неї зроблений. Дівчинка, звісно, не знала, що золотий шолом має чарівну силу, він просто сподобався їй як головний убір. Тим-то вона вирішила йти в ньому, а свій капелюшок сховала в козубець.

І от, нарешті, вони вирушили в дорогу до Смарагдового Міста, і навздогін їм ще довго лунали прощальні вигуки моргунів. Лунали слова подяки й добрі побажання.

КРИЛАТІ МАВПИ

Певно, ви пам'ятаєте, що між замком Лихої Відьми й Смарагдовим Містом не було жодної дороги. Коли наші мандрівники увійшли у відьмині володіння, Відьма наслала на них крилатих мавп, які розправилися із Страшилом і Лісорубом, а Дороті, Тото й Лева по небу перенесли до замку. Тепер, вертаючись назад, дівчинка невдовзі пересвідчилася, що в незнайомому краї пішки йти куди важче, ніж летіти попід хмарами. І вона, і її друзі знали, звичайно, що їм треба простувати на схід, назустріч ранковому сонцю. Та опівдні, коли сонце стало над головою, визначити, де схід, а де захід, було вже неможливо, і вони збилися з путі, заблукали в неозорому, поростому жовтими й рожевими квітами полі. А проте друзі йшли і йшли не зупиняючись, аж поки споночіло. Тільки тоді, як на небо виповз яскравий місяць, вони

вирішили стати на перепочинок, полягали серед запашних квітів і проспали міцним сном до ранку (цебто, спали Дороті, Тото й Лев, а Страшило з Бляшаним Лісорубом простояли, як завжди, цілу ніч на чатах).

Вранці небо облягли хмари, сонце не визирало ні на мить, але вони рушили далі — в цьому, звісно, була неабияка рішучість, коли зважити, що йшли вони навмання, куди очі світять.

— Якщо ми будемо весь час іти, — бадьоро сказала Дороті, — то обов'язково кудись прийдемо.

Та минув другий день, потім третій, четвертий, а порослому яскравими квітами полю не було кінця-краю. Нарешті Страшило занепокоївся.

— Ми йдемо кудись не туди, — сказав він, — і якщо так триватиме далі, ми ніколи не дістанемось до Смарагдового Міста, і я залишуся без мозку.

— А я без серця, — додав Бляшаний Лісоруб. — Мені вже теж не віриться, що ми попадемо до Оза.

— Ваша правда, — жалібно зітхнув Лев. — Мені взагалі страшно отак іти-йти й нікуди не приходити.

Тут Дороті зовсім занепала духом. Сівши на траву, вона обвела розгубленим поглядом своїх товаришів, а ті теж присіли й безпорадно закліпали очима у відповідь. Навіть Тото вперше в житті не погнався за метеликом, який пролетів перед його носом, а натомість ліг, висолопив язика й подивився на свою хазяйку так, наче хотів сказати: "Я вже стомився. Чи довго ми ще мандруватимемо?"

— А може, покличемо польових мишей? — запропонувала дівчинка. — Вони, певно, знають дорогу до Смарагдового Міста.

— Правильно! — вигукнув Страшило. — Як це ми раніше не здогадалися?

Дорогі засюрчала в свисток, подарований їй Королевою польових мишей, і за кілька хвилин почулося дріботіння маленьких лапок: зусібіч до них почали збігатися сірі тваринки. Серед них була й сама Королева. Вона наблизилася й запитала писклявим голосочком:

— Чим я можу бути корисна вам, друзі?

— Ми заблукали, — пояснила їй Дорогі. — Ви не скажете нам, як пройти до Смарагдового Міста?

— Скажу, — відповіла Королева. — Тільки до нього звідси далеченько, і лежить воно у вас за спиною, тобто ви весь час від нього віддалялися. — Тут вона помітила на голові Дороті золотий шолом і пропищала: — А чому б вам не скористатися із чарівної сили шолома й не викликати крилатих мавп? Вони б вас перенесли до Смарагдового Міста менше як за годину!

— Я не знала, що він чарівний, — здивувалася Дороті. — А що він може?

— Про це розповідає напис, викарбуваний усередині шолома, — відповіла Королева польових мишей. — Та якщо ви збираєтесь викликати крилатих мавп, ми мусимо втікати, бо від цих створінь можна сподіватися будь-якої капості.

— Я їх теж боюся, — призналася Дороті.

— І даремно. Золотий шолом дає вам повну владу над ними. А тепер — бувайте! — І Королева польових мишей шмигнула у високу траву, а за нею — й усі її піддані.

Дороті зняла золотий шолом, уважно прочитала все, що було на ньому написано, і знову наділа на голову. Потім підстрибнула на лівій нозі й повільно промовила:

— Ен-не, бен-не, раб-ба!

— Що ви сказали? — здивувався Страшило, який не знав, що вона робить.

— Квін-тер, пін-тер, жаб-ба! — вела далі Дороті, підстрибуючи на правій нозі.

— Тут сухо, жаб немає, — озвався Бляшаний Лісоруб.

— Тор-ба з гор-ба гоп! — вигукнула Дороті й підстрибнула на обох ногах.

Ту ж мить чари почали діяти. В небі щось загуло, загуркотіло, залопотіло, почувся багатоголосий гомін і сміх, і на землю опустилася зграя крилатих мавп. їхній Король низько вклонився Дороті й промовив:

— Ми слухаємо тебе й коримося!

— Нам треба дістатися до Смарагдового Міста, — сказала йому дівчинка. — Але ми заблукали.

— Ми віднесемо вас туди, — відповів Король, і зразу ж він і ще одна мавпа підхопили Дороті під руки й злетіли до хмар. Інші крилаті істоти понесли Страшила, Бляшаного Лісоруба й Лева, а одна маленька

мавпочка впіймала Тото й подалася слідом за ними, незважаючи на спроби песика вкусити її.

Бляшаний Лісоруб і Страшило спершу не на жарт злякалися, бо надто добре пам'ятали, що недавно зробили з ними крилаті мавпи. Та переконавшися, шо ніщо їм не загрожує, вони заспокоїлись, повеселішали й до кінця повітряної подорожі милувалися мальовничими полями й лісами, які зеленіли далеко внизу.

Мавпи обережно тримали Дороті на схрещених лапах, і летіти їй було зручно, приємно й зовсім не страшно.

— Чому той, хто володіє золотим шоломом, має владу над вами? — спитала вона у мавпячого Короля.

— Це важко пояснити кількома словами, — засміявшись, відповів мавпячий Король. — Але дорога в нас довгенька, і я, мабуть, встигну розказати вам, як це сталося.

— Будь ласка, розкажіть, мені дуже цікаво, — попросила дівчинка.

— Що ж, слухайте. Колись ми були вільними істотами, жили собі щасливо у великому лісі, перелітали з дерева на дерево, ласували фруктами й горіхами, й ніхто не мав над нами влади. Часом, правда, дехто з нас дозволяв собі побешкетувати — то на льоту смикне за хвіст звіра, що не має крил, то птахів розлякає, то кине горіхом у людину, яка іде лісом. Та загалом жили ми безтурботно, мирно й весело, кожен новий день зустрічали як свято. Це було багато-багато років тому, задовго перед тим, як Оз став правителем нашої країни.

У ті часи в нас жила прекрасна принцеса, що була до того ж і могутньою чаклункою. Але всі піддані нічого, крім добра, від неї не знали. Веселунка — так звали принцесу — мешкала в пишному, збудованому з великих рубінових брил палаці. Всі любили її, але справді

щасливою вона не була, бо ніяк не могла знайти собі нареченого, який був би їй і вродою, і розумом до пари. Та ось, нарешті, такий хлопець знайшовся — і собою гарний, і не по літах кмітливий. І вирішила Веселунка: піду з ним під вінець. Поселила вона його в своєму рубіновому палаці й ну щодень чаклувати, щоб ставав він ще вродливіший, ще сильніший і мудріший. Хлопець — а звали його Всегаразд — і справді зробився найдужчим та найкебетнішим чоловіком у нашій країні і таким вродливим, що й очей не відведеш.

Веселунка кохала його всім серцем. Незабаром призначили й день весілля.

А в той час Королем крилатих мавп був мій дід. Мешкав він у лісі поблизу Веселунчиного палацу, і натурою був невгамовний — не минало дня, щоб він чогось не утнув. Сталося так, що напередодні весілля старий зі своїм почтом вилетів на прогулянку і, пролітаючи над річкою, побачив, що берегом іде Всегаразд, убраний у пишні шати з рожевого шовку й вишневого оксамиту. Ну, дід, звісно, такої нагоди пропустити не міг — моргнув він своїм братчикам, і ті за його наказом схопили хлопця, донесли до середини річки й кинули у воду.

— А тепер випливай, джиґунчику, — гукнув йому мій дід, — а ми подивимось, чи не будеш ти в своїх шовках-оксамитах схожий на мокру курку!

Ясна річ, Всегаразд умів добре плавати. До того ж, хоча жив він у розкошах, багатство його не зіпсувало: приплив він до берега, став і сміється. Перелякана Веселунка підбігла до нього й побачила, що пишні шати його обернулися на мокре ганчір'я.

І тут принцеса дала волю своєму гнівові. Хоча крилаті мавпи на той час поховалися, вона звеліла своїм слугам переловити їх; позв'язувати крила і вкинути всіх у річку. Тут уже дідові було не до жартів: із позв'язуваними крильми всі мавпи потонули б. Він став благати

Веселунку змилостивитися, та й Всегаразд заступився за бешкетників. Веселунка зрештою полагіднішала, але кару замінила іншою: зажадала від крилатих мавп присяги, що надалі й довіку вони виконуватимуть по три бажання кожного власника золотого шолома. А шолом вона подарувала в день весілля Всегараздові — кажуть, подарунок цей коштував їй півцарства. Звичайно, і дід, і всі крилаті мавпи мусили заприсягтися — от і вийшло, що тричі ми стаємо рабами власника золотого шолома, хай би ким він був.

— А Веселунка і Всегаразд? Що сталося з ними? — спитала Дороті.

— Цього я не знаю, — відповів Король, — бо після весілля Всегаразд скликав нас усіх до лісу й виголосив своє перше й останнє бажання. Через те, мовляв, що його дружині гидко на нас дивитися, наказ нам буде такий: ніколи більше не навертатися їй на очі. Ми радо підкорилися, бо, щиро кажучи, самі її боялись.

Більше ніхто ніяких наказів нам не давав, поки золотий шолом не попав до рук Лихої Відьми Заходу. За її велінням ми обернули в рабство моргунів, потім відвоювали в Оза Край Заходу. А тепер золотий шолом належить вам, і ви маєте право загадати нам ще два свої бажання.

Коли Король крилатих мавп завершив свою розповідь, Дороті подивилася вниз і побачила зелений осяйний мур Смарагдового Міста. Крилаті мавпи приземлилися перед міською брамою, обережно поставили на землю Дороті та її друзів, низько вклонились їм і, злетівши, зникли за хмарами.

— Це була дуже приємна подорож, — сказала дівчинка.

— Еге ж, — озвався Лев. — І ви знову врятували нас. Яке щастя, що ви прихопили з собою цей чудесний шолом!

ГРІЗНИЙ ОЗ ПОСТАЄ У ВСІЙ СВОЇЙ ВЕЛИЧІ

Коли мандрівники підступили до брами Смарагдового Міста, Дороті смикнула за шворочку дзвінка. їй довелося подзвонити кілька разів, перш ніж брама розчинилася й перед ними з'явився їхній давній знайомий — Вартовий. — Ти диви! — вигукнув він. — Повернулися?

— Як бачите, — відповів Страшило.

— А я гадав, що ви пішли на побачення з Лихою Відьмою Заходу.

— Ви не помилилися, — кивнув головою Страшило.

— І вона відпустила вас? — недовірливо спитав Вартовий міської брами.

— Може, й не відпустила б, якби не розтанула, — засміявся Страшило.

— Розтанула? Відьма розтанула? Це ж прекрасна новина! — вигукнув Вартовий. — А хто ж її розтопив?

— Дороті, хто ж іще, — поважно відповів Лев.

— Подумати тільки! — вражено прошепотів Вартовий міської брами й низько-низько вклонився дівчинці.

Він завів мандрівників до своєї маленької вартівні, знову дістав із великої скрині й надів їм усім на очі окуляри і, відчинивши внутрішню браму, вивів їх на вулицю Смарагдового Міста. Дорогою Вартовий повідомляв усім стрічним, що Лихої Відьми Заходу більше не існує, що її розтопила Дороті. Перехожі обступали дівчинку та її супутників, приєднувалися до них, і до дверей палацу великого Оза вони підходили вже в супроводі великого натовпу.

Зеленобородий солдат, що стояв на варті перед дверима, негайно пропустив мандрівників досередини, а там їх зустріла знайома зелена дівчина, яка зразу ж припровадила кожного до кімнати, в якій він жив раніше.

— Поки великий Оз покличе вас до себе, — сказала вона, — перепочиньте з дороги.

Солдат тим часом передав Озові рапорт про те, що Дороті та її супутники прибули назад, знищивши Лиху Відьму Заходу, але великий чарівник залишив цей рапорт без відповіді. Даремно мандрівники сподівалися, що Оз негайно запросить їх до себе. Він не покликав ні того дня, ні другого, ні третього, ні четвертого... Спочатку друзі нетерпеливилися, не знаходили собі місця, та зрештою почали обурюватись: чому Оз виявляє до них таку зневагу? Адже він послав їх у Край Заходу, знаючи, що там на них чигає смертельна небезпека. Отож на п'ятий день Страшило попросив зелену дівчину переказати Озові таке: якщо, мовляв, він не прийме їх негайно, вони покличуть крилатих мавп і з їхньою допомогою примусять його, великого чарівника, виконати свою обіцянку. Ця погроза так налякала Оза, що він зразу передав: "Чекаю на вас завтра в тронній залі о четвертій хвилині на десяту годину ранку". Великий чарівник одного разу вже зустрічався з крилатими мавпами у Краю Заходу, і, очевидно, зустрічатися з ними вдруге йому зовсім не хотілося.

Цілу ніч ніхто з мандрівників не спав. Кожен думав про завтрашнє побачення з Озом. Дороті задрімала лише на кілька хвилин, і їй приснилося, що вона вернулась до Канзасу й тітонька Ем зустрічає її з розкритими обіймами.

Наступного ранку рівно о дев'ятій годині зеле-нобородий солдат зібрав їх і повів до тронної зали великого Оза.

Кожен сподівався побачити чарівника таким, яким бачив його минулого разу. Але на превеликий їхній подив зала була порожня. І, налякані цим ще більше, ніж дивовижними перевтіленнями Оза, друзі боязко збилися докупи коло дверей.

Аж ось звідкілясь згори пролунав урочистий голос:

— Я Оз, великий і грізний. Що привело вас до мене?

Мандрівники розгублено обвели очима залу, але так нікого й не побачили. І тоді Дороті спитала:

— Де ви?

— Я скрізь, — відповів голос. — Але прості смертні не можуть бачити мене — для них я невидимий. Зараз я сяду на свій трон, і вам легше буде звертатися до мене.

І справді, голос начебто звучав тепер із трону. Мандрівники підійшли ближче, вишикувалися в рядок, і Дороті сказала:

— О великий Озе! Ми прийшли по те, що ви обіцяли нам.

— А що я вам обіцяв?

— Ви обіцяли, як тільки Лиху Відьму буде знищено, вернути мене до Канзасу, — нагадала дівчинка.

— А мені обіцяли дати мозок, — сказав Страшило.

— А мені — серце, — додав Бляшаний Лісоруб.

— А мені — сміливість, — завершив лякливий Лев.

— Скажіть, а Лиху Відьму справді знищено? — пролунав голос, і Дороті здалося, що він трішечки тремтить.

— Так, справді, — відповіла вона. — Я вихлюпнула на неї відро води, й вона розтанула в мене на очах — тільки калюжа лишилася!

— Ти ба, — здивувався голос. — Як просто і швидко! Що ж, гаразд, приходьте до мене завтра, я мушу все це обміркувати.

— Ви мали задосить часу, щоб усе це обміркувати, — сердито промовив Бляшаний Лісоруб.

— І далі чекати — нема дурних, — докинув Страшило.

— Ви ж пообіцяли — то виконуйте, будь ласка! — вигукнула Дороті.

А Лев вирішив, що чарівника не завадить настрахати, і ревнув так голосно й люто, що нажаханий То-то метнувся від нього вбік, налетів на ширму, яка стояла в кутку, й повалив її. Коли ширма впала на підлогу, всі подивилися туди і здивувались так, як ще, мабуть, зроду не дивувалися. В кутку, що досі був затулений ширмою, стояв лисий чоловічок із зморшкуватим обличчям, витріщаючись на них не менш здивовано, ніж вони на нього. Першим опам'ятався Бляшаний Лісоруб.

— Ти хто такий? — вигукнув він і, піднісши сокиру, кинувся до чоловічка.

— Я Оз, великий і грізний, — тремтячим голосом відповів той. — Тільки не бийте мене, благаю вас, я зроблю все-все, що ви скажете!

Наші мандрівники розгублено й розчаровано втупилися в нього.

— Я гадала, Оз — це велика Голова, — порушила, нарешті, мовчанку Дороті.

— А я гадав, Оз — це прекрасна Фея, — сказав Страшило.

— А я гадав, Оз — це потворний Звір, — додав Бляшаний Лісоруб.

— А я гадав, Оз — це Вогняна Куля! — вигукнув Лев.

— І всі ви помилялися, — опустив очі чоловічок. — То я прикидався.

— Прикидався?! — обурилась Дороті. — Хіба ви не великий чарівник?

— Тихше, голубонько, — попросив він. — Якщо вас хтось почує — я пропав. Мене тільки вважають великим чарівником.

— А насправді?

— А насправді, голубонько, я ніякий не чарівник, а звичайнісінька людина.

— Ви звичайнісінький шахрай — ось ви хто, — з докором сказав Страшило.

— Атож, атож! — вигукнув чоловічок, потираючи руки так, наче це прізвисько сподобалося йому. — Я шахрай!

— Але ж це жахливо, — сказав Бляшаний Лісоруб. — Хто дасть мені серце?

— А мені — сміливість? — підхопив Лев.

— А мені — розум? — схлипнув Страшило, витираючи рукавом сльози.

— Ах, любі мої друзі, то все дрібниці, — відповів їм Оз. — Подумайте краще про мене, про ту страшну халепу, в яку я попаду, якщо мене викриють мої піддані!

— Хіба ніхто більше не знає, що ви шахрай? — спитала Дороті.

— Ніхто, крім вас чотирьох — і мене, — відповів Оз. — Я так довго дурив усіх! Уже навіть гадав, що мене ніхто ніколи не викриє! Ох, я зробив величезну помилку, пустивши вас до тронної зали. Жоден із підданих не бачив мене таким, як бачите ви, і через те всі вони вірять, що я могутній і грізний.

— Але я не розумію, — зачудовано сказала Дороті. — Я ж бачила вас у вигляді великої Голови! Як же це пояснити?

— О, то був один із моїх фокусів, — відповів Оз. — Ходімо, я вам щось покажу, і ви все зрозумієте.

Він завів їх до комірки за тронною залою й тицьнув пальцем у куток. Там лежала зроблена з пап'є-маше голова з підмальованим обличчям.

— Я підвішував її на дроті зі стелі, — пояснив Оз, — а сам ставав за ширмою, смикав за ниточки, — і очі розплющувались, а уста розтулялися.

— Ну, а звідки ж брався голос?

— Я фокусник-черевомовець і вмію спрямовувати свій голос так, що він звучить окремо від мене і в будь-якому місці. Тому вам і здавалося, що це говорить Голова. А ось інші речі, за допомогою яких я вас обманював. — Він показав Страшилові плаття й маску прекрасної Феї, а

Бляшаний Лісоруб побачив, що потворний Звір — це просто кілька шкур, зшитих і напнутих на дерев'яний каркас. Що ж до Вогняної Кулі, то її фальшивий чародій підвішував зі стелі, й зроблена вона була з вати: Оз поливав вату олією й підпалював.

— Як вам не соромно бути таким ошуканцем, — сказав Страшило, коли вони повернулися до тронної зали.

— Мені соромно, дуже соромно, — зізнався чоловічок. — Але іншого виходу я не мав. Сідайте, будь ласка, на ці стільці, і я розповім вам, як усе це вийшло.

Дороті та її друзі посідали, й Оз розповів:

— Я народився в штаті Омаха…

— Та це ж недалеко від Канзасу! — вигукнула Дороті.

— Так, але до Омахи звідси далі, ніж до Канзасу, — засмучено посміхнувся він. — Коли я підріс, то вирішив стати фокусником-черевомовцем і пішов у навчання до одного великого майстра цієї справи. Він і мене зробив майстром, я вмію відтворити голос будь-якого звіра чи птаха. — Тут він нявкнув, як кіт, і Тото, нашорошивши вуха, закрутив головою, шукаючи свого відвічного ворога. — А потім, — повів далі Оз, — мені це набридло, і я вирішив стати аеронавтом.

— А це хто? — спитала Дороті.

— Капітан повітряної кулі, — пояснив він. — Ну, а простіше — закликальник: перед кожною цирковою виставою я піднімався над цирком на повітряній кулі. Публіка збігалася звідусіль подивитись на це чудо, ну й, звісно, купувала квитки на виставу.

— А-а, зрозуміло, — сказала дівчинка.

— Та одного дня якірна линва перетерлася, куля шугонула вгору, і я й нестямився, як опинився над хмарами. А там швидка повітряна течія підхопила кулю й понесла за багато-багато миль. Мій політ тривав цілий день і цілу ніч, а потім, прокинувшись уранці, я побачив під собою прекрасну й зовсім незнайому країну. Куля повільно приземлилась, я вийшов з гондоли цілий і неушкоджений і опинився серед натовпу чужинців. Вражені моєю появою з-за хмар, вони вітали мене як великого чарівника.

Я, звісно, не став заперечувати — тим паче, що вони, впавши переді мною ниць, заприсяглися виконувати кожне моє бажання. Щоб зробити добру справу, я віддав свій перший наказ: спорудити це місто, з моїм палацом у центрі. Робота закипіла, і збудовано все було напрочуд швидко й гарно. Ну, а як назвати столицю такої прекрасної зеленої країни? Не інакше, як Смарагдовим Містом! Давши цю назву, я вирішив, що непогано було б якось підкріпити її, й повелів, щоб надалі всі жителі носили зелені окуляри: нехай усе в місті й справді ввижається їм смарагдово-зеленим!

— Але ж усе тут і справді зелене, хіба ні? — здивувалася Дороті.

— Зеленого кольору тут не більше, ніж у будь-якому іншому місті, — відповів Оз. — Але людина в зелених окулярах іншого кольору просто не бачить. Смарагдове Місто було збудоване багато років тому; повітряна куля занесла мене сюди зовсім молодим, а тепер я вже дуже, дуже літня людина. Всі ці роки мої піддані ходили в зелених окулярах, тож не дивно, що ніхто вже й не сумнівається, що місто справді смарагдове. А живеться їм тут добре, бо за моїм наказом будівники не шкодували ні золота, ні срібла, ні коштовного каміння, щоб оздобити столицю, а житла зробити зручними й вигідними. Я взагалі весь час дбав про добробут своїх підданих, і вони люблять мене. Але відколи цей палац збудовано, я замкнувся в ньому й нікого до себе не підпускаю. Річ у тім, що я дуже боюся відьом. Як ви вже знаєте, сам я ніякий не чарівник, проти тутешніх відьом — узагалі ніщо, бо вони справді вміють робити чудеса.

В цій країні було чотири відьми, й кожна правила своїм краєм — Півночі, Півдня, Сходу й Заходу.

На щастя, Відьми Півночі й Півдня — добрі, і я завжди знав, що вони не скривдять мене. Але Відьми Сходу й Заходу мали страшенно лиху вдачу — вони б розправилися зі мною за два заходи, якби не вважали, що я могутніший за них. Через те я жив, не знаючи спокою: весь час мене переслідував смертельний страх. І як же я зрадів, довідавшись, що ваша хатка впала на Лиху Відьму Сходу! Коли ви прийшли до мене, я ладен був пообіцяти вам будь-що, аби тільки ви знищили й другу Відьму. Та ось ви розтопили її й стоїте переді мною, і, хоч як мені соромно, я змушений признатися, що не можу виконати своїх обіцянок.

— По-моєму, ви дуже погана людина, — сказала Дороті.

— О, ні, голубонько. Я дуже добра людина. Просто я дуже поганий чарівник.

— Виходить, ви не можете дати мені мозок? — спитав Страшило.

— А він вам і не потрібен. Ви щодня навчаєтеся чогось нового. В немовляти є мозок, та що з того? Воно однаково нічого не знає. Знання приходять тільки з досвідом, і що довше ви живете на землі, то багатшим стає ваш досвід.

— Воно, може, й так, — відповів Страшило, — але якщо ви не дасте мені мозок, мені буде дуже прикро.

Фальшивий чарівник пильно глянув на нього:

— Що ж, гаразд. Як ви вже знаєте, чаклун із мене кепський, але завтра вранці я спробую напхати вашу голову мозком. Тільки не сподівайтеся, що я навчу вас, як тим мозком користуватися. Цього ви повинні навчитися самі.

— О, дякую, дякую! — вигукнув Страшило. — Я навчуся, майте певність!

— Ну, а зі мною як буде? — занепокоєно спитав Лев. — Чи дасте ви мені сміливість?

— У вас сміливості надміру, — відповів Оз. — Вам бракує лише віри в свою силу. В світі немає істоти, яка не лякалася б у хвилину небезпеки. Справжня сміливість полягає в тому, щоб, зневажаючи страх, гідно зустрічати небезпеку, а вам такої сміливості не позичати.

— Може, воно й так, але страху в мене теж надміру, — сказав Лев. — 1 мені буде дуже, дуже прикро, якщо ви не дасте мені сміливості, маючи яку, забуваєш про страх.

— Гаразд. Завтра я дам вам таку сміливість, — відповів Оз.

— А серце ви мені дасте? — спитав Бляшаний Лісоруб.

— Знаєте, на мій погляд, ви пречудово могли б обійтися і без серця, — відповів Оз. — Адже не кожен, хто має серце, щасливий, а скільки є таких, кого серце робить нещасним! Ні, ви повинні радіти, що не маєте серця.

— Ну, це вже хто як подивиться, — похитав головою Бляшаний Лісоруб. — Як на мене, то я ладен терпіти будь-які нещастя, аби тільки мати серце. Будь ласка, дайте мені його!

— Хай буде по-вашому, — зітхнув Оз. — Завтра ви одержите серце. Мене так довго вважали чарівником, — чого б не побути ним ще трохи!

— А як же я? — спитала Дороті. — Як мені повернутися до Канзасу?

— Це треба обміркувати, — відповів чоловічок. — Дайте мені на роздуми два-три дні, і я постараюся придумати, як переправити вас через пустелю. А тим часом — оселяйтеся в палаці, будьте моїми гістьми і знайте, що слуги мої виконуватимуть кожне ваше бажання. Єдине, чого я прошу, — не розголошуйте моєї таємниці, не кажіть нікому, що я шахрай.

Четверо його гостей пообіцяли тримати язика за зубами й підбадьорені, сповнені надій, розійшлися по своїх кімнатах. Навіть Дороті повірила, що "великий шахрай", як вона тепер називала Оза, зуміє допомогти їй повернутися додому. "Якщо він справді допоможе, я вибачу йому все", — вирішила дівчинка.

ЧАРИ ВЕЛИКОГО ШАХРАЯ

Наступного ранку Страшило урочисто сказав своїм друзям: — Вітайте мене! Я йду до Оза й повернуся нарешті з мозком у голові, нічим не гірший від інших людей!

— Ви мені й такий завжди подобалися, — простодушно відповіла Дороті.

— Те, що вам подобається опудало, означає тільки, що у вас добра душа, — відповів він. — Але по-справжньому ви оціните мене тільки тоді, коли почуєте, які розумні думки виникають у моєму новому мозку!

По тому він весело попрощався з усіма й рушив До тронної зали.

— Заходьте! — гукнув Оз, коли солом'яний чоловічок постукав у двері.

Переступивши поріг, Страшило побачив, що чарівник сидить у задумливій позі біля вікна. — Я прийшов по мозок, — трохи ніяковіючи нагадав солом'яний чоловічок.

— Так, так. Прошу, сідайте ось у це крісло. Я вибачаюсь, але для того, щоб вправити вам мозок, мені доведеться зняти з вас голову.

— Знімайте, — махнув рукою Страшило. — Головне, щоб вона варила краще, коли ви поставите її на місце.

Отож Оз відпоров голову від плечей, витрусив з неї солому, потім зайшов до комірки, зачерпнув повну жменю висівок і перемішав їх з голками та шпильками.

Цією сумішшю він заповнив голову — ще й соломи додав, щоб була тугіша.

Пришивши голову на місце, він сказав Страшилу:

— Ну, тепер ви будете видатною людиною. Мозок у вас новісінький, як з голочки. Чи то пак з голочок.

Не тямлячи себе вії щастя й гордості, Страї шило подякував Озові і побіг до своїх друзів.

Дороті з цікавістю огі лянула його голову, яка! здавалось, аж розпухлі від розуму.

— Що ви відчуваєте? — спитала дівчинка.

— Я відчуваю приплив великої мудрості, — поважно відповів Страшило. — Тепер-от звикну до свого мозку — і знатиму все!

— А чому у вас із голови стирчать голки й шпильки? — поцікавився Бляшаний Лісоруб.

— Це доказ, що розум у нього тепер гострий, — зауважив Лев.

— Ну, тепер моя черга. Іду до Оза по нове серце! — оголосив Лісоруб.

Підійшовши до тронної зали, він рішуче постукав у двері.

— Заходьте! — гукнув Оз. Лісоруб зайшов і промовив:

— Я з'явився до вас, щоб одержати нове серце.

— І ви його одержите, — відповів чоловічок. — Але щоб прилаштувати його, мені доведеться прорізати отвір у ваших грудях. Сподіваюся, вам не буде надто боляче.

— Не буде, — махнув рукою Бляшаний Лісоруб. — Я взагалі нічого не відчуваю.

Отож Оз узяв бляхарські ножиці і з лівого боку вирізав у Лісорубових грудях маленький квадратний отвір. Потім підійшов до комода, висунув шухляду й дістав із неї гарненьке серце — з блискучого шовку, напханого тирсою.

— Лялечка, а не серце, чи не так? — спитав він.

— Авжеж! — погодився Лісоруб, якому воно й справді дуже припало до вподоби. — Але чи щире й добре воно?

— Воно — сама доброта! — відповів Оз. Потім вставив серце Лісорубові в груди, акуратно припаяв на місце щойно вирізаний квадратик бляхи і сказав: — Готово! Тепер у вас серце — будь-хто позаздрить. Шкода, звичайно, що довелося ставити на груди латку, але самі розумієте: іншої ради не було.

— Латка — то пусте! — вигукнув щасливим голосом Лісоруб. — Головне, що я тепер маю серце! Щиро вам дякую, я ніколи не забуду вашої доброти.

— Будь ласка, будь ласка, — відповів Оз.

По тому Бляшаний Лісоруб повернувся до своїх друзів, ті привітали його й побажали щасливого життя з новим серцем.

Третім у двері тронної зали постукав Лев.

— Заходьте! — гукнув Оз. Лев зайшов і сказав:

— Ви обіцяли мені сміливість.

— Так, обіцяв, і ви одержите її, — відповів чоловічок.

Він підійшов до буфета, зняв із горішньої полиці квадратову зелену пляшку, вилив те, що в ній було, в різьблений зеленаво-золотий келих і поставив його перед лякливим Левом. Звір понюхав ту рідину, і, видно, вона йому не дуже сподобалась, але чарівник сказав:

— Пийте.

— А що це? — спитав Лев.

— Ну, як вам пояснити. Коли ви це вип'єте, воно стане сміливістю. Ви ж самі знаєте, що сміливість буває тільки внутрішньою; тож і цього сміливістю не назвеш, поки воно не опиниться у вас усередині. А тому — ковтайте швиденько, ковтайте!

Не вагаючись більше, Лев вихлебтав рідину з келиха до останньої краплі.

— Ну, як ви себе почуваєте? — спитав Оз.

— Справжнім героєм! — відповів Лев і побіг поділитися своїм щастям з друзями.

Залишившись на самоті, Оз усміхнувся, думаючи: "Нехай собі Страшило, Лісоруб і Лев радіють, гадаючи, що одержали те, чого хотіли! Ну, як тут не будеш шахраєм, коли тебе просять зробити те, чого зробити неможливо? Звісно, ощасливити цих трьох було неважко: вони вірять, що я всесильний. Але Дороті так легко не обдуриш, їй треба-таки повернутися до Канзасу. А як це здійснити, я не знаю..."

ЯК ЗАПУСТИЛИ ПОВІТРЯНУ КУЛЮ

Протягом трьох днів Дороті не мала від Оза ніяких звісток. Для дівчинки то були сумні дні, хоч вона й не могла не радіти за своїх щасливих друзів. Страшило казав усім, що в голові у нього рояться прекрасні думки; щоправда, тими думками він ні з ким не ділився, пояснюючи, що ніхто, крім нього, їх просто не зрозуміє. Бляшаний Лісоруб на кожному кроці відчував, як у грудях підстрибує серце, й гордо заявляв, що воно виявилося ще добрішим, ніж те, яке він мав, бувши людиною з плоті й крові. Лев запевняв усіх, що тепер не боїться нікого на світі й ладен помірятися силою з цілою армією вояків або з десятком кровожерливих калідагів.

Поділяючи радість своїх друзів, Дороті, однак, щодень більше тужила за рідним Канзасом.

Та коли настав четвертий день, Оз, нарешті, запросив її до тронної зали і, привітавши, лагідно промовив:

— Сідайте, ясочко. Гадаю, я придумав-таки, як вам вибратися з цієї країни.

— Й перебратися до Канзасу? — з надією спитала дівчинка.

— Ну, щодо Канзасу я не певен, — відповів Оз, — бо не маю ані найменшого уявлення, де його шукати. Найголовніше зараз — перетнути пустелю, а там уже можна буде розпитати, де Канзас лежить і як до нього дістатися.

— Але як же її перетнути?

— От до цього я й веду. Розумієте, мене занесло в цю країну на повітряній кулі. Ви теж попали сюди повітрям — вас закинув через пустелю смерч. Тож я й подумав, що вибиратися звідси теж треба по небу. Викликати смерч, мені, звісно, несила. Зате я можу спробувати зробити повітряну кулю!

— А як її роблять? — спитала Дороті.

— Повітряну кулю виготовляють із шовку, а шовк просочують клеєм, щоб крізь нього не виходив газ. Цієї тканини в моєму палаці скільки завгодно — принаймні на повітряну кулю вистачить. А от газу, яким її наповнюють, щоб вона піднялася в повітря, немає ні в палаці, ані взагалі ніде в цій країні.

— Але ж якщо вона не підніметься, то яка з неї користь? — сказала Дороті.

— Ніякої, — кивнув головою Оз. — Але змусити її злетіти можна і в інший спосіб, за допомогою гарячого повітря. Газ, звичайно, надійніший, бо якщо гаряче повітря охолоне, куля може приземлитися десь посеред пустелі, й тоді ми пропали.

— "Ми"? — здивувалася дівчинка. — Ви збираєтеся летіти зі мною?

— Авжеж, — відповів чоловічок. — Мені вже набридло бути шахраєм. На люди вийти я боюсь: якщо мої піддані побачать, що я не чарівник, а ошуканець, то добром це для мене не скінчиться. А знаєте, як нудно все життя сидіти за замкненими дверима! Ні, краще повернутися разом із вами до Канзасу й знову стати циркачем.

— Я тільки рада буду, якщо ми полетимо разом, — сказала Дороті.

— Дякую, — відповів він. — Ну, а тепер, коли не заперечуєте, почнемо виготовляти повітряну кулю.

Дороті, ясна річ, не заперечувала — взяла голку та нитку й почала зшивати смуги шовку, що їх Оз викроював ножицями: до смуги світло-зеленої пришивала темно-зелену, а до тої — смарагдову, бо Оз хотів, щоб куля тішила око різними відтінками його улюбленого кольору. Три дні вони кроїли й шили, а на четвертий цю роботу завершили: перед ними лежала шовкова торба, понад двадцять футів завдовжки.

Оз вивернув торбу, обмазав її з внутрішнього боку рідким клеєм — щоб не пропускала повітря — й оголосив, що повітряна куля готова.

— Лишається тільки припасувати гондолу, — додав він і звелів зеленобородому солдатові принести великого плетеного кошика, в якому тримали призначену для прання білизну. Цей кошик Оз міцно прив'язав шворками до торби.

Коли і це було зроблено, правитель Смарагдового Міста наказав оголосити підданим свій намір: він, мовляв, збирається відвідати свого брата, могутнього чарівника, що живе на хмарах.

Чутка блискавично облетіла місто, і всі жителі його, від малого до старого, зійшлися подивитись на велике чудо.

Шовкову торбу винесли на площу перед палацом, і Бляшаний Лісоруб, який заздалегідь наготував велику купу дров, розпалив вогнище. Оз став коло вогню, тримаючи торбу так, щоб її наповнило гаряче повітря. Шовкова куля поволі надулася й піднялась над землею. Коли вона потягла за собою плетену гондолу, Оз заліз у неї й гучно оголосив своїм підданим:

— Я вирушаю в гості до брата. Поки мене тут не буде, вами правитиме Страшило. Наказую всім: коріться йому, як корились мені!

Повітряна куля тим часом напнула якірну линву, мов струну. Гаряче повітря в ній було набагато легше від того повітря, що назовні, й тягло кулю вгору.

— Мерщій, Дороті! — гукнув чародій. — Залазь, поки куля не шугонула під хмари!

— Зараз, от тільки впіймаю Тото, — відповіла дівчинка.

Песик саме ганявся по площі за кицькою. Наздогнавши його і схопивши на руки, Дороті побігла до повітряної кулі.

Вона вже підбігла до гондоли, Оз уже простягав до неї руки, щоб допомогти перелізти через борт, коли раптом — трісь! — якірна линва не витримала, розірвалася — і куля зринула вгору!

— Куди ж ви, спустіться! — загукала Дороті. — Не кидайте мене!

— Я не можу спуститися, ясочко! — гукнув у відповідь Оз. — До побачення!

— До побачення! — загорлали жителі Смарагдового Міста, спостерігаючи, як повітряна куля з їхнім повелителем у кошику стрімко лине до хмар.

Ніхто не знає, що сталося потім з Озом, великим і грізним чарівником. Можливо, він щасливо добувся до Омахи й живе там і досі. Так чи так, жителі Смарагдового Міста згадують його з любов'ю й часто кажуть одне одному:

— Оз був нашим благодійником. За свого владарювання він збудував для нас це прекрасне Смарагдове Місто, а відлетівши, залишив по собі гідного наступника — мудрого Страшила.

НА ПІВДЕНЬ!

Втративши надію повернутися до Канзасу, Дороті довго й гірко ридала. Та згодом, заспокоївшись і добре все обміркувавши, дівчинка навіть зраділа, що все вийшло саме так, і тепер їй шкода було тільки одного — що довелося розстатися з Озом. її друзі теж шкодували з цього приводу.

Бляшаний Лісоруб підійшов до неї і сказав:

— Я був би невдячною істотою, якби не сумував за людиною, яка дала мені таке прекрасне серце. Тож я трохи поплачу, а ви, будь ласка, утирайте мені сльози, щоб я не заіржавів.

Дороті, ясна річ, погодилася, принесла рушника, і поки Бляшаний Лісоруб плакав, вона ловила й витирала кожну сльозинку. Виплакавшись, Лісоруб красненько подякував дівчинці й про всяк випадок ретельно змастив собі всі суглоби олією із своєї коштовної маслянки.

Страшило став тепер правителем Смарагдового Міста, і дарма що він не був чарівником, піддані пишалися ним.

— Хіба ж є. ще десь у світі місто, яким правило б солом'яне опудало! — казали вони.

А втім, їхнє уявлення про світ було, звичайно, вельми обмежене.

На другий день по тому, як Оз відлетів на повітряній кулі, четверо мандрівників зібралися в тронній залі, щоб обговорити, хто що робитиме далі. Страшило сидів на великому троні, а його друзі шанобливо стояли перед ним.

— Загалом, скажу вам, справи наші зовсім непогані — почав новий правитель. — Цей палац — наш і Смарагдове Місто — теж наше, й ми можемо робити, що нам заманеться. Зважаючи на те, що зовсім недавно я стирчав на жердині посеред кукурудзяного поля, а тепер сиджу на троні и керую прекрасним містом, слід визнати, що доля поставилася до мене дуже прихильно.

— До мене теж, — підхопив Бляшаний Лісоруб. — Я цілком задоволений своїм новим серцем. А зрештою нічого іншого мені й не треба було.

— Та й мені нема на що нарікати: я тепер не поступаюся сміливістю перед іншими звірами, а може, навіть сміливіший за них усіх, — скромно зауважив Лев.

— Якби ще й Дороті погодилася оселитися в Смарагдовому Місті, — повів далі Страшило, — нам для повного щастя нічого більше не бракувало б.

— Але я не хочу оселятися тут! — скрикнула Дороті. _ я хочу повернутися до Канзасу, до тітоньки Ем і дядечка Генрі!

— То як же це зробити? — запитав Бляшаний Лісоруб.

Страшило вирішив випробувати свій новий мозок і почав напружено думати — аж голки й шпильки повитикалися з голови. Нарешті він сказав:

— А чому б не викликати крилатих мавп і не звеліти, щоб вони перенесли вас через пустелю?

— Ой як же це досі не спало мені на думку! — зраділа Дороті. — Прекрасна ідея! Зараз я принесу золотий шолом!

Повернувшись з ним до тронної зали, вона проказала закляття, і крізь відчинене вікно до них умить влетіла вся зграя крилатих мавп.

— Ви викликали нас удруге, — сказав мавпячий Король, уклонившись дівчинці. — Чого ви бажаєте?

— Я бажаю, щоб ви перенесли мене до Канзасу, — відповіла Дороті.

Але мавпячий Король похитав головою.

— Це неможливо. Ми належимо до цієї країни й не можемо залишити її. В Канзасі ніколи не було і, певне, ніколи не буде крилатих мавп, бо там їм не місце. Ми радо зробимо для вас усе, що нам до снаги, але перелітати через пустелю не маємо права. До побачення.

І, ще раз уклонившись, мавпячий Король змахнув крильми й вилетів у вікно, а за ним і вся його зграя.

Дороті мало не заплакала від розчарування.

— Виходить, я надаремне витратила чарівну силу золотого шолома! — вигукнула вона. — Навіть крилаті мавпи не можуть мені допомогти.

— Ой, як же я вам співчуваю! — зітхнув добросердий Лісоруб.

А Страшило знову глибоко замислився, і голова його розпухла так, що, здавалося, от-от лусне.

— Давайте викличемо зеленобородого солдата, — сказав він нарешті, — й послухаємо, що він нам порадить.

Сказано — зроблено. Пам'ятаючи давню заборону, солдат насилу наважився переступити поріг тронної зали.

— Ця дівчинка, — сказав йому Страшило, — хоче перетнути пустелю. Як їй зробити це?

— Не знаю, — відповів солдат. — Ніхто з нас ніколи не перетинав пустелю. Тільки Озові було це до снаги.

— Виходить, ніхто не може мені зарадити? — спитала Дороті.

— Ніхто. Крім, хіба, Глінди.

— А хто така Глінда? — поцікавився Страшило.

— Відьма Півдня, наймогутніша з усіх відьом, правителька ковтачів. її замок стоїть на краю пустелі, то, може, вона й знає, як ту пустелю перейти.

— Глінда — добра відьма, правда ж? — спитала дівчинка.

— Ковтачі вважають її доброю. Кажуть, лиха вона не робила нікому. А ще кажуть, Що Глінда — дивовижна красуня і що вона знає таємницю вічної молодості — через те, мовляв, і не старіє, хоч їй дуже багато років.

— А як дістатися до її замку? — спитала Дороті.

— Шляхом, що веде просто на південь, — відповів солдат. — Але я чув, що на тому шляху на мандрівника чигають страшні небезпеки:

треба йти лісом, повним диких звірів, і через гору, на якій живуть дивні люди, що ненавидять чужинців. Тому ковтачі не зважуються мандрувати до Смарагдового Міста.

Страшило відпустив солдата і сказав:

— Схоже на те, що Дороті не має іншої ради, як іти на південь по допомогу до Глінди. Бо якщо вона сидітиме тут, Канзасу їй не бачити.

— Знаєте, я піду разом із Дороті, — сказав Лев. — Це місто мені набридло, хочеться знову в ліс, на свіже повітря. Я ж, зрештою, дикий звір. А крім того, дівчинці в дорозі потрібен захисник.

— Правильно, — підтакнув Лісоруб. — І моя сокира може теж стати їй у пригоді. Я йду з вами у Край Півдня!

— То коли ми вирушаємо? — спитав Страшило.

— Хіба ви теж ідете? — здивовано вигукнули його друзі.

— Авжеж! Якби не Дороті, ким би я був? Безмозким опудалом на жердині посеред кукурудзяного поля! Усім, що в мене є, я завдячую їй і тому розстануся з нею тільки тоді, коли вона повернеться до Канзасу!

— Дякую, — зворушено мивила Дороті. — Всі ви — справжні друзі. Та якщо вже ви зголосилися йти разом зі мною, прошу вас: вирушаймо якнайшвидше!

— Гаразд, ми вирушимо завтра вранці, — рішуче сказав Страшило. — А тепер — нумо як слід лаштуватися в дорогу, бо вона буде довга й нелегка.

БІЙ ІЗ ВОЙОВНИЧИМИ ДЕРЕВАМИ

Наступного ранку Дороті поцілувалася на прощання з гарненькою зеленою дівчиною, потім четверо друзів по черзі потисли руку зеленобородому солдатові, що провів їх до виходу з міста. Вартовий міської брами, побачивши мандрівників, знову неабияк здивувався — невже вони ще раз залишають таке прекрасне місто заради якихось небезпечних пригод? Але він не гаючись познімав із них і сховав до зеленої скрині окуляри, а самим мандрівникам побажав щасливої дороги.

— Вертайтесь якнайшвидше, — сказав він Страшилові. — Адже ви тепер наш правитель.

— Та постараюся, — відповів Страшило. — Але головне для мене зараз — допомогти Дороті дістатися додому.

Дороті ж на прощання сказала добродушному Вартовому міської брами:

— Жителі вашого чудового міста приймали мене так гостинно, що я навіть не знаю, як їм віддячити.

— Пусте, пусте, — відповів той. — Ми, звісно, воліли б, щоб ви залишилися з нами, але нам зрозуміле ваше бажання повернутися додому, тож зичимо вам, щоб воно здійснилося.

По тому старий відчинив зовнішню браму, й мандрівники вирушили назустріч новим пригодам.

Радіючи ясній днині, яскравому сонечку, вони весело перемовлялися й жартували. Дівчинку вела вперед нова надія на повернення додому, Страшило та Бляшаний Лісоруб палали бажанням довести їй свою відданість, Лев з насолодою вдихав свіже повітря і, озираючи широкий простір довкола, задоволено помахував хвостом, а Тото гасав по всьому

полю за коніками та метеликами й заливався дзвінким, щасливим гавкотом.

— Що не кажіть, а міське життя — не для мене, — мовив Лев. — Ех, зустріти б зараз якого-небудь звіра, розім'яти б м'язи, показати, який я тепер сміливий!

На мить мандрівники зупинилися, щоб подивитися на Смарагдове Місто, яке вже зникало за обрієм. За зеленим муром удалині бовваніли вежі і стрімкі дахи, а над ними височів шпиль палацу великого Оза.

— А все-таки Оз був непоганий чарівник, — зауважив Бляшаний Лісоруб, у якого саме перекотилося в грудях шовкове серце.

— Ще б пак. Ви навіть не уявляєте, — вигукнув Страшило, — який чудовий мозок він мені дав!

— Якби він сам проковтнув таку порцію сміливості, яку відміряв мені, йому б теж море було по коліно, — зауважив Лев.

Дороті промовчала. Оз не виконав даної їй обіцянки не тому, що не хотів, а тому, що не зміг, — розуміючи це, вона більше не сердилася на нього. "Зрештою, — подумала вона, — Оз — людина добра, от тільки чарівник він кепський. Але він і сам це визнає".

До самого вечора вони йшли порослим зеленою травою й яскравими квітами полем, що з усіх боків облягало Смарагдове Місто. І заночували вони в траві просто неба, а другого ранку, повні снаги, рушили далі і йшли доти, поки не підступили до густого лісу.

Ліс той тягся праворуч і ліворуч, скільки сягало око, тож іти в обхід вони не наважилися, а стали шукати проходу між деревами. Страшило, що вів перед, знайшов нарешті велике розлоге дерево, під вітами якого можна було йти, навіть не нахиляючись. Та тільки-но він ступив під ті

віти, як вони опустилися, вхопили його, відірвали від землі й кинули його супутникам під ноги.

Страшило не забився, але від здивування очі в нього стали зовсім круглі.

— Я бачу інший прохід, — гукнув Лев, — ходімо іще сюди.

— Тільки першим пустіть мене, — сказав Страшило. — Нехай ці дерева краще кидаються мною, а не вами — мені ж не боляче.

Друге дерево обійшлося з ним так само нечемно — схопило за барки й відкинуло назад.

— Що ж нам робити, як іти далі? — забідкалася Дороті.

— Видно, ці войовничі дерева нікому не дають проходу, — зауважив Лев.

— Нічого, я їм зараз покажу, — сказав Лісоруб і з сокирою в руці попрямував до першого дерева. Коли велика гілка нахилилася, щоб схопити його, Лісоруб швидко розмахнувся й перерубав її. Дерево затремтіло, неначе від болю, а Бляшаний Лісоруб без перешкоди пройшов під ним.

— За мною! — гукнув він своїм товаришам. — Мерщій!

Дороті, Лев і Страшило успішно пробігли слідом за Лісорубом, але Тото не пощастило: маленька гілка впіймала його і здушила так, що бідолаха аж завищав. Та Лісоруб блискавично відтяв ту гілку й визволив песика.

Інші дерева вже не намагалися перепинити їм дорогу: видно, чинити опір уміли тільки ті з них, що стояли скраю, на узліссі.

Але по той бік лісу на мандрівників чекала нова перешкода: там стояв мур, злагоджений, очевидно, із порцеляни — білий, гладенький, блискучий і такий високий, що подолати його годі було думати.

— А тепер що робитимем? — жалібно спитала Дороті.

— А тепер я змайструю драбину, — відповів Бляшаний Лісоруб. — Бо треба ж якось через цю перепону перелізти.

КРАЇНА ЛАМКОЇ ПОРЦЕЛЯНИ

Поки Лісоруб майстрував драбину, Дороті, втомлена довгою дорогою, спочивала. Поряд із нею, скрутившись калачиком, спали Лев і Тото.

Що ж до Страшила, то він, спостерігаючи, як працює Лісоруб, уголос розмірковував:

— Не розумію: навіщо цей мур тут стоїть, хто його поставив і з чого він зроблений. Як же це так? Мозок маю, а не розумію.

— Та дайте ви спокій своєму мозкові, — сказав нарешті Лісоруб. — От переліземо через мур, і зразу стане ясно, хто й навіщо його спорудив!

За якийсь час драбина — хоч і незграбна, але міцна — була готова. Страшило розбудив Дороті, Лева й Тото і першим невміло поліз угору, а Дороті підтримувала його знизу, щоб не впав. Виткнувши голову над муром, Страшило вигукнув:

-Ой!

— Лізьте, лізьте, — нетерпляче підштовхнула його Дороті.

Коли Страшило нарешті сів на мурі, Дороті, діставшись верхнього щабля, визирнула й собі і теж здивовано вигукнула:

-Ой!

А потім Тото, якого вона підняла й посадила поряд зі Страшилом, зайшовся гавкотом, але Дороті цитькнула на песика, і той замовк.

Слідом за ними на мур видряпався Лев, а вже після всіх — Бляшаний Лісоруб. І кожен, визирнувши з-за муру, вигукував:

-Ой!

Умостившись, нарешті, рядком на мурі, вони задивилися на чудесний краєвид, що їм відкрився.

Перед мандрівниками лежала країна, пласка, як таріль, і точнісінько як таріль гладенька й сліпучо-біла. Тут і там на порцеляновій поверхні стояли, сяючи найяскравішими барвами, порцелянові будиночки, здебільшого зовсім малі, — найвищі з-поміж них ледве сягали Дороті до пояса. До будиночків тулилися гарненькі повітки та інші прибудови. На подвір'ях за порцеляновими парканами стояли маленькі корови, вівці, коні, свині, кури — геть усі порцелянові.

Але найдивовижнішими в цій незвичайній країні були люди: молочниці й пастушки в барвистих корсетках і широких, поцяткованих золотом спідницях; принцеси в пишних шатах золотого, срібного й пурпурового кольорів; пастухи в штанцях до колін — штанці в рожеву, жовту й синю смужку, а на ногах черевички із золотими пряжками; принци в діамантових коронах, єдвабних камзолах та горностаєвих

мантіях і кумедні червонощокі блазні в пелеринках та високих ковпаках. Найголовніше ж те, що і маленькі жителі цієї маленької країни, і їхні костюми були порцелянові.

Ніхто з них спочатку не звертав уваги на мандрівників, тільки маленький собачка бузкового кольору, у якого голова була більша за тулуб, підбіг до муру, погавкав на них тоненьким голосочком і втік.

— А як же ми спустимося? — спитала Дороті.

Драбина виявилася такою важкою, що вони не подужали витягти її нагору. Але Страшило знайшов вихід: він плюхнувся з муру вниз, а його друзі одне по одному позіскакували на нього, щоб не пошкодити ноги на твердій долівці. Ясна річ, стрибали вони так, щоб не впасти йому на голову, повну шпильок та голок. Потім друзі підняли Страшила, що під їхньою вагою зовсім був розплющився, підбили солому, й він знову зробився кругленький і опецькуватий.

— Що ж, дорога в нас одна — на південь, — сказала Дороті. — Ходімо навпростець.

І вони рушили країною порцелянових людей.

Біля першого будиночка порцелянова молочниця доїла порцелянову корову. Побачивши їх, корова раптом хвицьнула ногою, перекинула ослінчик, і молочниця та її відро зі страшним брязкотом упали на порцелянову долівку.

Дороті жахнулася, побачивши, що в корови відламалася нога, відро розбилося на друзки, а в бідолашної молочниці пощербився лікоть.

— Ну от! — сердито вигукнула гарненька молочниця. — Дивіться, що ви накоїли! В моєї корови відлетіла нога, й мені доведеться знову вести

її до ремонтної майстерні й чекати, поки її склеять і поки клей висохне! Хто вам дав право з'являтися сюди й лякати мою корову?

— Пробачте, — сказала Дороті. — Я дуже шкодую, що так сталося.

Але розгнівана молочниця навіть не відповіла їй — сердито підібрала відламану ногу й пішла геть, ведучи за собою корову. Бідна тварина шкутильгала на трьох ногах, а молочниця, притискаючи до себе пощерблений лікоть, кидала на незграбних чужинців сердиті погляди.

Дороті цей нещасний випадок дуже засмутив, а добросердий Лісоруб сказав:

— Будьмо, друзі, обережніші, бо накоїмо в цьому дивовижному краю непоправного лиха.

Трохи далі Дороті побачила юну принцесу в пишних шатах. Помітивши незнайомців, принцеса спершу зупинилася, а тоді кинулась навтіки.

Дороті, якій хотілося ближче роздивитись на порцелянову красуню, побігла за нею, але та закричала:

— Не женіться за мною! Не женіться за мною! Голос у неї був такий переляканий, що Дороті зупинилась і здалеку гукнула:

— А чому ви так боїтеся?

— Тому що коли я біжу, то можу впасти й розбитися, — відповіла принцеса, також зупиняючись на безпечній відстані.

— Хіба вас не можуть склеїти? — спитала Дороті.

— Можуть. Але коли мене склеять, тріщинки однаково залишаться і я не буду вже такою гарненькою.

— І то правда, — погодилася Дороті.

— У нас тут є пан Блазень, один із наших клоунів, — повела далі порцелянова принцеса. — Він весь час намагається стояти на голові. Блазень розбивався сто разів, і сто разів його склеювали, і тепер вигляд у нього просто жахливий. Та ось він власною персоною. Гляньте на нього, і вам усе стане ясно.

До них наближався маленький клоун. Його яскравий червоно-жовто-зелений одяг і справді весь був помережаний тріщинками — це означало, що його склеювали хтозна-скільки разів.

Клоун заховав руки в кишені, надув щоки, зухвало підморгнув їм і промовив:

Ех, пані люба,

Це просто грубо —

Уздрівши блазня,

Шкірити зуби!

Ех, пані люба,

Ви шкірите зуби,

Ви кривите губи,

Скажіть-но, пані,

Чи на снідання

Ви не глитнули, бува, коцюбу?

— Замовкніть, пане Блазню! — обурилась принцеса. — Хіба ви не бачите — це іноземці, до них треба виявляти повагу.

— Увага, увага, виявляю повагу! — вигукнув клоун і став на голову.

— Не ображайтеся на нього, — сказала принцеса дівчинці. — Йому разом із головою склеїли й розум, через те він і меле казна-що.

— А я й не ображаюся, — відповіла Дороті, а потім додала: — Ви така гарненька — очей не відведеш. Дозвольте мені забрати вас із собою в Канзас! Я поставила б вас на полицю і весь час милувалася б вами.

— Для мене це було б страшним нещастям, — відповіла порцелянова принцеса. — Розумієте, тут, у своїй країні, ми втішаємося життям, ходимо, розмовляємо, робимо, що нам заманеться. Та як тільки нас забирають звідси, ми стаємо звичайнісінькими нерухомими статуетками, неживими прикрасами. Звісно, ми й призначені для того, щоб прикрашати собою полиці, столики й підвіконня, але нам куди приємніше жити своїм життям, у своїй країні.

— Ну, коли так, то лишайтеся й живіть щасливо, — сказала Дороті. — Бажаю вам усього найкращого.

— І я вам бажаю всього найкращого, — відповіла порцелянова принцеса.

Далі наші мандрівники йшли вже дуже обережно. Забачивши їх, порцелянові люди й тваринки кидалися врозтіч — видно, боялися попасти їм під ноги. А втім, ця дивна країна була невелика — за годину мандрівники перейшли її і зупинилися перед другим білим муром.

Цей мур був нижчий від першого, і вони перелізли через нього, стаючи на спину Левові й підтягуючись угору на руках. А потім Лев відштовхнувся усіма чотирма лапами і стрибнув на мур. При цьому він, однак, кінчиком хвоста зачепив якусь порцелянову споруду, яка впала й розбилася.

— Шкода, що так вийшло, — сказала Дороті, — але, зрештою, ми винні тільки в тому, що розбилася одна споруда і в однієї корови відламалася нога. Коли зважити на те, яке тут усе тендітне й ламке, ми могли б накоїти куди більшого лиха!

— Атож, атож, — погодився Страшило. — Знаєте, я дуже радий, що мене зроблено із соломи, а не з ламкої порцеляни. Виходить, в опудала все ж таки не найгірша в світі доля!

ЛЕВ СТАЄ ЦАРЕМ ЗВІРІВ

За порцеляновим муром лежала непривітна місцевість, на кожному кроці тут траплялося болото чи трясовина. Мандрівники весь час загрузали й ледве брели. А коли болото лишилося позаду, вони опинилися у густих чагарях, крізь які теж дуже важко було пробиратися. За чагарями починався ліс, таких високих прадавніх дерев, як у ньому, друзі ще ніколи не бачили.

— Який прекрасний ліс! — вигукнув Лев, замилувано озираючись довкола. — Ось де справжній рай!

— Як на мене, він надто похмурий, — озвався Страшило.

— Зовсім ні, — відповів Лев. — Я б тут залюбки оселився на все життя. Дивіться, яке м'якеньке листячко стелиться у вас під ногами, який ніжний зелений мох звисає із старих стовбурів. Ні, дикому звірові про кращу домівку годі й мріяти.

— А тут, певно, й справді водяться дикі звірі, — сказала Дороті.

— Та, мабуть-таки, водяться, — погодився Лев. — Тільки я їх чомусь не бачу.

В тому лісі й захопила мандрівників ніч. Дороті, Тото й Лев полягали спати, а Лісоруб із Страшилом, як завжди, стали на чати.

Вранці вони пішли далі, і тут до них почав долинати якийсь приглушений гомін — неначе десь удалині ревли сотні звірів. Нікого з мандрівників цей гомін, однак, не злякав — тільки Тото занепокоєно поскавулів.

Та гомін наростав, і за деякий час добре втоптана стежка вивела їх на велику лісову галявину, де зібралася сила-силенна всіляких звірів. Там були тигри, слони, ведмеді, вовки, лисиці — одне слово, вся живність, що згадується в підручниках зоології, і тут уже Дороті, ясна річ, стало страшно. Лев, однак, заспокоїв її, пояснивши, що звірі зійшлися на свою велику раду і, судячи з того, як вони виють і гарчать, ідеться на цій раді про якесь велике лихо.

В цю мить кілька звірів помітили його, і зразу ж, ніби за помахом чарівної палички, на галявині запала тиша. Найбільший з-поміж тигрів наблизився до Лева, вклонився йому і промовив:

— Вітаємо тебе, о царю звірів! Ти несеш нам визволення від страшного ворога, і завдяки тобі в лісі знову запанують мир і злагода!

— Яке лихо спіткало вас? — спокійно запитав Лев.

— У наш ліс забрів лютий убивця, жахливе чудовисько, схоже на величезного павука. Тілом він завбільшки як слон, лапи в нього такі довгі, як найдовші ліани, і тих лап у нього аж вісім. Чудовисько повзає по лісу і, забачивши живу істоту, хапає її й пожирає, мов павук муху.

Нема нам тепер у лісі життя, кожному загрожує смерть, і ми саме зібралися, щоб обговорити, як нам бути далі, коли оце нагодилися ви.

Лев на мить замислився, а тоді спитав:

— Чи є у вашому лісі інші леви?

— Були, але чудовисько всіх їх знищило. А втім, жоден із них не був такий дужий і сміливий, як ви.

— Якщо я знищу вашого ворога, чи складете ви мені присягу на вірність, чи оберете мене царем лісу?

— Оберемо! — відповів тигр.

І всі звірі в один голос підхопили:

— Оберемо! Оберемо!

— Де він, цей павучище? — спитав Лев.

— Онде, в тій діброві, — показав лапою тигр.

— Повартуйте коло моїх друзів, — сказав Лев, — а я піду покажу йому, де раки зимують.

Попрощавшись із своїми товаришами, він статечно рушив на бій з ворогом.

Павучище спав між дубами. Побачивши його, Лев аж носом закрутив: надто вже бридке було це чудовисько: лаписька справді завбільшки як ліани, все тіло вкрите густою чорною шерстю, з пащі стирчать страхітливі ікла. Проте голова його сиділа на тонюсінькій шиї

— не товстішій, мабуть, за осину талію. Лев зрозумів: шия — найвразливіше місце у ворога, і, вирішивши скористатися з того, що павучисько спить, щосили відштовхнувся від землі, стрибнув йому на спину й одним ударом дужої озброєної гострими пазурами лапи стяв йому голову. Упевнившись, що потвора сконала, Лев повернувся до галявини й гордо оголосив лісовим звірам:

— Вам більше нікого боятися!

Звірі тут-таки проголосили його своїм царем і склали присягу на вірність. Лев пообіцяв вернутися і очолити лісову громаду, як тільки Дороті благополучно відбуде до Канзасу.

КРАЙ КОВТАЧІВ

Вийшовши з того темного лісу, наші мандрівники опинилися перед крутою горою, схили якої були всіяні уламками скель.

— Перешкода нелегка, але ми й не такі долали! — бадьоро сказав Страшило. Та тільки-но вони добулися до найближчої скелі, з-за неї хтось гримнув:

— Ану, назад!

— Хто ви такі? — спитав Страшило. З-за скелі вигулькнула голова:

— Ми — хазяї цієї гори і сторонніх на неї не пускаємо.

— Але нам конче треба перейти через вашу гору, — сказав Страшило. — Ми прямуємо до Краю ковтачів.

— Нічого не вийде! — почулося у відповідь, і з-за скелі вийшов предивний чоловік: оцупкуватий, дебелий, з великою, приплюснутою

зверху головою на товстій шиї, що мала безліч складок. Рук у нього не було. Побачивши це, Страшило вирішив, що така безпорадна істота не зможе стати їм на заваді, а тому сказав:

— Даруйте, але нам доведеться порушити вашу заборону, — і сміливо рушив уперед.

І тут, дарма що відстань між ними була чималенька, хазяїн гори вдарив його головою! Шия його блискавично видовжилася, і пласким черепом він так садонув Страшила в бік, що той перекидьки покотився схилом. А безрукий нападник знов увібрав голову в плечі — шия зібралася в складки — і, зареготавши, вигукнув:

— Як бачиш, із нами жарти кепські!

Сотні горлянок підхопили його регіт, і Дороті побачила, що за кожним виступом скелі стоять безрукі головошльопи.

Лева цей регіт страшенно розлютив. Палаючи бажанням помститися за Страшила, він оглушливо заревів і помчав схилом на гору.

Але і йому вихопилась назустріч голова, і Лев покотився вниз, наче збитий гарматним ядром.

Дороті кинулася допомагати СтрашиловСа Лев, звівшись на ноги, підійшов до них і з досадою сказав:

— З головошльопами битися безглуздо. їх неможливо перемогти.

— Що ж нам робити? — спитала дівчинка.

— Викликайте крилатих мавп, — порадив Бляшаний Лісоруб. — Адже ви можете загадати їм ще одне бажання.

Дороті так і зробила — наділа золотий шолом і промовила заклинання. Мавпи не примусили довго чекати себе — за хвилину вся зграя стояла перед дівчинкою.

— Слухаємо і коримося, — низько вклонившись, промовив мавпячий Король.

— Перенесіть нас через цю гору в Край ковтачів, — звеліла Дороті.

— Буде зроблено! — відповів Король. Крилаті мавпи вмить підхопили на руки чотирьох мандрівників та песика Тото і здійнялися в повітря. Коли вони пролітали над горою, головошльопи люто горлали, лаялися й вистрілювали в них своїми плескатими головами, але до крилатих мавп дістатися не могли.

Мавпи перенесли Дороті та її друзів через гору й приземлилися з ними в прекрасній Країні ковтачів.

— Ви викликали нас востаннє й більше не маєте влади над нами, — сказав дівчинці мавпячий Король. — А тому — прощавайте, і нехай вам щастить.

— Прощавайте, щиро вам дякую, — відповіла Дороті.

Мавпи злетіли під хмари і зникли за обрієм.

Ковтачам, видно, жилося добре в їхній країні: на просторих ланах, обіцяючи щедрий врожай, дозрівали жито і пшениця, полями бігли широкі бруковані шляхи, міцні мости з'єднували береги дзвінких прозорих річок. Будинки, мости й паркани-*-цій країні були пофарбовані в яскравий червоний колір (ковтачі, видно, полюбляли цей колір так само, як жувачі — блакитний, а моргуни — жовтий). І вдягалися ковтачі — народ здоровий, веселий і добродушний — в одяг червоного кольору, який приємно контрастував із зеленню трави й золотом ланів.

Підійшовши до першої господи, Дороті постукала в двері. Господиня — дружина фермера — запросила мандрівників до хати й нагодувала ситним обідом: самих тільки пирогів з різною начинкою по три, а до чаю — коржі чотирьох гатунків. Песикові Тото, який чаю не пив, дісталася мисочка молока.

— Чи далеко звідси до замку Глінди? — спитала в господині Дороті.

— Та не дуже, — відповіла жінка. — Ідіть отим шляхом на південь, він виведе вас до замку.

Подякувавши добрій господині, вони помандрували далі, й незабаром з-за обрію перед ними виріс прекрасний замок. Браму його охороняли три юні дівчини в червоних мундирах із золотими аксельбантами. Коли Дороті наблизилася, одна з них спитала:

— Що привело вас у Край Півдня?

— Бажання зустрітися з Доброю Відьмою, вашою правителькою, — відповіла Дороті.

— Скажіть, як вас звуть, і я спитаю у Глінди, чи погодиться вона прийняти вас.

Мандрівники назвали їй свої імена, дівчина-вартова увійшла до замку й за кілька хвилин повернулася.

— Глінда чекає на вас, — сказала вона.

ГЛІНДА ВИКОНУЄ БАЖАННЯ ДОРОТІ

Спочатку друзів завели до кімнати, де Дороті вмилась і причесалася, Лев витрусив із гриви порох, Страшило поплескав себе по боках і по

череві, щоб стати стрункішим, а Бляшаний Лісоруб надраївся до блиску і змастив собі суглоби.

Коли всі причепурилися, дівчина в червоному мундирі завела їх до великої зали, посеред якої на рубіновому троні сиділа Добра Відьма Глінда.

Правителька Краю Півдня була на диво вродлива і з виду зовсім молода. її руде волосся шовковистими хвилями спадало на плечі, блакитні очі дивилися привітно й приязно. — Яке бажання привело тебе сюди, дитино? — спитала вона в Дороті.

Дівчинка розповіла Відьмі всі своіьпригоди: як смерч заніс її до Країни Оз, як вона знайшла там друзів і які випробування випали їй на долю.

— Понад усе на світі, — сказала вона на закінчення, — я хочу вернутися додому, бо тітонька Ем давно вже, мабуть, думає, що мене спіткало щось страшне. Гляди, вона ще візьметься шити чорну сукню, щоб носити по мені жалобу, а як хліб уродив нині не краще, ніж минулого року, то від цих витрат дядечко Генрі збанкрутує.

Глінда нахилилась і поцілувала милу, добру дівчинку, яка так стурбовано дивилася їй в очі.

— Заспокойся, люба, — сказала вона. — Я допоможу тобі вернутися додому. Але пообіцяй, що за це ти віддаси мені золотий шолом.

— Ну, звісно, віддам! — вигукнула Дороті. — Мені він однаково вже ні до чого, а ви зможете загадати крилатим мавпам три бажання.

— Я ті бажання вже навіть приготувала, — всміхнулася Глінда.

Дороті простягла їй золотий шолом. Узявши його, Добра Відьма звернулася до Страшила:

— Скажіть, що ви робитимете, доли Дороті вернеться додому?

— Піду назад до Смарагдового Міста, — відповів він. — Оз призначив мене тамтешнім правителем, і жителі міста вже встигли полюбити мене. Одне тільки мене тривожить — як перейти гору головошльопів.

— Я накажу крилатим мавпам перенести вас до брами Смарагдового Міста — це буде мода першим бажанням, — сказала Глінда. — Не можна ж позбавити людей такого чудового правителя.

— А я й справді чудовий? — спитав Страшило.

— Ви просто єдиний такий у світі! — відповіла Глінда.

Повернувшись до Бляшаного Лісоруба, вона спитала:

— А що робитимете ви, коли Дороті відбуде до Канзасу?

Лісоруб сперся на сокиру, подумав трохи й відповів:

— Я полюбився моргунам, і після того, як Лиха Відьма розтала, вони запросили мене керувати їхньою країною. Моргуни мені теж дуже сподобалися. Я б радо вернувся у Край Заходу і став їхнім правителем.

— Я звелю крилатим мавпам віднести вас до Краю моргунів — це буде мій другий наказ, — сказала Глінда. — Я певна, що ви станете блискучим правителем, надто як вас гарненько відполірують.

Потім Добра Відьма звернулася до великого пишногривого Лева:

— Ну, а ви? Що робитимете ви після того, як розпрощаєтеся з Дороті?

— За горою головошльопів, — відповів він, — стоїть прадавній густий ліс. Звірі, що там живуть, обрали мене своїм царем. Найбільшим щастям для мене було б вернутися до того лісу.

— Третім наказом я звелю крилатим мавпам віднести вас до вашого лісу, — сказала Глінда. — Вичерпавши на тому чарівну силу золотого шолома, я віддам його Королеві крилатих мавп, щоб він і його зграя більше ніколи ні від кого не залежали й жили вільно й щасливо.

Страшило, Бляшаний Лісоруб і Лев від усього серця подякували Глінді за її доброту, а Дороті вигукнула:

— Тепер я бачу, що ваша великодушність не поступається перед вашою красою! Але як же все-таки мені вернутися до Канзасу?

— Твої срібні черевички перенесуть тебе через пустелю, — відповіла Глінда. — Якби ти знала, якою чарівною силою вони наділені, то могла б негайно ж, найпершого ж дня повернутися до своєї тітоньки Ем!

— Але тоді я не мав би свого чудесного мозку! — вигукнув Страшило. — Й довіку стовбичив би посеред кукурудзяного поля!

— А мені не дісталося б моє прекрасне серце, — сказав Бляшаний Лісоруб. — І я, поки світу й сонця, іржавів би в лісовій гущавині!

— А я б і помер боягузом, — похитав головою Лев, — і ніхто в лісі не сказав би про мене жодного доброго слова.

— Все це так, — погодилася Дороті, — і я дуже рада, друзі, що стала вам у пригоді. Але тепер, коли кожен із вас домігся того, що ваші

найзаповітніші мрії здійснилися, та ще й одержав ціле королівство на додачу, мені вже, мабуть, час вертатися додому.

— Ці срібні черевички здатні робити всілякі чудеса, — пояснила Добра Відьма. — Але найдивовижніша їхня сила в тому, що вони можуть за три кроки перенести свого власника до будь-якого місця в світі, при чому кожен крок триватиме не довше, ніж ти кліпнеш оком. Треба тільки тричі клацнути підборами й сказати черевичкам, куди хочеш потрапити.

— Ясно, куди — до Канзасу, куди ж іще! — радісно вигукнула Дороті.

Вона обняла Лева за шию, поцілувала його й ніжно погладила пишну гриву. Потім поцілувала Бляшаного Лісоруба, який заплакав, забувши про небезпеку, що загрожує його суглобам, і пригорнула до себе м'якого, набитого соломою Страшила — його вона не поцілувала тільки тому, що боялася розмазати фарбу на обличчі... Тепер уже і в самої Дороті текли сльози з очей, бо вона знала, що розстається із справжніми, вірними друзями.

Добра Глінда зійшла з рубінового трону, щоб поцілувати її на прощання, і дівчинка подякувала їй за ласку й доброту.

Потім Дороті взяла на руки Тото, востаннє гукнула всім: "Прощавайте!" — клацнула тричі підборами срібних черевичків і урочисто наказала:

— Несіть мене додому, до тітоньки Ем!

Ту ж мить таємнича сила підхопила її, крутнула в повітрі й понесла так швидко, щб не розрізнити було, де земля, де небо — тільки засвистів у вухах вітер.

І ось уже срібні черевички зробили свої три кроки, і від раптової зупинки Дороті з розгону котиться по траві.

Отямившись нарешті й сівши, дівчинка роздивилася довкола й охнула.

Бо сиділа вона посеред неозорої канзаської прерії, перед новим будиночком, що його дядечко Генрі збудував собі після того, як смерч закинув невідомо куди його стару хатину.

Дядечко Генрі саме доїв корову. Побачивши його, Тото вмить вигулькнув у Дороті з рук і, радісно гавкаючи, помчав до повітки.

Дороті підвелася й тільки тепер помітила, що стоїть боса. Поки вона летіла, вітер зірвав з її ніг срібні черевички, й вони назавжди загубилися десь у пустелі.

ЗНОВУ ВДОМА

Вийшовши з хати полити капусту, тітонька Ем очам своїм не повірила. До неї бігла Дороті!

— Дороті, дитинко моя люба! — вигукнула стара, підхопивши дівчинку на руки і вкриваючи її личко поцілунками. — Де ти була?

— Я була в Країні Оз, — поважно відповіла Дороті. — І Тото був зі мною. І знаєш, що я тобі скажу, тітусю Ем? Я така рада, що я знову, нарешті, вдома!